

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i tyska vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i tyska vid svenska universitet och högskolor

Utgiven av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:13 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Henrik Holmquist**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2005

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner och slutsatser	9
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	
Missiv	15
Bedömargruppens arbetsätt och utgångspunkter	17
Allmänna intryck och generella rekommendationer för grundutbildningen	23
Tyska i Sverige	23
Undervisning och forskningsanknytning	34
Rekryteringen av studenter och förkunskapsproblematiken	41
Tyska i program	47
Allmänna intryck och generella rekommendationer för forskarutbildningen	53
Göteborgs universitet	61
Grundutbildning	61
Forskarutbildning	64
Karlstads universitet	67
Högskolan Kristianstad	71
Linköpings universitet	75
Lunds universitet	81
Grundutbildning	81
Forskarutbildning	86
Mälardalens högskola	89
Högskolan i Skövde	93
Stockholms universitet	97
Grundutbildning	97
Forskarutbildning	101
Södertörns högskola	103
Umeå universitet	107
Grundutbildning	107
Forskarutbildning	111
Uppsala universitet	113
Grundutbildning	113
Forskarutbildning	117
Växjö universitet	121
Grundutbildning	121
Forskarutbildning	124

Sammanfattning

Denna utvärderingsrapport innehåller resultatet av utvärderingen av ämnet tyska som Högskoleverket genomfört under år 2004. Utvärderingen har gjorts av en extern bedömaregrupp som består av sakkunniga, studenter och doktorander från Sverige, Norge och Danmark. Rapporten har två delar: dels Högskoleverkets beslut och reflektioner, dels den externa bedömaregruppens rapport. För innehållet i bedömaregruppens rapport svarar bedömaregruppen. Högskoleverkets beslut och reflektioner baseras på bedömaregruppens rapport.

Bedömaregruppens intryck är att grundutbildningen i tyska står sig kvalitetsmässigt stark i Sverige. Lärarkompetensen är god och bedömaregruppen har till största delen mötts av motiverade och nöjda studenter och doktorander. Det största problemet inom ämnet för närvarande är bristen på studenter och resurstilldelningssystemet för språk och de negativa följd effekter detta får.

Studentantalet har minskat från cirka 1 500 helårsstudenter år 1998 till drygt 1 100 helårsstudenter år 2003. Stor betydelse för rekryteringen till högskolan har det faktum att antalet elever som läser tyska inom grundskola och gymnasium också kraftigt minskat. Bedömaregruppen anser att ett sätt att motverka detta vore att öka meritvärdet för språk i ungdomsskolan.

Det minskade studentunderlaget har med det rådande resurstilldelningssystemet lett till minskade ekonomiska resurser för ämnet, vilket bland annat ger ett lågt antal undervisningstimmar. Den genomsnittliga undervisningstiden är knappt 8 timmar i veckan på A-nivån. Av de cirka 100 studenter som bedömaregruppen träffade under platsbesöken var den låga undervisningstiden den vanligaste kritiken mot utbildningen. Bedömaregruppen anser att det behövs mer undervisningstid då språkutbildning kräver färdighetsträning.

Ett sätt att förbättra rekryteringen till ämnet är att inkludera det i olika utbildningsprogram där tyska kombineras med andra ämnen, ofta ekonomi. Ansträngningar görs också på flera orter för att få tyska att ingå i fler program. Förutom att arbeta med programansvariga i detta syfte är det angeläget att ämnet på egen hand kontinuerligt utvecklar nya kurser som kan vara attraktiva för både programstudenterna och studenter som läser på fristående basis. Ett annat sätt att rekrytera studenter har varit nybörjarkurserna, som medverkat till att bromsa minskningen av antalet studenter inom de ordinarie utbildningarna. Nybörjarkurserna utgör dock inte någon betydande rekryteringsbas för vidare studier inom ämnet.

Bedömaregruppen menar att varje lärosäte, som valt att satsa på ett visst språkämne, borde få ett från regeringen öronmärkt språkstöd. Språkstödet bör dock inte vara reservationslöst, utan bindas till ett aktivt förnyelsearbete med krav på redovisning.

Samtliga lärosäten har rapporterat om sänkta förkunskaper bland studenterna vilket innebär att nivån på undervisningen riskerar att sänkas. Detta försöker lärosätena åtgärda genom propedeutiska kurser och andra stödåtgärder, såsom fadder- och mentorsverksamhet.

Sammanslagningar av ämnen och institutioner i flerämnesinstitutioner har skett under senare år, bl.a. på grund av det minskade antalet studenter. Detta kan effektivisera resursutnyttjandet och skapa ökad samverkan mellan olika ämnen. Samtidigt är det viktigt att ansvarsfördelningen mellan fakultetsledning, prefekt, ämnesansvarig och studierektor är tydlig och reglerad.

Studenterna bedömargruppen träffade vittnade om mycket goda informella kontakter med lärarna. Bedömargruppen menar att det är viktigt att studenterna också ges bättre möjligheter att påverka de formella besluten inom institutionen. Bedömargruppen fick intrycket att kursvärderingar med få undantag genomförs på samtliga kurser men att arbetet med dessa kan utvecklas ytterligare.

Totalt finns cirka 60 registrerade doktorander inom ämnet, varav cirka två tredjedelar är heltidsaktiva. Flertalet av de cirka 30 doktorander bedömargruppen mött är mycket nöjda med sin handledning. Bedömargruppen anser att det bör finnas en oberoende kontaktperson för doktoranderna att vända sig till om det ändå skulle uppstå problem. Det bör även finnas en handlingsplan för att kunna åtgärda problemen, där rutiner för handledarbyte är preciserade.

Bedömargruppen anser att samarbetet mellan lärosäten bör bli bättre vad avser kurser, seminarier och forskarskolor inom Sverige och övriga Norden. För att strukturera denna samverkan bättre bör en samverkansgrupp (eller flera samverkansgrupper) bildas. Även samverkan med näraliggande ämnen avseende kurser, seminarier och forskarskolor bör fortsätta och intensifieras.

Det har skett en fördubbling av antalet publicerade avhandlingar mellan åren 1994 och år 2004 jämfört med den föregående tioårsperioden. Bedömargruppen menar att avhandlingarna ofta är alltför omfattande och att universiteten bör se över kraven så att de anpassas till den tid som finns för forskarutbildningens finansiering.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen
Henrik Holmquist
Beslut
2005-03-03
Reg.nr 643-2086-03

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i tyska

Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningen i tyska vid de berörda lärosätena uppfyller kvalitetskraven och ifrågasätter därför inte examensrätten vid Göteborgs universitet, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Skövde, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Mälardalens högskola, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet och Växjö universitet. En uppföljning av de utvärderade utbildningarna kommer att genomföras inom tre år.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Henrik Holmquist i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler och kanslichef Lennart Stähle.

Sigbrit Franke

Henrik Holmquist

Kopia:

Utbildnings- och kulturdepartementet

Ledamöter i bedömggruppen

Högskoleverkets reflektioner och slutsatser

Högskoleverket tackar bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av de möjligheter och problem som ämnet tyska står inför i Sverige. Högskoleverket vill även tacka lärosätena som deltagit utvärderingen för ett gott samarbete. Förhoppningsvis kan utvärderingen bidra till den fortsatta kvalitetsutvecklingen inom ämnet.

Högskoleverket vill här reflektera över några av de frågor som bedömargruppen behandlar i sin rapport, av vilka flera är återkommande i högskoleverkets utvärderingsrapporter.

Ett starkt men hotat ämne

Bedömargruppen konstaterar att utgångspunkten för det tyska språket vid den svenska högskolan är stark. Det finns en god lärarkompetens inom ämnet, cirka två tredjedelar av lärarna är disputerade. Särskilt starka och breda forskningsmiljöer i ämnet, med många disputerade lärare och goda möjligheter till forskningsanknytning, finns vid Göteborgs universitet, Stockholms universitet och Uppsala universitet. Goda möjligheter till forskningsanknytning erbjuds också vid Lunds universitet som är profilerade mot språkvetenskap.

De flesta lärare inom ämnet har i grunden lärarutbildning eller annan pedagogisk utbildning. Trots de generellt goda förutsättningarna för ämnet anser bedömargruppen att situationen för tyskan är alarmerande. Genom ett minskat antal sökande och försämrade förkunskaper hos studenterna undermineras ämnets situation inför framtiden.

Sedan utvärderingen initierades våren 2003 har sex lärosäten beslutat att inte ge tyska på kandidatnivå, som en effekt av det minskade antalet sökande. Att universitet och högskolor koncentrerar och profilerar resurser och verksamhet är följdriktigt utifrån utvecklingen. Bedömargruppens oro gäller framtiden och att språk generellt framstår som ett allt mindre prioriterat område inom svensk utbildningspolitik. Tecknen är flera: Valfriheten i gymnasieskolan gör att eleverna väljer bort de krävande språkkurserna som ger behörighet till universitetsstudier, vilket ger ett minskat studentunderlag. Den nya lärarutbildningen innebär sänkta krav på språkkunskaper för gymnasie- och högstadielärare, vilket i förlängningen innebär sänkta förkunskaper hos studenterna. Finansieringsmodellen för högskolan bygger på antal studenter och prestation snarare än undervisningskvalitet. En alltför låg studentpeng ger dessutom mycket litet undervisningstid, utan hänsyn till att språk är ett undervisningskrävande ämne där självstudier inte är en fullgod ersättning.

En nationell språkpolitik efterlyses

Bedömargruppen anser att språkens ställning generellt behöver stärkas i Sverige och efterlyser ett från regeringen öronmärkt nationellt språkstöd. Efterlysningen kan ses som ytterligare en bekräftelse på språkets utsatta situation som Högskoleverket uppmärksammat i en rad rapporter de senaste fyra åren. Definitionen småspråk, som i Högskoleverkets rapporter använts för språk i kris och som handlar om att antalet studenter inte räcker för att finansiera en kvalitativt god utbildning, kan i dag i princip tillämpas på alla språk utom engelskan. Högskoleverket anser därför att hela språkområdet behöver belysas och en nationell språkpolitik utformas.

Tyskutbildningen och de ändrade förutsättningarna

Samtidigt som bedömargruppen efterlyser nationella insatser för att stärka tyskans position konstaterar gruppen att lärosätena har ett eget ansvar för att konfrontera de ändrade förutsättningarna och anpassa utbildningen efter dem.

Flera lärosäten har satt in särskilda stödåtgärder för att trots sjunkande förkunskaper bland studenterna kunna upprätthålla en hög nivå på undervisningen i ämnet. Några exempel på detta: vid Linköpings universitet, Mälardalens högskola och Högskolan i Skövde ges propedeutiska kurser parallellt med A-kursen; vid Umeå universitet bedrivs fadderprojekt där svenska studenter blir faddrar för tyska utbytesstudenter; vid Lunds universitet och Växjö universitet hjälper ibland mer erfarna studenter till som mentorer på lägre nivåer; vid Karlstads universitet och Linköpings universitet engageras tysktalande utbytesstudenter att leda diskussionsgrupper för att ge studenterna en chans att ytterligare utveckla sin muntliga språkfärdighet; vid Uppsala universitet finns varje termin en språkassistent från Tyskland som undervisar studenter i muntlig språkfärdighet; vid Göteborgs universitet genomförs en tandemkurs som bygger på ett organiserat möte mellan svenska och tyska studenter i Bochum och Göteborg.

Dessutom har 10 av de 12 utvärderade lärosätena infört tyska som nybörjarspråk, varav tre stycken under de senaste två åren. Nybörjarkurserna har av allt döma hävt den negativa utvecklingen med minskat antal tyskstudenter, men trots det är totalt enbart cirka 10 procent av antalet helårsstudenter i tyska vid de utvärderade lärosätena nybörjarstudenter. Nybörjarkurserna utgör inte heller någon betydande rekryteringsbas för vidare studier inom ämnet. Bedömargruppen diskuterar om det i nybörjarkurserna går att förena god akademisk kvalitet med pedagogiska krav på förenkling. Högskoleverkets uppfattning är att nybörjarkurser inte kan motsvara de krav på akademisk utbildning som högskolelag och högskoleförordning ställer.

En viktigare rekryteringsbas än nybörjarkurserna är tyskans medverkan i olika program. Ungefär en tredjedel av alla tyskstudenter vid de utvärderade lärosätena studerar inom ramen för ett program. I allmänhet medverkar dock tyskan oftast som biämne i program och programstudenterna skriver mycket sällan examensarbeten i tyska. Exempel på framgångsrik integrering av tys-

kan i program finns vid Högskolan i Skövde och vid Södertörns högskola där kurser i ämnet även ingår på de högre programnivåerna.

Vidare erbjuder exempelvis Stockholms universitet och Göteborgs universitet en kombinationsutbildning inom lärarutbildningen där tyska kan ingå vid magisterexamen. Det innebär att lärarstudenterna ges möjlighet till högre ämneskompetens än vad som formellt krävs för blivande lärare.

Sårbar miljö

Vid Karlstads universitet finns två tillsvidareanställda lärare, varav en är disputerad. Den bristande lärarkompetensen försöker ämnet kompensera genom att samverka med andra ämnen, främst engelska. Det produceras också ett högt antal kandidatuppsatser i förhållande till antalet lärare. Samtidigt konstaterar bedömargruppen att ämnet idag är sårbart och att ytterligare en disputerad lärare bör anställas. Högskoleverket instämmer i detta och menar att ytterligare lärarkompetens bör tillföras om planer om att inrätta magisterexamen ska kunna realiseras.

Studentinflytande

I bedömargruppens rapport framgår att studenterna generellt har goda möjligheter att påverka undervisningen. Inflytandet sker främst informellt, mycket på grund av att undervisningsgrupperna ofta är små. Däremot brister det i studenternas möjligheter till formell representation. En viktig anledning till detta är att tyska vid majoriteten av lärosäten ingår i flerämnesinstitutioner inom vilka studenter från samtliga ämnen inte kan representeras i beslutande organ, som t.ex. institutionsstyrelse. Högskoleverket delar bedömargruppens åsikt att det därför är viktigt att institutionerna också hittar alternativa sätt att få fram åsikterna från de studentgrupper som saknar representation.

Forskarutbildningen

Bedömargruppen tar upp frågan om avhandlingarnas omfång och menar att de ofta är för omfattande och därför tar alltför lång tid att färdigställa. Högskoleverket delar den uppfattningen och anser att universiteten bör sträva efter att anpassa avhandlingsarbetet till gällande finansieringsform.

Bedömargruppen anser också att samarbetet om kurser och seminarier på forskarutbildningsnivå kan bli större mellan de olika lärosätena. Högskoleverket delar även denna uppfattning.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

2005-02-24
Ref.nr. 643-2086-03

Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i tyska vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket initierade våren 2003 en utvärdering av ämnet tyska. För utvärderingen utsågs en extern bedömaregrupp bestående av:

Professor Wolfgang Koch, Handelshögskolan i Århus, ordförande

Professor Cathrine Fabricius-Hansen, Oslo universitet

Professor Kjell-Åke Forsgren, Umeå universitet

Ulrike Klingemann, föreståndare vid Lärostudion, Stockholms universitet

Professor Sture Packalén, Mälardalens högskola

Professor Beatrice Sandberg, Universitetet i Bergen

Doktorand Maria Alm, Lunds universitet

Doktorand Katja Standfuss, Göteborgs universitet

Studerande Erika Eriksson, Tolk- och översättarinstitutet (TÖI), tidigare Södertörns högskola

Studerande och vice kårordförande John Thorsson, Högskolan i Skövde

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått från utbildningsanordnarnas självvärderingar, kompletterande underlag och på platsbesöken, där vi samtalat med företrädare för studenter, doktorander, lärare, institutions-, ämnes- och fakultetsledning eller motsvarande.

Härmed överlämnas gruppens yttrande till Högskoleverket.

För bedömaregruppen
Wolfgang Koch

Bedömargruppens arbetssätt och utgångspunkter

Omfattning

I utvärderingen av grund- och forskarutbildning i tyska ingår totalt tolv lärosäten. Utvärdering av enbart grundutbildning har skett vid Karlstads universitet, Högskolan Kristianstad, Linköpings universitet, Mälardalens högskola, Högskolan i Skövde och Södertörns högskola. Utvärdering av både grundutbildning och forskarutbildning har skett vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet och Växjö universitet

Det är förutsättningar, processer och resultat för *ämnet* tyska som utvärderas i denna rapport och *inte* institutioner eller eventuella utbildningsprogram som ämnet kan ingå i. Institutionerna och eventuella utbildningsprogram behandlas dock i rapporten i den mån de påverkar ämnet.

Underlaget

Underlag för utvärderingen är dels den information om förutsättningar, processer och resultat som presenteras i lärosätenas självvärderingsrapporter, kursplaner och litteraturlistor, dels de platsbesök bedömargruppen har genomfört vid de utvärderade lärosätena.

Självvärderingarna

Självvärderingarna är utarbetade efter den manual som tagits fram av Högskoleverket (*Nationella ämnes- och programutvärderingar*, 2003). I syfte att anpassa manualen till det granskade ämnet gjordes vissa ändringar i den vid ett informationsmöte den 13 november 2003, vid vilket representanter för lärosätena deltog. Ämnesföreträdarna rekommenderades då att i självvärderingsarbetet analysera ämnets situation och utarbeta självvärderingen genom ett brett arbete där alla inom ämnet involveras. Sista datum att inkomma med självvärderingarna var den 31 mars 2004.

Platsbesöken

De tolv platsbesöken genomfördes under perioden 11 maj till 27 november 2004, med uppehåll för sommaren.

Vid platsbesöken har bedömargrupperna enskilt samtalat med respektive prefekt, ämnesansvarig (om ej prefekt), studenter, lärare, doktorander, handledare inom forskarutbildningen samt representanter från fakultetsnivån (eller närmast motsvarande nivå).

Bedömargruppen har sammanlagt träffat nästan 100 grundutbildningsstudenter inom tyska från skilda nivåer och inriktningar. Studenterna har generellt sett utsett sina egna representanter. Sammanlagt har gruppen också träffat nästan 30 doktorander och drygt 50 lärare, vilket är lite mer än hälften av samtliga lärare som är verksamma inom tyska vid de utvärderade lärosätena.

För att bedömargruppen skulle arbeta inom samma ramar vid varje besök utarbetades en intervjumall med frågor till respektive grupp som bedömarna förde samtal med. Inför varje platsbesök har intervjumallen anpassats efter de förhållanden som beskrivs i det aktuella lärosätets självvärdering.

Vid varje besök har fyra till sex personer från bedömargruppen deltagit, samt en eller två personer från högskoleverkets sekretariat. En doktorand och en student har ingått i gruppen vid varje besök. Gruppens sammansättning har varierat, i syfte att skapa en gemensam bedömningsgrund. Varje bedömare har således, med ett undantag, varit på platsbesök med samtliga övriga personer i gruppen. Inga bedömare har deltagit i bedömningen av ett lärosäte vid vilket de själva är verksamma, eller till vilket de anser sig ha en nära koppling.

Rapportarbetet

Bedömargruppen har haft fyra gemensamma möten. Den 19–20 april 2004 inledde bedömargruppen sitt arbete med ett introduktionsmöte där Högskoleverkets projektgrupp presenterade den utvärderingsmetod och de kvalitetsaspekter som utvärderingen utgår ifrån. Bedömargruppen började då också närmare att analysera självvärderingarna. Därutöver har bedömargruppen haft tre rapportmöten: ett första rapportmöte den 4 oktober när hälften av platsbesöken var gjorda samt två tvådagarsmöten, den 8–9 december 2004 och den 12–13 januari 2005.

Kompletterande material och förtydliganden har inkommit från lärosätena. Bedömargruppen har dessutom läst ett antal examensuppsatser från varje lärosäte. Syftet med detta har varit att undersöka om lärosätet har rimligt satta betygsnivåer. De granskade ämnena har också före publicering haft möjlighet att faktagranska statistik och vissa beskrivande delar av texten i de enskilda lärosätesrapporterna.

Det bör dock framhållas att självvärderingar och platsbesök inte kan ge en fullständig bild av en utbildning, t.ex. är urvalet och antalet personer bedömargruppen träffar begränsat, inte minst vad avser studenterna.

Bedömargruppen

Bedömargruppen har bestått av tio personer. Bedömargruppens ordförande var professor Wolfgang Koch, dekanus vid Handelshögskolan i Århus (språkvetenskap). Övriga bedömare var professor Cathrine Fabricius-Hansen vid Oslo universitet (språkvetenskap), professor Kjell-Åke Forsgren vid Umeå universitet (språkvetenskap), Ulrike Klingemann, föreståndare vid Lärostudion vid Stockholms universitet, professor Sture Packalén (litteraturvetenskap) vid

Mälardalens högskola, professor Beatrice Sandberg vid Universitetet i Bergen (litteraturvetenskap), doktorand Maria Alm (språkvetenskap) vid Lunds universitet, doktorand Katja Standfuss (litteraturvetenskap) vid Göteborgs universitet, studerande Erika Eriksson vid Tolk- och översättarinstitutet (TÖI), tidigare vid Södertörns högskola samt studerande och vice kårordförande John Thorsson vid Högskolan i Skövde. Vid besöken vid Linköpings universitet och Växjö universitet var professor Kjell-Åke Forsgren ordförande och vid besöken vid Högskolan Kristianstad och vid Lunds universitet var professor Sture Packalén ordförande.

I gruppen finns erfarenheter från tyskutbildningar i Sverige, Danmark, Norge, Tyskland, USA och Schweiz. Dessutom har Cathrine Fabricius-Hansen och Wolfgang Koch medverkat i kvalitetsutvärderingar i bland annat Danmark. Utredare Henrik Holmquist och Carl Sundström från Högskoleverket har varit gruppens sekreterare.

Utgångspunkter för lärosätesrapporterna

De enskilda lärosätesrapporterna följer en gemensam rubrikmall men omfattningen av vad som tas upp under varje rubrik varierar från ett lärosäte till ett annat. Detta beror på att bedömargruppen har velat anpassa de olika lärosätesrapporterna efter de förhållanden som varit särskilt viktiga vid varje lärosäte. Rekommendationerna riktade till de olika lärosätena skiljer sig också åt beroende av vilka problem och möjligheter som är aktuella vid varje lärosäte. I utvärderingen har det visat sig att många av de åtgärder som behöver göras inom ämnet är likartade för flertalet lärosäten. Flera av dessa rekommendationer ges då endast i den inledande generella delen av rapporten. Om rekommendationen är av särskild vikt vid något lärosäte tas den även upp där.

Utgångspunkten i bedömningen har varit Högskoleverkets kvalitetsaspekter¹. Bedömargruppen har valt att särskilt fokusera på nedanstående frågor, vilka delvis är preciseringar av kvalitetsaspekterna. Frågorna sorteras under samma rubriker som används i lärosätesrapporterna.

Bakgrund och organisation

- Är ansvarfördelningen mellan fakultetsledning, prefekt, ämnesansvarig och studierektor tydlig och reglerad?
- Har ämnesansvarig tillräckligt med resurser för administrativt stöd?
- Finns en samverkan mellan olika enheter och ämnen inom lärosätena särskilt mellan dem med tyskrelaterad verksamhet?
- Vilka ekonomiska förutsättningar finns för ämnet (exempelvis genom särskilt ekonomiskt stöd)?

---

1. Högskoleverkets kvalitetsaspekter är framtagna i samarbete med universiteten och högskolorna och finns i Högskoleverkets rapport *Anvisningar och underlag för självvärdering*.

Infrastruktur

- Finns tillräckligt med lokaler med adekvat utrustning, i rätt storlek och på rätt plats?
- Finns tillfredsställande biblioteksresurser?
- Finns adekvata resurser för IT/IKT (informations- och kommunikationsteknik) såväl avseende utrustning som användarstöd och tillgänglighet?

Inriktning

- Finns en god samverkan mellan olika ämnen i de program där tyska ingår?

Lärare

- Hur många disputerade lärare finns och vilken inriktning har de?
- Hur mycket forskningsutrymme har lärarna i sin tjänst?
- Vilken pedagogisk utbildning och erfarenhet finns, och har lärarna möjlighet till vidareutbildning (exempelvis högskolepedagogiska kurser)?

Studenter och undervisning

- Finns ett sammanhang och en progression mellan kurser och delmoment, och är detta tydligt för studenterna?
- Får studenterna ett tillräckligt stöd för lärande (exempelvis avseende undervisningstid)?

Internationalisering och samverkan

- Får studenter, på kurser över tio poäng, möjlighet att vistas en tid utomlands?
- Har lärarstudenter garanterad möjlighet till utlandsvistelse?
- Finns möjlighet att träffa tysktalande utbytesstudenter vid lärosätet?
- Samverkar ämnet med gymnasieskolor i regionen?
- Samarbetar lärosätena med varandra?

Kvalitetsarbete

- Har studenterna möjlighet till formellt inflytande genom deltagande i beredande och beslutande organ?
- Finns studentinflytandeorgan i vilka studenterna kan organisera sig?
- Genomförs kursvärderingar på samtliga kurser? Vilka kursvärderingsmetoder används? Sker återkoppling av kursvärderingarna?
- Har studenterna möjlighet till fortlöpande kontakt med lärarna?
- Genomförs alumnundersökningar?

Prestationsgrad och examensarbete

- Hur många timmar avsätts till handledning?

- Är betygsnivåer för examensarbetena rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömargruppen tagit del av?

Forskarutbildningen

- Finns ett samarbete kring kurser och seminarier med andra ämnen vid universitetet?
- Finns samarbete kring ämnesspecifika kurser och seminarier med andra lärosäten inom Sverige och Norden?
- Hur är poängfördelningen mellan kurser och avhandling?
- Har doktoranderna möjlighet att få en biträdande handledare?
- Finns en oberoende kontaktperson dit doktoranderna kan vända sig om det skulle uppstå problem med handledningen?
- Har alla doktorander en individuell studieplan som varje år uppdateras i samverkan mellan doktorand och handledare?
- Har handledarna möjlighet till handledarutbildning?
- Har doktoranderna möjlighet att delta och presentera delar av sitt arbete vid konferenser?
- Vilket stöd får doktoranderna i avhandlingsarbetet (exempelvis slutseminarium med opponent inför disputationen)?
- Har doktoranderna möjlighet att undervisa inom grundutbildningen och har de möjlighet till högskolepedagogisk utbildning?

Allmänna intryck och generella rekommendationer för grundutbildningen

Bedömargruppens intryck är att grundutbildningen i tyska står sig kvalitetsmässigt stark i Sverige. Lärarkompetensen är god och bedömargruppen har till största delen mötts av motiverade och nöjda studenter. Det största problemet inom ämnet för närvarande är bristen på studenter och resurstilldelningssystemet för språk och de negativa följd effekter detta får.

Tyska i Sverige

Tyska har funnits som akademiskt ämne i Sverige sedan år 1694. Fram till 1960-talet bedrevs utbildning i tyska vid Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet och Stockholms universitet. Från och med 1960-talet etablerades utbildning i tyska vid ytterligare lärosäten. En snabb expansion av ämnet på högskolan skedde på 1990-talet, och den innebar att när utvärderingen initierades våren 2003 kunde tyska utgöra huvudämne i kandidat- eller magisterexamen vid 17 universitet och högskolor i Sverige².

Under perioden november 2002 till sommaren 2003 beslutar dock fyra av dessa lärosäten att inte bedriva utbildning i tyska på kandidat- eller magisternivå³. I augusti 2004 beslutar Örebro universitet att från och med hösten 2005 inte längre bedriva utbildning i tyska. Antalet lärosäten som ingår i utvärderingen är därmed tolv.

Forskarutbildning i tyska bedrivs vid sex av dessa lärosäten. Forskarutbildningen behandlas i ett särskilt kapitel.

Inriktningar inom ämnet tyska

Studier i tyska har traditionellt huvudsakligen delats upp i litteraturvetenskap och språkvetenskap. I Sverige har den språkvetenskapliga inriktningen varit starkast men litteraturvetenskapen har stärkt sin position de senaste åren. Det finns numera även en språkdidaktisk inriktning främst kopplad till de lärarutbildningar som tyskan är involverad i. På senare år har en kulturvetenskaplig inriktning vuxit fram, bland annat under påverkan av de program som ämnet medverkar i. Vid flera lärosäten kan tysk kulturkunskap även läsas som en kortare fristående kurs. Tyska med tonvikt på färdighetsträning är ett annat sätt att betrakta ämnet. Detta synsätt har vuxit sig starkare på senare år,

---

2. Enligt *Studenthandboken* för hösten 2003 och våren 2004, som publicerades november 2002 av Högskoleverket.

3. Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla och Luleå tekniska universitet.

främst i form av de olika nybörjarkurserna. Tyska i program och nybörjartyska behandlas i separata avsnitt nedan.

Ämnet kan delas upp i följande övergripande inriktningar:

- språkvetenskap
- litteraturvetenskap
- didaktik
- kultur- och samhällsstudier (realia)
- språkfärdighet.

Ämnets organisering

Vid tiden för platsbesöken utgjorde tyska en egen institution vid tre av de tolv granskade lärosätena. Vid övriga nio ingick ämnet i flerämnesinstitutioner. De senaste åren har institutionssammanslagningar genomförts vid flera lärosäten. Huvudanledningen har varit att åstadkomma ekonomiska rationaliseringar, t.ex. genom ämnesgemensamma studierektorer och ökat samarbete mellan ämnena.

Sammanslagningarna har medfört problem. Lärarnas administrativa stöd har i vissa fall försämrats. Vidare har det framkommit att studierektorerna med ansvar för fler ämnen än det egna inte alltid kan stödja studenter utanför det egna ämnet. Därför är det viktigt att de särskilda ämnesansvariga vid flerämnesinstitutioner har tillräckligt med resurser för att kunna företräda och administrera sitt ämne och vara ett stöd för studenterna. Bedömaregruppen har funnit att ansvarsförhållandena mellan prefekt, studierektorer och ämnesansvariga generellt kan behöva ses över och tydliggöras. Fördelningen av de administrativa resurserna och befogenheterna bör tydligare motsvara ansvarsförhållandena.

Bedömaregruppen konstaterar att samarbetet mellan ämnen generellt kan förbättras, vid både enämnes- och flerämnesinstitutioner, även om det är under uppbyggnad vid flera av de berörda lärosätena. Områden för samarbetet är främst gemensamma kurser och seminarier inom både grundutbildning och forskarutbildning.

Rekommendationer

- Ansvarfördelningen mellan fakultetsledning, prefekt, ämnesansvarig och studierektor bör vara tydlig och reglerad.
- Samverkan mellan olika ämnen bör förbättras.

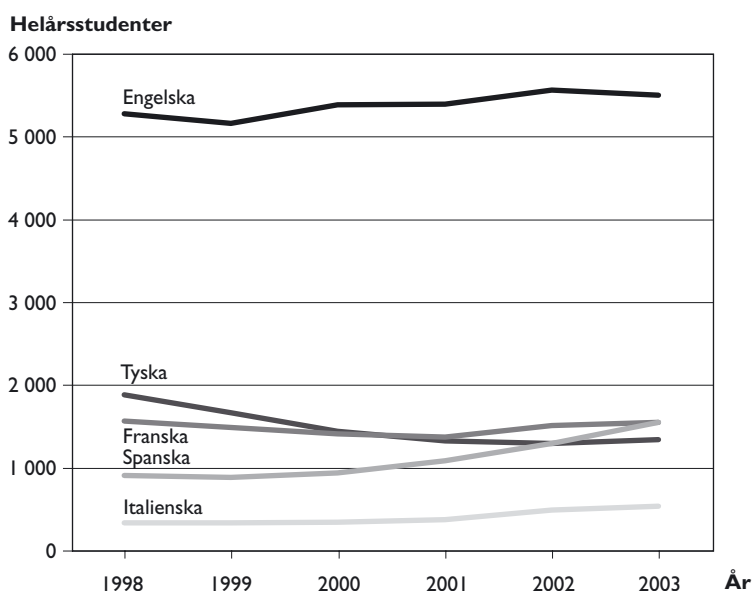
Antal studenter

År 2003 fanns det enligt självvärderingarna 1123 helårsstudenter⁴ i tyska vid de tolv granskade lärosätena, vilket är en liten ökning jämfört med de två föregående åren. Däremot innebär det en stor minskning, med 25 procent, sedan 1998 då det totalt fanns 1494 helårsstudenter vid samma lärosäten⁵. Förutom de studenter som läste vid de granskade lärosätena fanns 2003 ytterligare cirka 200 helårsstudenter registrerade inom ämnet vid tio andra lärosäten som bedriver undervisning i tyska till högst 40-poängsnivån.⁶

Tabell: Antal helårsstudenter (HÅS) i tyska 1998-2003 vid lärosätena som ingår i utvärderingen och vid samtliga lärosäten som har registrerade helårsstudenter.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
HÅS i tyska vid de tolv utvärderade lärosätena	1 494	1 324	1 121	1 052	1 084	1 123
HÅS i tyska vid samtliga lärosäten i Sverige	1 875	1 665	1 432	1 312	1 280	1 327

Antal HÅS 1998–2003 i fem språk

Diagrammet visar samtliga registrerade helårsstudenter inom de olika ämnena, det vill säga inte enbart studenter vid de lärosäten som ingår i Högskoleverkets utvärderingar. Källa: Högskoleverkets NU-databas.

En jämförelse med andra språk

Under perioden 1998 till 2003 är tyska det enda av skolspråken engelska, franska, spanska och tyska som minskat markant på högskolenivå. Antalet studen-

4. En helårsstudent (HÅS) är en student som läser 40 poäng (antalet nyregistrerade studenter på en kurs multiplicerat med kursens poäng delat med 40). En helårsstudent kan med andra ord bestå av flera olika studenter som tillsammans är registrerade på 40 poäng. Exempelvis är två studenter som under ett år vardera är registrerade på 20 poäng *en* helårsstudent.
5. Högskoleverkets NU-databas.
6. Lärosäten som hade registrerade helårsstudenter i tyska under 2003 utöver de granskade lärosätena var Handelshögskolan i Stockholm, Högskolan i Dalarna, Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Kalmar (0,5 helårsstudent), Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Kungliga Tekniska högskolan, Luleå tekniska högskola och Malmö högskola. För dessa lärosäten rör det sig om kurser på 40 poäng eller lägre.

ter i engelska⁷ och franska⁸ har legat relativt oförändrat under perioden. Antalet studenter i både spanska⁹ och italienska¹⁰ har ökat kraftigt sedan 1998.

Ökningen av antalet studenter inom tyska vid de granskade lärosätena mellan åren 2001 och 2003 beror sannolikt till stor del på tillkomsten av nybörjarkurser som har lockat nya studentgrupper.

Flest studenter på A-nivån

Majoriteten av studenterna inom tyska, cirka 600 helårsstudenter, läste 2003 på A-nivån (program inräknat). De övriga nivåerna (nybörjarkurserna ej inräknade) hade sammantaget cirka 350 helårsstudenter. Studentantalet sjönk alltså kraftigt från A-nivån till B-nivån, där det fanns drygt 200 helårsstudenter 2003. På C-nivån läste knappt 100 helårsstudenter och på D-nivån cirka 25 helårsstudenter.

Lärare

Hösten 2004 fanns cirka 80 lärare i tyska vid de granskade lärosätena. Av dessa var drygt hälften disputerade. Antalet professorer var 13, docenter 7, lektorer 21, odisputerade lektorer 3, adjunkter 15, disputerade forskarassistenter 3 och post doc 1. Flertalet av de disputerade lärarna har språkvetenskaplig inriktning, se tabell nedan. Det fanns även 2 ”Sprachberater” samt totalt knappt 20 timlärare verksamma i begränsad omfattning. Omkring hälften av timlärarna var disputerade¹¹. Majoriteten av professorer, lektorer och adjunkter är heltidsanställda¹². Det är värt att notera att antalet professorer nästan har tredubblats sedan 1994 då det endast fanns 5 professorer totalt inom ämnet¹³. Utöver dessa lärare medverkar även doktorander i undervisningen. Flertalet doktorander har undervisningsmöjligheter, men i begränsad omfattning (upp till 20 procent)¹⁴.

---

7. Antalet helårsstudenter i engelska, enligt Högskoleverkets NU-databas, vid samtliga lärosäten i Sverige 1998: 5268, 1999: 5151, 2000: 5372, 2001: 5385, 2002: 5554, 2003: 5487.

8. Antalet helårsstudenter i franska, enligt Högskoleverkets NU-databas, vid samtliga lärosäten i Sverige 1998: 1556, 1999: 1478, 2000: 1398, 2001: 1359, 2002: 1500, 2003: 1535.

9. Antalet helårsstudenter i spanska, enligt Högskoleverkets NU-databas, vid samtliga lärosäten i Sverige 1998: 895, 1999: 870, 2000: 929, 2001: 1075, 2002: 1286, 2003: 1450.

10. Italienska är visserligen inget traditionellt skolspråk men är intressant här som ett exempel på ett språk som ökat i popularitet inom högre utbildning. Antalet helårsstudenter i italienska, enligt Högskoleverkets NU-databas, vid samtliga lärosäten i Sverige 1998: 322, 1999: 326, 2000: 330, 2001: 367, 2002: 479, 2003: 525.

11. Några timlärare är troligen verksamma på flera lärosäten än ett vilket gör att en exakt summa på totala antalet lärare i tyska vid de granskade lärosätena är svår att fastställa.

12. Även om en lärare är deltidsanställd räknas denna här som *en* lärare.

13. *Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området*, Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R.

14. Doktoranderna inkluderas således inte i lärarstatistiken här eller senare i lärosätesrapporterna. Vissa av adjunkterna i lärarstatistiken är dock samtidigt registrerade som doktorander. Dessa personer räknas då i sin tur inte med i den statistik över doktorander som finns i rapporten.

Tabell: Lärare vid respektive lärosäten hösten 2004¹⁵

Lärosäte	Disp. lärare inom språkvetenskap	Disp. lärare inom litteraturvetenskap	Adjunkter och övriga odisputerade lärare	Timlärare
Göteborgs universitet	5	2	2	
Karlstads universitet	1		1	1
Högskolan Kristianstad	1	1		
Linköpings universitet ¹⁶		2	4	1 disp. språkvet.
Lunds universitet	7		3	2
Mälardalens högskola	1	1		3
Högskolan i Skövde	2		3	1
Stockholms universitet	4	2		3 (varav 2 disp. litt.vet.)
Södertörns högskola	2	4		2 disp. litt.vet.
Umeå universitet	2	1 ¹⁷	3	1 disp. litt.vet.
Uppsala universitet	3	3	2	3 disp. (2 litt. 1 språkvet.)
Växjö universitet ¹⁸	1	1	2	2 (varav 1 disp. språkvet.)
Summa	29	17	20	19

Den pedagogiska kompetensen hos lärarna är överlag god. De flesta har genomgått lärarutbildning eller någon form av högskolepedagogisk utbildning. Bedömargruppen har fått intrycket av att lärarna är kompetenta, professionella och stimulerande i sin yrkesutövning. Studenterna som bedömargruppen har träffat är mycket nöjda med sina lärare. Fortsatt kompetensutveckling inom det pedagogiska området är viktig, speciellt med tanke på att de flesta lärare i tyska inom högskolan har fostrats i en äldre germanistisk tradition, medan det som studenterna idag ofta efterfrågar framförallt är interkulturellt och kommunikativt inriktad kompetens. Lärarnas forskningsmöjligheter tas upp i avsnittet Undervisning och forskningsanknytning.

Personalpolitik

Bedömargruppen vill påpeka att institutionsledningarna har ett chefsansvar för sina anställda, vilket bland annat innebär att prefekten bör genomföra utvecklingssamtal. Institutionsledningen bör dessutom kontinuerligt se över arbetsvillkor, arbetsbelastning och möjligheter till kompetensutveckling för varje enskild lärare. Till exempel bör man se över om tillräckligt med tid finns avsatt för att utveckla nya kurser.

15. Hänsyn har inte tagits till omfattningen av tjänst i detta avsnitt eller i senare nyckeltal i lärosätesrapporterna. Bortsett från timlärarna var endast cirka tio lärare deltidsanställda. Om anställningens omfattning är under 40 procent nämns detta i respektive lärosätesrapport. Samtliga timlärare är dock anställda på under 40 procents tjänst.

16. Det finns därutöver en docent inom allmänlingvistik med germanistisk bakgrund som handleder uppsatser inom språkvetenskap samt en professor i tysk språkvetenskap som medverkar i en kurs på D-nivå.

17. Var under hösten 2004 tjänstledig.

18. Finns därutöver två disputerade lärare på 10 respektive 13 procents tjänst verksamma inom forskarutbildningen.

Rekommendation

- Institutionsledningarna bör genomföra utvecklingssamtal med de anställda.

Jämställdhet

Cirka 70 procent av alla helårsstudenter 2003 var kvinnor.¹⁹ De kvinnliga studenterna utgör alltså en klar majoritet. Av självvärderingarna att döma gäller det särskilt inom de fristående kurserna och lärarutbildningen.

Vårterminen 2004 fanns bland doktoranderna enligt självvärderingarna 54 kvinnor (83 procent) och 11 män (17 procent). Denna snedfördelning ger en fingervisning om att det är angeläget att skapa förutsättningar för att kunna rekrytera fler kvalificerade manliga sökande till doktorandtjänster, något som bl.a. innebär att institutionerna bör överväga åtgärder för att rekrytera fler manliga studenter till grundutbildningen i tyska.

Vid de granskade lärosätena är fördelningen mellan kvinnor och män bland lärarna jämn. Bland professorerna fanns det hösten 2004 fem kvinnor och åtta män. Lokalt finns det stora variationer inom lärargruppen. På några håll undervisar endast män, på andra håll utgör kvinnor upp till 80 procent. Det är därför inte förvånande att resonemangen kring jämställdhet varierar från plats till plats. Påfallande är dock att det i tider av vikande studentunderlag och minskade ekonomiska resurser ofta framstår som mer angeläget att finna en överlevnadsstrategi för ämnet än att ägna sig åt jämställdhetsfrågor inom personalgruppen, särskilt som rekrytering av lärare oftast inte är aktuellt. Bedömargruppen finner detta beklagligt, men har förståelse för de prioriteringar som görs. En rekommendation är att engagera de jämställdhetshandläggare som ofta finns på fakultets- eller institutionsnivå även för det lokala jämställdhetsarbetet i de fall man inte har tillgång till en egen jämställdhetshandläggare. Samarbete i jämställdhetsfrågor med andra ämnen eller andra institutioner har i flera fall visat sig fruktbart. Vid platsbesöket vid Linköpings universitet framkom exempelvis att jämställdhetsarbetet drivs gemensamt av de olika ämnena i den byggnad där tyskämnet finns, till stor del med stöd av en engagerad personalintendent.

Genusperspektiv

Ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete är att lägga ett genusperspektiv på utbildningen, vilket framgår av flera självvärderingar. Ett försteg har de lärosäten där forskning i tyska med någon form av genusinriktning bedrivs. I självvärderingarna finns en rad intressanta exempel på genusperspektiv inom språkvetenskap, litteraturvetenskap, realia och didaktik, alltifrån diskussioner kring exemplen i läroböcker i grammatik till jämförelser av hur skönlitteratur läses av kvinnor och män. Bedömargruppen anser att det är angeläget att tillgodose det behov av kompetensutveckling inom området som verkar finnas.

---

19. Högskoleverkets NU-databas.

Rekommendationer

- Institutionerna bör överväga åtgärder för att rekrytera fler manliga studenter till de områden inom tyskämnet där det finns en kraftig snedfördelning.
- Ämnet bör skapa förutsättningar för att kunna rekrytera fler kvalificerade manliga sökande till doktorandtjänster i tyska.
- Ämnet bör i ökad utsträckning engagera de jämställdhetshandläggare (motsvarande), som ofta finns på fakultets- eller institutionsnivå, även för det lokala jämställdhetsarbetet.

Mångfald

I självvärderingarna framhåller man vid flera lärosäten att mångfald främjas naturligt i utbildningen, inte minst därför att många av lärarna i tyska rekryteras internationellt. Sådana resonemang är förmodligen en anledning till att mångfald över huvud taget inte tas upp i vissa självvärderingar eller att det endast redogörs för från vilka länder lärare och i förekommande fall doktorander kommer.

I flera självvärderingar, exempelvis i den från Södertörns högskola, resonerar man dock utförligt kring nya studerandegrupper, såsom studenter som:

- inte har svenska eller tyska som modersmål
- kommer direkt från ungdomsskolan och har en bakgrund där akademiska studier inte premieras
- har varit yrkesverksamma i många år och nu för första gången börjat studera, ofta vid sidan av fortsatt yrkesverksamhet
- har funktionshinder av olika slag.

Vid de universitet och högskolor där det finns många studenter från de nya studerandegrupperna finns mestadels särskilda resurser i form av språkverkstäder, collegeutbildningar, resursenheter med dyslexipedagoger, datorer med hjälpmedelsprogram och talsyntes samt särskilt språkstöd i språklabb. Viktigast för att stödja de nya grupperna är dock de egna insatserna inom tyskämnet. I självvärderingarna pekar man i detta sammanhang på nyttan av förberedande kurser eller nybörjarkurser i tyska och av korta kurser som fungerar som ”prova på-kurser”. Bedömargruppen vill därutöver särskilt lyfta fram de möjligheter som ligger i olika typer av fadder- och mentorprogram liksom i språktandemaktiviteter av olika slag. Bedömargruppen vill också erinra om att ett av högskolans mål är att rekrytera studenter från olika grupper i samhället och att det därför måste finnas en beredskap för att ta emot alla typer av studenter.

Infrastrukturella förutsättningar

Biblioteksresurserna är i allmänhet goda. Lokalerna är ofta nya, tillgången på studieplatser är överlag tillfredsställande och fjärrläneverksamheten fungerar enligt samstämmiga vittnesbörd väl. Tillgången på litteratur kan dock vara

begränsad vid högskolor där tyska är nyetablerat. Problemet gäller också nytillkomna inriktningar vid universitet där tyskämnet är etablerat sedan lång tid. Bedömargruppen anser det viktigt att kontinuerligt följa upp tillgången på litteratur när nya verksamheter etableras.

Resurserna inom IT/IKT och AV-teknik är generellt sett tillfredsställande. Det finns datorsalar för studenter och doktoranderna har vanligtvis arbetsrum med egen dator. Studenterna har även normalt tillgång till egen dator hemma. En enkät vid Umeå universitet visade exempelvis att 90 procent av studenterna där hade tillgång till dator och Internetuppkoppling hemifrån.

På många håll finns datorlabbar, språklabb, lärostudier och multimediasalar för undervisning i grupp och för enskilda studier. Lärarna har tillgång till kursplattformar för användning i distribuerad utbildning, dock mer sällan plattformar med adekvata ljudfunktioner. På flera universitet och högskolor utvecklas också programvara för stöd i tyskstudierna. Det förefaller emellertid som om resurserna inom informationstekniken kunde utnyttjas mer konsekvent och integreras bättre i utbildningen. Bedömargruppen vill här lyfta fram fyra aktuella områden:

- IT/IKT som komplement till undervisningen i syfte att aktivera studenterna och effektivisera deras självstudier, även på högre nivåer
- IT/IKT som stöd för studenter med bristande förkunskaper såväl beträffande praktisk språkfärdighet som teoretisk underbyggnad
- IT/IKT som stöd för studenter med särskilda behov
- IT/IKT som en resurs både i distribuerad utbildning och i utbildning på campus liksom vid utbildning i samverkan nationellt och internationellt.

Integrerad användning av IT/IKT i dessa sammanhang kräver att inte bara enstaka eldsjälar utan alla berörda lärare engagerar sig. Resurser till kompetensutveckling är en nödvändig förutsättning för en breddning av användningen av IT/IKT.

Rekommendation

- Resurserna inom informations- och kommunikationstekniken bör utnyttjas mer konsekvent och integreras bättre i utbildningen.

Internationell samverkan

Samtliga lärosäten erbjuder studie- och praktikutbyten av olika slag, företrädesvis genom Erasmusprogrammet eller utbyten skapade genom personliga kontakter med olika universitet i tysktalande länder. Viktigt är att utbyten inte är alltför beroende av enskilda lärare då det riskerar att bli ett sårbart system vid personskiften.

Lärarna vittnade om mycket förbättrade kunskaper hos studenterna avseende språkfärdighet efter hemkomst från utbyten. De studenter som bedömargruppen träffade som varit utomlands var också generellt sett positiva till utbytena och organiseringen av dessa. Särskilt nöjda var de studenter som varit

på terminslånga utbyten, där även de svenska lärarna till viss del deltagit, såsom exempelvis vid Uppsala universitet och Mälardalens högskola.

Särskilt viktig är utlandsvistelsen för lärarstudenterna då detta ofta är det bästa sättet att träna upp den muntliga språkfärdigheten.

Flera av lärosätena samarbetar med varandra kring vissa av utbytesprogrammen. Det finns t.ex. en samverkan mellan Mälardalens högskola, Stockholms universitet och Karlstads universitet om studentutbytena.

Ett värdefullt komplement till en utlandsvistelse är att det finns möjlighet att träffa tysktalande utbytesstudenter i Sverige. Denna möjlighet finns vid flera lärosäten. Vid exempelvis Högskolan i Skövde och vid Umeå universitet kan studenterna vara faddrar för tyska utbytesstudenter. Vid Mälardalens högskola arvoderades studenter 2003, och gavs ekonomiskt stöd för att bygga upp ett faddersystem samt att skapa kontakter med tyskspråkiga utbytesstudenter. Vid Göteborgs universitet genomförs en tandemkurs som bygger på ett organiserat möte mellan svenska och tyska studenter i Bochum, Tyskland och Göteborg.

Även lärarna bör ges möjlighet till vistelse i ett tysktalande land genom exempelvis konferensresor och längre forskar- eller undervisningsutbyten. Lärarna bör uppmuntras att utnyttja de finansieringsmöjligheter som erbjuds genom DAAD och STINT (Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning).

Rekommendationer

- Studentutbytesverksamhet bör i första hand bygga på avtal.
- För lärarstudenter bör utlandsstudier vara ett krav.
- Det bör finnas organiserade möjligheter att träffa tysktalande utbytesstudenter vid de svenska lärosätena.
- Lärare bör ges möjlighet att utnyttja befintliga avtal för lärarutbyten.

Kvalitetsarbete

En stor del i kvalitetsarbetet är kontinuerliga uppföljningar av verksamheten och att skapa system för delaktighet hos samtliga medarbetare som har betydelse för ämnets utveckling på lärosätet. Arbetet med självvärderingen inför denna utvärdering kan ses som en form av kvalitetsarbete. Bedömargruppen noterar att samtliga självvärderingar, om än på olika sätt, är informativa och välskrivna och att flera av ämnets medarbetare har varit inblandade i arbetet med dessa.

Studentinflytande

Bedömargruppen anser det föredömligt att de flesta studenter vid utvärderingens platsbesök har varit utsedda av sina medstudenter eller anmält intresse efter en öppen förfrågan under föreläsningarna. Studenternas engagemang i sin utbildning är en tillgång både för lärare och för studenter. Studenterna upplever generellt att deras lärare är lyhörda och att avståndet mellan lärare

och student är förmånligt kort. Bidragande till det senare är att tyskan ofta har ett lågt studentantal på sina kurser.

Vid flera lärosäten saknas formella organ, utöver institutionsstyrelsen, där studenterna kan få inflytande över utbildningen, och i de organ som finns saknas ofta studentrepresentation.

Ett steg för studenter att få ökat formellt inflytande är om de har en egen organisation för att påverka institution och ämne. Dessa sammanslutningar brukar vanligtvis kallas ämnesråd, ämnesgrupp eller studieråd. Vid exempelvis Göteborgs universitet, Lunds universitet och Stockholms universitet finns sådana särskilda lokala studentinflytandeorgan inom ämnet. Ett alternativ i syfte att organisera studenterna är studentinflytandeorgan över ämnesgränserna, något som finns exempelvis vid Uppsala universitet och vid Högskolan i Skövde.

Det är endast ett fåtal tyskstudenter som sitter i institutionsstyrelserna. En anledning till detta är att tyskämnet på flertalet lärosäten ingår i en flerämnesinstitution där studenter från andra ämnen ofta innehar styrelseplatserna. Det borde ligga i lärosätenas intresse att få studenternas synpunkter på beslut som rör ämnet och möjligheter för detta bör förbättras även där tyskstudenter inte sitter med i styrelserna. Möjligheterna till inflytande bör finnas, inte bara genom de informella kontakterna, utan även genom formella organ. Vidare är värnandet av studentens rättssäkerhet i de fall konflikter eller andra problem uppstår en stark anledning till att lärosätena bör ta ett mer aktivt ansvar i att rekrytera studenter till formella organ. Bedömaregruppen vill här påminna om att det i högskoleförordningen (HF § 3:9) framgår att studenterna har rätt till representation i beredande och beslutande organ. I högskolelagen framgår också att lärosätena "... skall verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen" (HL § 1:4a). Bedömaregruppen menar därför att även institutionerna måste göra ansträngningar för att skapa studentmedverkan, där sådan inte finns, och inte nöja sig med att hänvisa till ett bristande engagemang från studenternas sida. Ett sätt kan vara att de ämnesansvariga i ökad utsträckning söker kontakt med studentkårerna och ger dem möjligheter att komma och presentera sig för tyskstudenterna.

Studenterna har generellt sett begränsad eller ingen kunskap om studentkårerna eller det stöd man vanligtvis kan få därigenom. Avsaknaden av studentinflytandeorgan på flera platser förklaras med att många läser fristående kurs eller har tyska som biämne vilket inte håller kvar dem inom ämnet tillräckligt länge för att de ska anse det lönt att engagera sig i ett sådant. Med ökad kontakt mellan studenterna följer ett större engagemang både för studiesituationen generellt inom ämnet och för studentens egna studier. Den sociala samvaron mellan studenterna kan också bli bättre med mer undervisningstid, vilket behandlas i avsnittet Minskad undervisningstid ger mindre social samvaro.

Kursvärderingar

Kursvärderingar genomförs med få undantag på samliga kurser. Generellt efterlyser bedömaregruppen dock en större systematik och tanke bakom kursvärderingsarbetet. Det är viktigt att studenter och lärare ser kursvärderingar som ett hjälpmedel i kvalitetsarbetet och inte som en börda. Kursvärderingar kan vara såväl skriftliga som muntliga eller en kombination av dessa metoder, såsom t. ex vid Linköpings universitet.

En kursvärdering kan tänkas bestå av tre faser: avstämning under kursens gång, genomgripande analys efter kursen och återkoppling till nya studenter och till dem som deltagit i kursvärderingen. Lärosätena har framförallt tagit fasta på den mellersta faser med den skriftliga värdering som studenten gör i slutet av kursen, vilken dessutom ofta får gälla som en hel utvärdering av kursen.

Bedömaregruppen är medveten om att det är svårt att få fram ett tillfredsställande system som återkopplar till såväl de nya studenterna på kursen som till dem som medverkat i kursvärderingen. Vid exempelvis Södertörns högskola genomförs regelbundet återkoppling av kursvärderingsresultat till nya studenter och vid andra lärosäten har försök gjorts att på olika sätt bygga upp en modell för detta.

Värdefulla moment såsom lärarnas intryck tillsammans med en analys av genomströmning och söktryck saknas ofta i kursvärderingsarbetet. Viktigt är också att institutionsledningen involveras i arbetet med kursvärderingarna.

Alumnundersökningar

Då tyskämnet drabbats av ett minskat söktryck under de senaste fyra åren och lider av ett stort antal avhopp under terminens gång samt att lärarutbildningens antagning inom tyskämnet har minskat drastiskt är det förvånansvärt att man inte har låtit genomföra fler alumnundersökningar. Undersökningar som skulle ge svar på vad studenterna gör efter utbildningen och vad man kan dra för lärdomar av detta i nyrekrytering och omhändertagande av nya studenter.

Alumnundersökningar har dock gjorts vid Uppsala universitet, Karlstads universitet och Växjö universitet. Uppsala universitets undersökning riktades till 69 studenter (varav 52 svarade) med tyska som huvudämne i examen 1996-2001. Den visar att en majoritet arbetar inom offentlig sektor av något slag (53 procent). Av dem som tydligt angett nuvarande sysselsättning i undersökningen arbetar en femtedel som lärare. Många (39 procent) arbetar även hos privata arbetsgivare och några enskilda yrken som nämns i undersökningen är exempelvis översättare, redaktör för läromedel och teamledare på en avdelning för tysktalande länder i ett företag. I en undersökning från Växjö skickades 232 enkäter ut till programstudenter som tagit poäng i tyska mellan åren 1995 och 2000. Av 134 behandlade svar yrkesarbetade 86 personer. 34 procent av dem hade ett arbete med anknytning till ekonomi och 31 procent var verksamma som lärare, 20 procent arbetar med administration och 6 procent inom tek-

nikområdet. Undersökningen från Karlstad riktade sig till cirka 1000 personer som var registrerade inom 12 olika ämnen mellan år 1998 och 2001. Där svarade 43 procent varav 40 personer hade tagit poäng i tyska. Endast 15 personer av dessa hade tyska som huvudsakligt ämne och av dessa var 5 verksamma som lärare. Exempel på övriga enskilda yrken som dessa svaranden angett i undersökningen var ekonom, doktorand och informatör på turistbyrå.

Rekommendationer

- Studenterna bör i ökad utsträckning uppmuntras och få stöd i arbetet med att starta egna studentinflytandeorgan som arbetar med kvalitetsfrågor.
- Institutionerna bör ta ett mer aktivt ansvar för att få studentrepresentation i formella organ.
- Det bör utvecklas system för kursvärdering som omfattar mer än studenters åsikter, som även når ämnesansvarig och institutionsledning, och som återkopplas till såväl nya studenter på kursen som till dem som senast gick kursen.
- Institutionerna och fakulteterna (motsvarande) bör i ökad utsträckning genomföra alumnundersökningar för att veta vad studenter gör efter examen.

Undervisning och forskningsanknytning

En garanti för vetenskaplighet är att det vid lärosätet finns disputerade lärare inom ämnet och lärarstaben bör helst inkludera lärare disputerade inom både litteratur- och språkvetenskap. Bedömaregruppen anser att de granskade tysk-utbildningarna över lag håller en god vetenskaplig nivå och att undervisningen i stor utsträckning speglar aktuell forskning, men detta kan naturligtvis förbättras ytterligare.

Stärkt vetenskaplighet

Enligt högskolelagen 1 kap. 2 § ska högskoleutbildningen vila på ”vetenskaplig grund” och ”beprovad erfarenhet”. Vad detta innebär för den akademiska undervisningen förklaras närmare i 1 kap. 9 §. Studenterna ska bl.a. ”ges förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar”, ”urskilja, formulera och lösa problem”, ”söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå” och ”följa kunskapsutvecklingen”. Därav kan slutsatsen dras att följande krav bör ställas på undervisningen:

1. Det faktamaterial som meddelas ska vara empiriskt och vetenskapligt förankrat.
2. Ett *vetenskapligt förhållningssätt* ska tillämpas med syfte att bibringa studenterna ett kritiskt, problemorienterat och självständigt tänkande och att t.ex. lära dem argumentera logiskt, belägga sina påståenden, och att förhålla sig kritiskt till olika källor.

3. Studenterna ska få kännedom om *vetenskap som lärostoff*, d.v.s. vetenskapsteori, olika vetenskapliga teorier, metoder och terminologier samt om den senaste utvecklingen inom ett aktuellt område.

Viktigt är därför att under hela högskoleutbildningen, inklusive eventuella nybörjarkurser och A-nivån, verka för en medvetenhet i dessa avseenden. Mera problematisk är vetenskapen som lärostoff. Denna är tidskrävande och stora inslag på de lägre nivåerna skulle under rådande omständigheter vara till nackdel för sådana moment som måste prioriteras här, t.ex. språkfärdighet och elementär terminologi. På de flesta lärosäten är det följaktligen först på C- och D-nivån som vetenskap som lärostoff blir central.

För att stärka det vetenskapliga inslaget i utbildningen kan de olika språkämnen gå samman och hålla gemensamma kurser i vetenskapsteori och metod. Detta kan skapa synergieffekter mellan olika ämnen och ge en större kritisk massa av studenter. Vid Växjö universitet ges exempelvis på D-nivån en gemensam kurs som samlar studenter från alla språken och från litteraturvetenskapen. I detta samarbete deltar lärare från olika ämnen. Gemensamma seminarier över ämnesgränserna kan prövas även för lärarna, vilket exempelvis har gjorts vid Karlstads universitet.

Vid universiteten är doktoranderna en resurs som kan användas för att stärka det konkreta forskningsinslaget i grundutbildningen. Förutom att medverka i undervisningen kan doktoranderna exempelvis i ökad utsträckning berätta om sina avhandlingsämnen vid schemalagda tillfällen. Studenterna bör mera aktivt bjudas in till seminarier inom forskarutbildningen, vilket görs exempelvis vid Lunds universitet och Stockholms universitet.

Utbildningens uppläggning

Sammanhang och progression mellan kurser och delmoment är nödvändiga. Att läsa vidare på mer avancerade nivåer ska vara en utmaning för studenten, men inte innebära några oöverstigliga hinder. En god introduktion till en kurs kan vara ett sätt att överbrygga övergången från en nivå till en annan. Vid exempelvis Högskolan Kristianstad används ett egenproducerat kompendium som används som introduktion i språkvetenskap på B-nivån.

Ett problem är de olika kunskapsnivåer som ofta finns inom de olika studentgrupperna, vilket medför krav på individanpassning av undervisningen och därmed ökad arbetsbelastning för lärarna.

I och med att tyskämnet ges i kombinationsutbildningar med andra ämnen inom program så växer behovet av kommunikation och samarbete över ämnesgränserna. Här måste lärarna ta sitt ansvar för samverkan mellan ämnen inom programmen.

För dem som läser tyska inom program är det viktigt att språkutbildningen är förberedande för arbetslivet. Detta får dock inte innebära ett alltför snävt perspektiv, där bara yrkestillämpade begrepp ingår, vilket inte sällan är ett önskemål från studenterna. Grundläggande, oavsett kurs, är att studentens

färdigheter i självständig analys och kritiskt förhållningssätt övas kontinuerligt genom analyserande och självförfattade produktioner.

Undervisningsmetoder

Undervisningsmetoderna varierar mellan föreläsningar, lektioner, seminarier och tid i språklabb. Som visats i tidigare avsnitt läggs mest schemalagd undervisningstid på de grundläggande nivåerna då en god språkfärdighetsgrund måste byggas. Studenterna som bedömargruppen har mött vid platsbesöken är i huvudsak nöjda med den undervisning som ges. Den vanligaste synpunkten från studenterna vid platsbesöken var att de efterlyser mer undervisningstid, särskilt på de högre nivåerna. Samtliga studenter som bedömargruppen har träffat menar att lärarna är väl tillgängliga för frågor även utanför lektionstid, på sina rum eller via e-post.

Studenternas aktivitet och engagemang är viktigt för framgångsrika studier. Kontakter med tysktalande utbytesstudenter, exempelvis genom mentorer och schemalagda grupparbeten, är viktiga komplement till undervisningen. Ett annat sätt är att studenter på högre nivåer hjälper till genom gruppbaserad inlärning. Vid exempelvis Lunds universitet och Växjö universitet går ibland mer erfarna studenter in som mentorer och hjälper till på lägre nivåer. Att använda sig av erfarna studenter i undervisningen ser bedömargruppen som positivt under förutsättning att detta sker under överinseende av ordinarie lärare.

De kursansvariga bör reflektera över undervisningens upplägg och metoder. Ett sätt kan vara att i samband med uppdatering av kursplanerna kontinuerligt se över litteraturlistor.

Rekommendationer

- Där det inte är möjligt att få mer pengar till undervisning bör undervisningsmetoderna anpassa till mer gruppbaserad inlärning, till exempel med hjälp av studenter på högre nivåer.
- Det bör utvecklas samarbete med tysktalande utbytesstudenter på orten, där ett sådant inte redan finns.

Prestationsgrad

Den genomsnittliga prestationsgraden för samtliga nivåer (helårsprestationer²⁰/helårsstudenter) är cirka 66 procent. Prestationsgraden på C- och D-nivån är något lägre än på A- och B-nivån. Prestationsgraden för de enskilda lärosätena varierar stort och spridningen ligger mellan 54 och 90 procent. Lärosäten med värden mycket under eller över den genomsnittliga prestationsgraden bör se över vad detta kan bero på och diskutera om åtgärder behöver vidtas. Långtgående slutsatser kan inte dras av enskilda mått på prestations-

---

20. En helårsprestation är summa avklarade poäng på kurs/delkurs under en viss period dividerat med 40. En helårsprestation kan m.a.o. bestå av flera studenter som tillsammans tagit 40 poäng. Det totala antalet helårsprestationer 2003 var, enligt självvärderingarna 738.

grad då exempelvis kravnivån kan vara olika. Olika rutiner för registrering av studenter kan också påverka måttet.

Examensarbeten

Under 2003 har totalt drygt 70 uppsatser skrivits på kandidatnivå och cirka 35 på magisternivå. Inom ramen för denna granskning har bedömargruppen sammanlagt läst cirka 40 uppsatser från 2001 till 2003 och anser att betygssättningen i de flesta fall har varit rimlig.

Bedömargruppen anser att klara bedömningskriterier ska tillämpas för examensarbetena: tydlig frågeställning och avgränsning av ämne, god disposition, viss teoretisk förankring och kritisk metodisk reflexion, logisk argumentation, konsekvens, självständighet, vetenskaplig noggrannhet, åtskillnad mellan egna utsagor och sekundärlitteraturens, formell korrekthet och god språkfärdighet. Kriterier ska finnas tillgängliga i skriftlig form vilket bör framgå av kursplanen, så att de kan fungera som stöd för lärare och studenter.

Bedömargruppens intryck är att uppsatserna ofta inte blir klara inom den utsatta tiden. Ett sätt att motverka detta är god metodisk introduktion till uppsatsskrivandet, förslag till ämnesval, stöd i litteratursökning och handledning i form av processkrivning i minst 20 klocktimmar.

Introduktionen till examensarbetet kan med fördel göras gruppvis i seminarier. Ämnesvalet är i princip fritt på samtliga lärosäten, däremot erbjuder exempelvis Uppsala universitet ett ämnesmässigt ramtema för uppsatsskrivandet.

De studenter som bedömargruppen har träffat är generellt sett nöjda med handledningen och den handledningstid de har fått. Vid samtliga lärosäten påpekar lärarna att den formellt avsatta tiden för handledning överskrids.

Någon form av uppsatsventilering bör vara obligatorisk. Ett praktiskt problem är att få skriva uppsats, vilket gör att det ofta saknas en opponent. En möjlighet är att uppsatsförfattaren berättar om sin uppsats inför framtida uppsatsstudenter. Vidare kan lärosäten som ligger nära varandra geografiskt i ökad utsträckning samverka om uppsatsventilering, exempelvis genom att cirkulera uppsatser.

Rekommendationer

- Bedömningskriterierna ska finnas tillgängliga i skriftlig form.
- Introduktionen till uppsatsskrivandet bör förbättras.
- Lärare bör få minst 20 klocktimmar per uppsats för sin handledning.
- Tyskämnen på de olika lärosätena bör utöka samarbetet med varandra kring ventilering av uppsatser.

Det nationella provet

Gemensamma nationella översättningsprov i tyska anordnas fem gånger årligen på nivåerna 20–60 poäng och omfattar med få undantag alla universitet och högskolor. Verksamheten som tog sin början på 20-poängsnivån 1974, har

sitt ursprung i projektet TUP (Tyskans universitetspedagogik) vid Stockholms universitet. Till projektet knöts en särskild provgrupp, som 1972 initierades av dåvarande universitetskanslerämbetets arbetsgrupp för tyska. Projektet resulterade bl.a. också i ett diagnostiskt prov, där olika aspekter av språkfärdigheten (ordkunskap, grammatiska strukturer och teoretisk grammatik) testades i ingångsskedet av språkstudiet. Av detta används på sina håll fortfarande ordkunskapsdelen som diagnostiskt ingångsprov. Från början och en bit in på 80-talet anordnades under första delen av terminen också ett s.k. ”tröskelprov”, i vilket en viss nivå krävdes för att studenterna skulle tillåtas delta i de ”ordinarie” proven som i allmänhet var förlagda till slutdelen av terminen. Under ett antal år kompletterades översättningsprovet med fri produktion i form av en uppsats. Denna provtyp övergavs så småningom eftersom den i mindre grad lämpar sig för gemensam bedömning.

Att just översättning valdes som provform motiverades med att därigenom prövas en basal kompetens som utgör en förutsättning för framgångsrika akademiska språkstudier över huvud taget. Ett annat argument var att denna form i stor utsträckning är oberoende av det vid de olika lärosätena ofta varierande och selektiva innehållet i kurser. Gemensam prövning av kursinnehåll skulle ha inneburit en icke önskvärd detaljstyrning vilket med all sannolikhet också skulle ha lett till samarbetssvårigheter. Det som prövas är främst förmågan att tillämpa skriftspråkets grammatiska strukturer, ordförrådet och framför allt i vilken utsträckning studenterna kan hålla isär de för modersmålet typiska strukturerna från det främmande språkets. Den muntliga, kommunikativa delen av språkfärdigheten som uttal och intonation samt i viss mån den för talspråket typiska idiomatiken och fraseologin faller därigenom av naturliga skäl utanför ramen för det gemensamma provet, även om delar av den skriftliga kompetensen också är relevanta för den muntliga.

För översättningsprovet utvecklades efter en försöksverksamhet ett gemensamt normsystem med rättningsmallar, poängsystem, betygsgränser och även en schablon med svårighetsgraderade grammatiska företeelser, av vilka proven på varje nivå borde innehålla åtminstone några. På A- och B-nivån förekommer texter att översätta både från och till tyska, på C-nivån endast det senare. Till att administrera provet, vilket är ett omfattande arbete och ansvar, utsågs en från början arvoderad, senare oavlönad koordinator. Rättningsmallar och normer har utgjort ett ständigt återkommande tema vid de från början årligen men sedan några år mera sporadiskt förekommande ämneskonferenserna. Tyskinstitutionerna vid varje lärosäte har alltsedan starten turats om att konstruera proven efter en fastlagd turordning. Den konstruerande institutionen skickar provtexten inklusive ett lösningsförslag på remiss till alla berörda parter för acceptans, kommentarer och förbättringsförslag.

Under den första tiden, då antalet deltagande universitet och universitetsfilialer var förhållandevis litet, fungerade samarbetet tämligen väl, rättningsmallar och poänggränser följdes och konsensus kring provtyp och normer var hög. Efter hand som antalet deltagande högskolor utökades under 80- och

90-talen blev det emellertid allt svårare att upprätthålla konsensus och både normer och provformer ifrågasattes på många håll. Översättningsprovet har i alla tider utgjort ett nålsöga och detta är en bidragande orsak till det knakande samarbetet, eftersom finansieringssystemet gör institutionerna ekonomiskt beroende av antalet helårsprestationer. En del lärosäten deltar visserligen i konstruktionssamarbetet men utvecklar egna modeller och normer, särskilt på A- och B-nivån. Idag har den normerande delen av provsamarbetet i hög grad luckrats upp medan den konstruktionstekniska delen i allt väsentligt fortfarande består.

Slutsats och rekommendation

Bedömargruppen anser generellt att provsamarbete av den art som bedrivs inom ämnet i Sverige är positivt och föredömligt och finner det glädjande att det fortsätter. Ur kvalitetssäkringssynpunkt är naturligtvis den normerande delen av provet mycket betydelsefull och borde utgöra en trygghet för examinerande lärare. Gruppen har förståelse för de svårigheter för samarbetet som har uppstått under rådande förhållanden men finner det ändå önskvärt att ansträngningar görs att återupprätta konsensus både när det gäller provtyp och provets normerande funktion.

Forskningsutrymme och kompetensutveckling i praktiken

Forskningsanknytningen inom grundutbildningen hotas av lärarnas minskande utrymme för forskning. Utan tid för forskning uppfyller inte utbildningen kraven på högskolemässighet och de krav som kan ställas på vetenskaplighet. På sikt medför detta en sänkning av utbildningsnivån. Ett minimikrav, om en acceptabel basnivå ska kunna upprätthållas, är 20 procent forskning och kompetensutveckling i tjänsten. Kravet gäller reell tid och inte endast formell tilldelning som annars riskerar att upptas av undervisning och administration.

De samtal med ämnesansvariga och lärare som bedömargruppen har haft visar att arbetsbördan och stressen för lärarna ökat påtagligt under senare år. Trots minskat studentunderlag medför studenternas försämrade och mer varierade förkunskaper i tyska att kraven på lärarna ökat. Se mer om förkunskaper i avsnittet Försämrade förkunskaper nedan. Samtidigt gör den dåliga ekonomin att lärarna måste undervisa på fler kurser än tidigare för att fylla sina tjänster. Utrymmet för kompetensutveckling eller förnyelsearbete blir därför begränsat.

Låg tilldelning ger lite undervisning

Ämnet tyska får, liksom andra språkämnen, generellt en för låg tilldelning per student, samtidigt som det är svårare att ”få igenom” studenter i tyska än flera andra ämnen. Det senare beror på att förkunskaperna har blivit sämre, att färdighetsmomentet är större, att språktillägnelse rent allmänt förutsätter

en större arbetsinsats och att språket är ett kulturellt system som kräver lång tid för att internaliseras.

Vid en del lärosäten korrigerar man den låga tilldelningen genom att ge extra stöd till tyskan. Vid andra lärosäten läggs ämnet ner, eller nedprioriteras och resurstilldelningsfrågan avgörs från år till år utan möjlighet till framförhållning för de ämnesansvariga.

En följd av den låga tilldelningen är att undervisningstiden har sjunkit de senaste åren. Att det finns för lite undervisningstid är också något som studenter vid flertalet lärosäten har påpekat. Framförallt efterlyses mer undervisningstid på de högre nivåerna. Bland annat är det fler språkfärdighetsmoment som studenterna vill ha även på dessa nivåer.

Den genomsnittliga undervisningstiden (föreläsningar och seminarier) är knappt 8 timmar i veckan på A-nivån, med lägst 6 och högst 12 timmar som angivet värde²¹. På B-nivån är den genomsnittliga undervisningstiden cirka 7 timmar i veckan, och på C- och D-nivån cirka 4 respektive cirka 3 timmar i veckan, exklusive uppsatshandledning.

Minskad undervisningstid ger mindre social samvaro

Inte ens på de grundläggande nivåerna inom ämnet får studenterna, vid flertalet lärosäten, således mer än ungefär en dags heltidsarbete i undervisning på en vecka. Denna undervisningstid är rimligtvis alldeles för låg. Språkstudier förutsätter bland annat övningar i muntlig språkfärdighet. Flera studenter som bedömargruppen har träffat menar också att den sociala samvaron är viktig i sig för att skapa samhörighet mellan studenterna. En ökad samhörighet kan dessutom troligen medverka till att fler studenter trivs och därför går vidare till de högre nivåerna.

En åtgärd för att motverka den låga undervisningstiden på högre nivåer är att försöka få igång samarbete mellan studenterna. Fadder- och mentorverksamhet har nämnts tidigare. Det finns även goda exempel på försök att engagera tysktalande utbytesstudenter att leda diskussionsgrupper för att ge studenterna en chans att ytterligare utveckla sin muntliga språkfärdighet. Detta görs exempelvis vid Karlstads universitet och Linköpings universitet.

Språkämnen kräver realistiska resurser

Varje lärosäte, som ur regionala, kultur- eller bildningspolitiska skäl har valt att satsa på ett visst språkämne, borde få ett från regeringen öronmärkt språkstöd som garanterar dess fortsatta existens på en nivå som är godtagbar vad gäller både forskning och undervisning. Om inte mer resurser kan komma ifråga från den politiska nivån är det viktigt att beslut om ämnets ekonomi lyfts från den enskilda institutionen till fakultets-, universitets- eller högskolestyrelsen.

---

21. Siffrorna i stycket är baserade på uppgifter i självvärderingarna. Beräkningsgrunderna kan vara olika.

Språkstödet bör dock inte vara reservationslöst, utan kravet för att få det skulle också bindas till ett aktivt förnyelsearbete med krav på redovisning efter t.ex. tre år. I Danmark finns exempelvis ett system med utvecklingskontrakt mellan lärosätena och ministeriet.

I förnyelsearbetet är det viktigt med aktivt stöd från centrala instanser vid lärosätet vad gäller t.ex. samarbete över ämnes- och fakultetsgränserna. Samarbete med andra närliggande lärosäten, framför allt om de nivåer där studentrekryteringen är låg, det vill säga C- och D-nivån, borde också ingå i arbetet.

Rekommendationer

- Lärarna bör ha minst 20 procent forskning och kompetensutveckling i tjänsten.
- Regeringen bör ta initiativ till att ett särskilt språkstöd utformas.
- Ämnet bör få ekonomiskt stöd och stöd för utvecklingsarbete centralt från lärosätet.

Rekryteringen av studenter och förkunskapsproblematiken

Som nämnts ovan i avsnittet Antal studenter har studentantalet inom ämnet sjunkit de senaste åren. Samtidigt har förkunskaperna sjunkit. Minskat studentunderlag och sjunkande förkunskaper kan dock motverkas genom ett antal åtgärder, vilka i sig inte är okomplicerade.

Den förlorade tyskstudenten

Det kan konstateras att det minskade intresset för studier i tyska inte endast gäller högskolan, utan problemet tar sin början redan i grundskolan²². Under de senaste åtta åren har det skett en ganska dramatisk minskning av antalet elever som läser tyska på högstadiet och gymnasiet. Den totala andelen av eleverna i årskurs sju som valt tyska har minskat från 49,5 procent till 29,3 procent från läsåret 1996/97 till läsåret 2003/04. Det innebär att läsåret 2003/04 passerades tyska av spanska som största främmande språk efter engelskan bland elever i årskurs sju. Minskningen av antalet elever som läser tyska på högstadiet har även givit effekter på hur många som läser tyska på gymnasiet. Under perioden läsåret 1999/2000 till läsåret 2002/2003 har antalet elever med betyg i tyska på gymnasiet halverats, från 47 805 till 23 380.

Tydligt är att demografiska orsaker endast kan förklara en del av nedgången i antalet tyskstudierande på högskolan. Att allt färre elever väljer tyska i ungdomsskolan beror dels på engelskans dominans och status som världsspråk, dels på spanskans nyare ställning som B-språk i gymnasieskolan. Detta på-

---

22. Följande stycke bygger på uppgifter sammanställda av fortbildningsavdelningen vid Uppsala universitet (2004-10-11, 2004-10-13) och är baserade på Skolverkets rapporter nr 195, 212, 226, 240, 244.

verkar även valet till högskolan då tyskan inte anses erbjuda samma turistiska möjligheter som engelskan och spanskan. Andra möjliga orsaker – och det stora problemet i sammanhanget – är de s.k. ”taktiska” valen, dvs. att elever väljer sådana ämnen i vilka det är lättare att få högre betyg, för att på så sätt maximera konkurrenskraften vid antagning till högskolestudier. De nöjer sig alltså med bara ett främmande språk.

Varför tyska?

Till de nästan 100 tyskstudenter som bedömargruppen har träffat vid platsbesöken har frågan ställts om varför de började läsa tyska och vad de vill med utbildningen. Svaren har varit ganska likartade, även om det är en rad faktorer som påverkar studenternas val. De vanligaste svaren på frågan varför de läser tyska har varit allmänt intresse för och personlig koppling till ett tysktalande land, eller att ämnet ingår i ett program, inklusive lärarutbildningen. Målet med studierna är givetvis inte alltid definierade hos studenterna men bland t.ex. ekonomstudenter är ett inte ovanligt svar att tyskan är meriterande och profilerande.

Tyskstudenterna som bedömargruppen träffade uttryckte en allmän entusiasm inför att läsa tyska och inför det tyska språket och tysk kultur. En återkommande förklaring bland dem till det sjunkande intresset för att läsa tyska på högskolan var den anglosaxiska kulturens totala dominans i vår populärkultur och vårt tillhörande ointresse för Europa i allmänhet och Tyskland i synnerhet.

Därför tyska!

Varför då tyska? Bedömargruppen betraktar nedgången i tyska språkkunskaper som ett inte endast ämnesinternt problem. En fortsatt minskning får nämligen inte endast negativa konsekvenser för ämnet utan är till nationalekonomiskt men för hela landet, eftersom Sverige är synnerligen beroende av att väl kunna kommunicera med tysktalande handelspartners. Tyska är det största språket inom EU och dessa länder hör till våra mest betydande handelspartners. Drygt 21 procent av importandelen och drygt 12 procent av exportandelen för januari till oktober 2004 bestod av handel med Tyskland, Österrike och Schweiz²³. Det finns en påfallande övertro i samhället på att engelska räcker. Synnerligen viktiga är naturligtvis också de historiskt förankrade vetenskapliga, samhällliga och kulturella banden mellan Sverige och Tyskland. Bedömargruppen vill därmed framhålla den särskilda samhällliga, nationalekonomiska och kulturella betydelsen av kunskaper i tyska och goda förbindelser med de tysktalande länderna. I EU:s språkpolitik finns dessutom som mål att EU-medborgarna ska behärska tre språk: det egna och två främmande.

---

23. Statistiska centralbyrån, HA 22 SM 0501.

Bedömargruppens upprop

Bedömargruppen vill således uppmärksamma riksdag och regering på den kunskapsförlust som för närvarande pågår i landet och vad den kan innebära på sikt. En nationell insats för att stärka språkens, och särskilt tyskans, ställning är nödvändig.

En grundläggande viktig insats skulle kunna vara att elever i grundskola och gymnasium stimuleras till utökade och fördjupade språkstudier, exempelvis genom ett meritvärde som ökar proportionellt med fördjupningen.

Tyskämnets förnyelse

Samtidigt konstaterar gruppen att problemet eller lösningen inte endast ligger externt, utan att tyskämnet måste förnya sig och anpassa sig efter de nya omständigheter som råder. Detta är en stor utmaning som måste diskuteras på lärosätena, men också gemensamt på nationell nivå. Ett antal åtgärder för att locka studenter har vidtagits på lärosätena. Men kärnan i tyskutbildningen, det som brukar kallas standardkursen, och som ingår i lärarutbildningen, har inte förändrats under en ganska lång period.

Majoriteten av studenterna siktar företrädesvis inte på en akademisk karriär, utan läser tyska för att de behöver språkkunskaper i sitt framtida yrkesliv. Tyskämnet bör konfrontera detta faktum och överväga behovet av eventuell förnyelse av den akademiska tyskutbildningens uppläggning och inriktning. I den allmänna bilden förknippas ämnet tyska nästan uteslutande med språkfärdighet och inte med forskning och teoretiska studier. Utmaningen är att förnya ett ämne på högskolor och universitet som inte är känt för den breda allmänheten som ett forskningsämne.

Åtgärder för att öka rekryteringen

Nedgången av antalet studenter i tyska har gjort att ett antal åtgärder vidtagits på högskolorna i landet för att rekrytera och behålla studenter.

En vanlig åtgärd på högskolan är att försöka inlemma tyskan i program och hitta arbetsmarknadsmässigt gångbara kombinationer. En annan betydligt mer kontroversiell åtgärd är att starta kurser i nybörjartyska. Båda dessa alternativ diskuteras utförligt separat i avsnitten om tyska i program och om nybörjarkurser nedan.

De flesta lärosäten försöker nå ut med information till gymnasieelever, antingen i samband med generella informationsdagar som lärosätet ordnar och/eller genom olika former av egna aktiviteter. Vissa lärosäten, exempelvis Södertörns högskola, Stockholms universitet och Göteborgs universitet, har börjat med högskoleundervisning för gymnasieelever, vilket kan vara ett sätt att locka studenter vidare till A-nivån.

Lärosätena borde i ökad utsträckning dela med sig av goda rekryteringserfarenheter och rekryteringsresurserna kan i ökad utsträckning samlas. I t.ex. Norge finns ett särskilt resurscenter, Det nasjonale ressenteret for tysk, som

är inrättat och finansierat i samverkan mellan Utdanings- och forskningsdepartementet, lärosätena och Willy Brandt-stiftelsen. Centret ska öppna för att skapa nya perspektiv på tyskt språk och kultur i Norge. Centret arbetar med att besöka skolor, anordna uppsatstävlingar, skaffa kontakter, ordna vidareutbildning för lärare genom kurser och utlandsvistelser samt olika elevutvecklingsprogram inom ungdomsskolan. Universiteten och högskolorna samarbetar om centret.

Med extra resurser skulle ett liknande resurscentrum kunna gå att organisera i Sverige. Centrum för Tysklandsstudier vid Södertörns högskola, Centrum för Österrikestudier vid Högskolan i Skövde och Centrum för Schweizerstudier vid Örebro universitet skulle med stärkt stöd i ännu högre grad kunna fungera som resurscentra för att rekrytera studenter.

Rekommendationer

- Tyskämnet måste själv arbeta med sin egen förnyelse.
- Ämnet bör utöka samverkan över lärosätessgränserna för att förbättra rekryteringen och stärka tyskans ställning.
- Meritvärdet för språk i ungdomsskolan bör öka.

Sjunkande förkunskaper

Samtliga universitet och högskolor rapporterar i sina självvärderingar om sämre förkunskaper hos studenterna, främst i tysk språkfärdighet men också i allmän grammatik. De försämrade förkunskaperna togs även upp under flertalet platsbesök. Vid de universitet och högskolor som rapporterar om någon typ av diagnostiska prov har man kunnat konstatera att resultaten på dessa prov försämrats markant under de senaste åren. Samtidigt kan konstateras att förkunskapskraven för att antas till tyska vid högskolan sänkts under senare år, vilket med nödvändighet medför en större variation i studenternas förkunskaper. Formellt förkunskapskrav i tyska från gymnasiet är tyska som C-språk, kurs B, alternativt tyska, steg 3 på den sjugradiga skalan. Detta gäller även studenter inom lärarutbildningen. Med tanke på att ungdomsskolan i princip erbjuder kurser upp t.o.m. steg 7 innebär införandet av lägst steg 3 som förkunskapskrav en sänkning av en redan tidigare låg antagningströskel.

De sjunkande förkunskaperna innebär ett dilemma för lärarna. Å ena sidan står de inför kravet att möta studenterna på deras nivå, å andra sidan måste de ändå försöka att så långt som möjligt upprätthålla de kvalitativa målen, som bland annat inkluderar språklig korrekthet, kunskaper om språket, om språkets litteratur, om språkområdets kulturella och samhällsliga förhållanden och om språk i allmänhet. Allt detta ska dessutom vila på vetenskaplig grund enligt högskolelagen. Rimligtvis borde startnivån vara av betydelse för målnivån: med samma metodik och även tids- och arbetsinsats torde en lägre startnivå också innebära en sämre måluppfyllelse.

Fortfarande finns dock studenter med goda förkunskaper eller språkkunskaper, och många studenter gör stora framsteg i sina universitetsstudier. Men

då spännvidden inom samma studentgrupp kan vara mycket stor tillkommer frågan på vilken nivå just den aktuella gruppen ska "mötas"; vilken del än insatserna koncentreras på i undervisningen så riskerar man förluster på den andra kanten.

Möjligheterna att lösa eller mildra dessa problem är begränsade på lokal nivå vid det enskilda lärosätet. En möjlighet är ökad individualisering i undervisningen när det gäller såväl tid som riktade insatser. De lokala insatsmöjligheterna begränsas dock av det nuvarande poängsystemet, de begränsade ekonomiska resurserna och lärarnas redan tidigare stora arbetsbörda. För att åtgärda situationen krävs, som framgått, åtgärder på nationell nivå. Riksdag och regering måste öka tilldelningen per helårsstudent i språk för att därigenom antalet undervisningstimmar ska kunna ökas.

Vägar att lyfta upp studenter med bristande förkunskaper

Bedömargruppen vill visa på några vägar som har prövats för att lyfta upp studenter med bristande förkunskaper:

- Studenter på A-nivån kan gå över till nybörjarkurser eller förberedande kurser (se mer i avsnitt nedan), en lösning som visserligen förlänger studietiden, men som trots allt ger studenten rätt till studiemedel.
- Poänggivande propedeutiska kurser som ges parallellt med grundkursen under inledningen av terminen, en lösning som förutsätter att studenten klarar en studietakt om förslagsvis 25 poäng under första terminens studier.
- Introduktionskurser, alternativt introduktionsmoment, i exempelvis allmän grammatik och allmän lingvistik, handhavandet av lexikon och andra studietekniska moment.
- Text- och läsförståelsekurser för de studenter som inte är i behov av en fullständig grundkurs.
- Integration av språkfärdighet i litteratur- och realiamomenten.
- Fadder- och mentorverksamhet.
- Plan för studentens eget arbete med olika typer av datorstödda övningar.

Nybörjartyska

Som en av åtgärderna för att förbättra rekryteringen av studenter till ämnet har nybörjarkurser i tyska startats vid flera svenska universitet och högskolor. Totalt fanns 2003 cirka 125 helårsstudenter som läste inom någon av de olika nybörjarkurserna, vilket är cirka tio procent av samtliga tyskstudenter vid de lärosäten som ingår i utvärderingen. Tio av de granskade lärosätena bedriver nybörjarkurser.

Nybörjarkurserna vänder sig formellt till personer som inte har några förkunskaper inom språket. Dessa kurser har också blivit ett medel för s.k. "falska nybörjare", dvs. studenter som läst tyska tidigare, i t.ex. gymnasium, att friska upp och utöka sina tidigare förvärvade färdigheter i språket. Kritik mot nybörjarundervisningen kommer dels från företrädare för universiteten, som

anser att nybörjarundervisning inte hör hemma på denna nivå, dels från företrädare för gymnasieskolan, Komvux och studieförbunden, som å sin sida anser att denna sorts undervisning utgör ett intrång på deras verksamhetsområde. Som motargument framhålls rekryteringsskäl, d.v.s. att tillströmningen från ungdomsskolan och andra utbildningsanstalter är otillräcklig och att alltför många nyantagna studenter har bristande förkunskaper.

Kan nybörjarkurser häva negativ utveckling?

Antalet studenter inom nybörjarkurser vid de granskade lärosätena ökade från cirka 100 år 2002 till cirka 125 år 2003. Den mindre ökningen av antalet studenter totalt sett mellan åren 2001 och 2003 (se tabellen ovan i avsnittet Antal studenter) kan sannolikt förklaras av tillkomsten av nybörjarkurser och det ökande antalet studenter inom dessa. Två lärosäten, Mälardalens högskola och Växjö universitet, började med nybörjarkurser under 2003 och Södertörns högskola började med dem under 2004.

Det har således visat sig att nybörjarundervisningen lockat en hel del nya studenter och på så sätt motverkat den negativa utvecklingen. Rekryteringen till den reguljära utbildningen genom nybörjarkurser måste dock betraktas som mycket måttlig, för att inte säga svag. En angelägen uppgift för lärosätena är att i ökad utsträckning försöka få nybörjarstudenterna att fortsätta till A-nivån. Vanligt är att nybörjarstudenterna redan går en utbildning och bedriver tyskstudier som ett komplement. De flesta universitet och högskolor erbjuder också nybörjarkurser på halvfart (10 poäng per termin).

Nybörjarkurser och akademisk kvalitet

Ett problem med nybörjarundervisning i tyska på högskolan är hur en god akademisk kvalitet ska kunna upprätthållas och ett vetenskapligt förhållningsätt genomsyra verksamheten utan att komma i konflikt med pedagogiska krav på förenkling. Utbudet av läromedel som är anpassat till denna kategori studenter, som ofta har studievana från andra ämnen, är mycket begränsat. Likaså är erfarenheten av denna sorts undervisning och kunskapen om den optimala inläringen av ett nytt främmande språk under de speciella förhållanden som gäller för denna målgrupp för närvarande ringa. Det är bedömargruppens mening att den akademiska nybörjarundervisningen på ett avgörande sätt måste skilja sig från motsvarande utbildning i ungdomsskolan, Komvux och studieförbunden. Det är angeläget att det sker en utveckling av nybörjarundervisningen i denna riktning, gärna i samverkan mellan berörda institutioner och med andra traditionellt icke-gymnasiala språkämnen med längre erfarenhet av nybörjarundervisning.

De flesta ämnesrepresentanter som gruppen har talat med vid platsbesöken anser att nybörjarundervisning i gamla gymnasieämnen som tyska är en nödlösning. Samtidigt anser de att nybörjarundervisning sannolikt kommer att bli ett varaktigt inslag i akademisk språkundervisning under nuvarande

resurstilldelningssystem. Bedömargruppen anser att det samhällsekonomiskt är rimligare att de resurser som nu satsas på nybörjarundervisningen i stället går till bättre språkundervisning i ungdomsskolan och mer resurser till lärosätenas A-nivå, något som i sin tur kan ge förbättringar i hela den högre utbildningen avseende söktryck, förkunskaper och ekonomi. Bedömargruppen menar att de olika aspekterna av nybörjarkurser i språk som behandlas ovan bör bli föremål för en nationell utredning.

Rekommendation

- Förekomsten och konsekvenserna av nybörjarkurser i språk inom högre utbildning bör utredas nationellt.

Tyska i program

Att ämnet tyska ingår i olika program har visat sig vara ett bra sätt att rekrytera och behålla studenter inom ämnet. Det rör sig främst om lärarprogram, tolk- och översättarprogram, ekonomprogram och ingenjörsprogram. Vid flera av lärosätena är programmen en förutsättning för ämnets överlevnad. Ämnets medverkan i program sker i huvudsak på två sätt. Det vanligaste är att ämnet ingår i utbildningsplanen och därmed ofta också i den explicita programprofilen. Ett annat sätt är att det finns kortare valbara kurser som vänder sig till programstudenter.

Totalt var cirka 400 helårsstudenter registrerade (varav cirka 80 inom lärarutbildningen) inom någon form av program 2003, vilket är cirka en tredjedel av alla studerande inom ämnet. Den största gruppen programstuderande är de som läser inom något av de olika internationella ekonomiprogrammen. Sammantaget utgör programstudenterna (inklusive lärarstudenterna) tillsammans med studenterna inom nybörjarkurserna drygt 40 procent av det totala antalet studenter som läser tyska. Nybörjarkurser och tyska i lärarutbildningen behandlas i särskilda avsnitt.

Tabellen på följande sida listar de knappt 40 program som tyska kan ingå i vid de granskade lärosätena och upp till vilken poängnivå. Inkluderade i tabellen är även de kortare valbara kurserna som vänder sig till programstudenter. Vid samtliga dessa lärosäten gavs tyska även som fristående kurs under 2003.

Program som tyska kunde ingå i samt särskilda kurser som kunde ingå i program 2004. Antalet poäng i tyska inom parentes

Göteborgs universitet	Översättarutbildning (36 poäng), Handelshögskolans civilekonomutbildning, ICU-programmet (30 poäng), lärarutbildning i kombinationsutbildning (80 poäng), lärarutbildningen (60 poäng).
Karlstads universitet	Lärarutbildningen (60 poäng), internationella ekonomiprogrammet (30 poäng).
Högskolan Kristianstad	Lärarutbildningen (40 p), internationella ekonomiprogrammet (10 poäng).
Linköpings universitet	Lärarutbildningen (60 poäng), internationella ekonomiprogrammet (40 poäng), affärsjuridiska programmet (20 poäng), industriell ekonomi (12 poäng), teknisk fysik och elektroteknik med internationell inriktning (12 poäng). Utöver dessa program fanns tyska som fackspråk för ekonomer och teknologer (i olika kurser upp till 10 poäng).
Lunds universitet	Lärarutbildningen (60 poäng), internationella ekonomiprogrammet (40 poäng), juristprogrammet (10 poäng), facköversättarutbildningen (38 poäng). Utöver dessa program fanns fackspråkliga kurser inom ekonomi samt teknisk tyska (5 poäng).
Mälardalens högskola	Lärarutbildningen (60 poäng), internationella marknadsföringsprogrammet (20 poäng).
Högskolan i Skövde	Tyska med datalingvistik (80 poäng), språk och multimedier (60 poäng), program för Tyskland och Österrike (60 poäng), internationell projektledning med språk (60 poäng), affärsingenjörsprogrammet (40 poäng) och internationella ekonomiprogrammet med språk (40 poäng).
Stockholms universitet	Språk- och juridikprogrammet (80 poäng), Tolk och översättarinstitutets översättarprogram (35 poäng), Stockholms universitets och lärarhögskolans kombinationsutbildning (50 alternativt 100 poäng), lärarutbildningen (60 poäng).
Södertörns högskola	Språk, kultur och marknad (70 poäng), Tysklandsprogrammet (60 poäng), Europaprogrammet (40 poäng), medier, språk och kultur (40 poäng), internationella ekonomiprogrammet (40 poäng), kultur, samhälle och historia (20 poäng), ettåriga introduktionsprogrammet (Demos) (5-poängskurs på svenska om tysktalande länder).
Umeå universitet	Lärarutbildningen (60 poäng).
Uppsala universitet	Lärarutbildningen (60 poäng), ekonomiprogrammet (30 poäng), översättarutbildning (cirka 38 poäng i tyska, i samarbete med nordiska språk).
Växjö universitet	Internationell administration med språk (40 poäng), lärarutbildningen (60 poäng), internationella ekonomiprogrammet (40 poäng), magisterutbildning i facköversättning (20 poäng). Utöver dessa program fanns tyska som fackspråk för ekonomer (10 poäng).

Möjligheterna till profilering och samverkan

Bedömargruppen menar att det är positivt att tyskan inom programmen utvecklas i samarbete med andra ämnen, såsom exempelvis vid Högskolan i Skövde och Södertörns högskola. Det är inte ändamålsenligt för samtliga lärosäten att ha en traditionell germanistisk utbildning. Ökad profilering och samverkan är i stället alternativ, särskilt i den för närvarande något pressade situationen tyskämnet befinner sig i. Möjligheten till profilering och samverkan begränsas dock av att mobiliteten för lärare och studenter inte är oinskränkt. En form av samverkan skulle kunna vara kortare kursutbyten mellan lärosäten som geografiskt ligger nära varandra.

Tyskans position i programmen

Ett problem är att programstudenter mycket sällan gör examensarbeten i tyska inom ramen för ett program. I stället gör de sina examensarbeten inom andra ämnen. Risken är att huvudämnena inom programmet brister i hänsyn till tyskan, som är ett mindre ämne och biämne inom programmet. Medvetenhet om risker för det egna arbetsfältet vid medverkan i program är nödvändigt. Detta gäller särskilt där ämnes- och disciplinränsar blir flytande.

Ett annat problem som finns är fördelningen av tyskundervisningen inom programmet. Ska tyskan komma i början, i slutet eller utspritt under de olika programterminerna? Idealisk didaktisk fördelning vore kanske att huvuddelen tyska läses i block, samtidigt som tyskan går som en återkommande strimma genom hela programmet. På så sätt tappar studenterna inte kontakten med språket. Ett sådant upplägg är dock oftast administrativt komplicerat.

Utveckling av nya kurser

Ansträngningar görs på flera orter för att få tyska att ingå i fler program. Förutom att arbeta med programansvariga i detta syfte är det angeläget att ämnet på egen hand kontinuerligt utvecklar nya kurser som kan vara attraktiva för både programstudenterna och studenter som läser på fristående kurser. Ett viktigt sådant alternativ är Internetkurser. Bedömargruppen är dock medveten om att det ofta kan saknas tid och resurser för lärarna att i ökad utsträckning syssla med kurs- och programutveckling.

Rekommendationer

- Programansvariga bör sträva efter en optimal fördelning av språken i programmen.
- Ämnet bör sträva efter att utveckla nya attraktiva kurser.

Tyska i lärarutbildningen

Lärarutbildningen har av tradition utgjort en central del av högskoleutbildningen i tyska. Den nya lärarutbildningen med lägre krav på ämnesstudier inom språk innebär att lärarutbildningen tappat i betydelse för tyskämnets. Dessutom menar de ämnesansvariga som bedömargruppen samtalat med att antalet studenter som läser tyska inom lärarutbildningen har minskat de senaste åren. År 2003 läste endast cirka 80 helårsstudenter tyska med lärarinriktning.

Lärarutbildningens uppläggning

Ämneslärarutbildningen i tyska finns huvudsakligen i två varianter. Enligt den ena varianten finns lärarutbildningen nära ämnesutbildningen. Ämnesläraren ansvarar då för ämnesdidaktiken. Denna struktur kräver didaktisk kompetens hos ämnesläraren och helst en koppling till forskning om språkinlärning och språkdidaktik.

I den andra varianten köper en lärarhögskola in tjänster från tyskämnets. Detta innebär att ämnesläraren undervisar i ämnet och didaktikundervisningen ligger utanför ämnet. Samarbetet mellan ämnet och lärarutbildningsadministrationen behöver i dessa fall ofta förbättras.

Oavsett uppläggnings av utbildningen läser lärarstudenterna i stor utsträckning tillsammans med studenter på fristående kurser. Förutom att lära sig det främmande språket i syfte att förstå och bedriva studier i dess struktur, historia och litteratur, måste lärarstudenterna förvärva de didaktiska verktygen

som krävs för att lära ut det främmande språket. Gymnasielärare bör också i sin utbildning få kännedom om vissa fackspråkstyper. Samläsningen gör att flera av de lärarstudenter som bedömargruppen har träffat menar att de inte får tillräckligt med didaktiskt stöd.

Den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen är viktig och ett krav. Den pedagogisk-didaktiska handledningen är dock inte optimal. Det saknas exempelvis ofta resurser till handledarbesök. Dessutom är utbildningen ofta inte planerad utifrån lärarstudenternas behov, vilket gör att de, när de är på verksamhetsförlagd utbildning (VFU), ibland missar moment som är viktiga för ämneskunskapen.

De som är verksamma inom lärarutbildningen bör försöka förmedla kontakt mellan blivande lärare och olika nätverk, t.ex. Goethe-institutet, Centrum för Tysklandsstudier, Centrum för Österrikestudier, Centrum för Schweizerstudier, Riksföreningen för lärarna i moderna språk (LMS) och lokala lärarföreningar.

Sänkta språkkunskaper och minskat antal studenter

Den förnyade lärarutbildningen innebär minskade krav på ämnesstudier i språk. Mot tidigare krav på minst 60 poäng för högstadiet och 80 för gymnasiet krävs nu endast 40 poäng ämneskunskap för grundskolan och 60 poäng för gymnasiet. Vid Göteborgs universitet och Stockholms universitet finns däremot möjligheten att läsa till 80 poäng respektive 100 poäng i tyska inom lärarprogrammet genom kombinationsutbildningar.

Bedömargruppen anser att de sänkta ämneskraven medför kraftigt försämrade ämneskunskaper hos de blivande lärarna. Dessutom är det oroande att det är så få av lärarstudenterna som läser lärarutbildningen som skriver C- eller D-uppsats i tyska. Endast cirka en fjärdedel av alla tysklärarstudenter skriver uppsats inom ämnet. Den nya lärarutbildningen ger ofta inte utrymme för examensarbete inom programmet, utan studenterna måste i så fall skriva arbetet fristående, utanför lärarutbildningen, vilket studiemedelssystemet i sin tur kan sätta sina gränser för.

Parallellt med detta verkar således också ett minskat antal studenter välja att läsa till tysklärare. Risken finns att färre behöriga lärare i ungdomsskolan kan leda till att färre elever väljer att läsa tyska, vilket i sin tur kan leda till färre högskolestudenter och sämre förkunskaper hos dessa. En ond cirkel skapas, även om man bör ha i åtanke att även studenter som är registrerade på fristående kurser inom tyska kan ha för avsikt att så småningom bli lärare genom att läsa en pedagogisk komplettering.

Rekommendationer

- I samarbetet mellan tyskämnet och lärarutbildningen bör en ökad integrering av ämnet och didaktiken ske, antingen genom att ämneslärarna har didaktisk kompetens eller genom att det finns ett mycket nära samarbete med didaktiker inom lärarutbildningen.

- Den senaste forskningen inom språkinlärning och språkdidaktik bör återspeglas i lärarutbildningen.
- Kopplingen mellan grundutbildningen, dess teoretiska studier och den praktiska lärarutbildningen måste intensifieras. Den verksamhetsförlagda utbildningen bör ha ett ordentligt handledarstöd för att i sin tur koppla praktiken till ämnesdidaktiken.
- Lärarstudenterna ska ha en fullgod ämnesutbildning. För grundskollärare innebär det lägst kandidatnivå och för gymnasielärare magisterexamen med en ämnesdidaktisk koppling. Lärarstudenter bör därför uppmuntras att skriva uppsatser och examensarbeten i tyska.

Allmänna intryck och generella rekommendationer för forskarutbildningen

Bedömarens intryck är att forskarutbildningen i tyska står sig kvalitetsmässigt stark i Sverige.Handledarkompetensen är god och bedömarens har till största delen mötts av motiverade och nöjda doktorander.

Bakgrund

Forskarutbildning i tyska bedrivs vid sex lärosäten i Sverige: Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet och Växjö universitet.

Den största inriktningen i Sverige har traditionellt varit språkvetenskap, dit 32 doktorander kan räknas under 2004. Det finns 22 doktorander som är litteraturvetenskapligt inriktade. En didaktisk inriktning har också etablerats på senare år.

Tabell: Antal registrerade doktorander (inkl. licentiander), med aktivitetsgrad över 10 procent, fördelat per universitet och inriktning i oktober 2004

Universitet	Språkvetenskap	Litteraturvetenskap	Didaktik	Totalt
Göteborg	8	9	0	17
Lund	8	0	1 ²⁴	9
Stockholm	3	8	0	11
Umeå	6	1	0	7
Uppsala	7	3	0	10
Växjö	0	1	2 ²⁵	3
Totalt	32	22	3	57

24. Med språkvetenskaplig didaktisk inriktning.

25. Varav en med litteraturvetenskaplig didaktisk inriktning.

Tabell: Antal registrerade doktorander (inkl. licentiander), med aktivitetsgrad över 10 procent, fördelat per universitet och finansieringsform i oktober 2004

Universitet	Fakultets-/institutionsfinansierad tjänst	Externt finansierad tjänst	Stipendium	Utbildningsbidrag	Egen finansiering	Totalt
Göteborg	3	1	5	1	7	17
Lund	2	2 ²⁶	0	2	3 ²⁷	9
Stockholm	3	1	3	0	4	11
Umeå	1	1	2	0	3	7
Uppsala	1	0	0	3	6	10
Växjö	3	0	0	0	0	3
Totalt	13	5	10	6	23	57

Finansiering

Totalt i Sverige var 57 doktorander, med aktivitetsgrad över 10 procent, registrerade inom forskarutbildningen hösten 2004. Av dessa hade 18 någon form av tjänst/anställning, varav 5 hade extern finansiering av tjänsterna. Vidare hade 23 doktorander så kallad egen finansiering, 6 utbildningsbidrag och 10 stipendier. Doktorander med tjänst medverkar vanligtvis i institutionens dagliga verksamhet. Flertalet av doktoranderna med egen finansiering har sannolikt däremot en relativt låg aktivitetsgrad. En del av dem anstränger sig för att slutföra avhandlingsarbetet efter att deras tjänst upphört. Bedömargruppen har fått intrycket att lärosätena försöker att stödja dessa doktorander i avhandlingsarbetets slutskede. Exempelvis försöker Uppsala universitet att ordna tillfällig arvodering för doktorander som har avhandlingsarbete kvar. Doktoranderna med egen finansiering kan bidra till den kritiska massan på institutionen förutsatt att de t.ex. aktivt deltar i seminarier.

Cirka två tredjedelar av doktoranderna med egen finansiering är antagna före forskarutbildningsreformen, som trädde i kraft 1998. Reformen 1998 innebär i korthet att fyra års tryggad finansiering är ett villkor för antagning. Ibland kan finansieringen variera under forskarutbildningsperioden. Om exempelvis en stipendiefinansiering inte räcker för en hel forskarutbildning måste institutionen kunna garantera doktoranden fortsatt finansiering. Bedömargruppen anser att den bästa finansieringsformen på lång sikt är doktorandtjänst. Detta är dock en ekonomisk fråga och utbildningsbidrag kan exempelvis ibland vara ett alternativ i forskarutbildningens inledningsskede för att få fler doktorander. Den som fått utbildningsbidrag ska efter det anställas som doktorand, senast när det enligt den individuella studieplanen återstår en utbildningstid på två år. (Högskoleförordningen kap 5 § 4).

26. Varav en doktorand har studiestöd finansierat av Växjö universitet, där Lunds universitet ordnar kurser och ställer handledarresurser till förfogande.

27. Varav en har en externt finansierad tjänst på 17 procent.

Antagning och rekrytering

Utöver antagningskraven som stadgas i högskoleförordningen kräver samtliga universitet minst det antal poäng i tyska som motsvarar kraven för magisterexamen. De siffror som angivits i självvärderingarna visar att söktrycket till forskarutbildningen generellt sett är mycket lågt. Samtliga sökande antas ofta. Sannolikt är det dock betydligt fler som informellt hör sig för om möjligheterna att påbörja forskarutbildning än som faktiskt formellt söker. Förutom sedvanlig utlysning av platser bör annonsering ske på egen webbplats, arbetsförmedlingens webbplats och i lokal press. Utlysning av doktorandtjänsterna bör också ske till berörda miljöer inom andra universitet och högskolor i Sverige och i Norden. Vid antagning bör alla sökande behandlas lika oavsett vilket lärosäte de kommer ifrån.

Den vanligaste rekryteringsbasen är dock det egna lärosätet. Studenterna bör därför redan från B-nivån på grundutbildningen få relevant information om forskarutbildningen. Flera av åtgärderna för att öka forskningsanknytningen i grundutbildningen, som behandlats i tidigare kapitel, är samtidigt rekryteringsåtgärder till forskarutbildningen. Grundläggande åtgärder är att bjuda in D-studenter till forskarutbildningsseminarierna och att aktivt informera om forskning och forskarutbildning. Att doktoranderna medverkar i undervisning i grundutbildningen bidrar också till att skapa kontakter.

Introduktion och information

I samband med att doktoranderna antas är det viktigt att de får en bra introduktion om vilka rättigheter och skyldigheter de har. Universiteten kan, som t. ex vid Umeå universitet, ta fram ett introduktionshäfte. Doktoranderna bör även informeras om de stipendier som finns att söka för exempelvis konferensresor.

Handledning och individuella studieplaner

Av de verksamma lärarna fanns inom ämnet hösten 2004 totalt 14 handledare, varav 10 professorer. Att döma av de svar bedömargruppen fick vid samtal med doktoranderna är nästan samtliga mycket nöjda med sina handledare. Förutom att handledaren ska vara kunnig inom doktorandens avhandlingsområde är tillgänglighet ett viktigt kriterium. Om doktoranden får vänta allt för länge med att få en tid hos handledaren riskerar avhandlingsarbetet att stanna upp. Handledarna bör hålla sig ajour med händelseutvecklingen inom doktorandens forskningsområde och bland annat ge information om konferenser som kan vara intressanta för doktoranden.

Bedömargruppen anser att alla doktorander bör ha en biträdande handledare, något som institutionen ska vara behjälplig med. Den biträdande handledaren kan bidra med kompletterande ämneskompetens och avlasta huvudhandledaren. Biträdande handledare kan gärna rekryteras från utlandet vilket kan medverka till att ge doktorander kontakter med utländska forskningsmiljöer.

Flertalet handledare har deltagit i handledarutbildning. Vid exempelvis Uppsala universitet finns en differentierad handledarutbildning som tar hänsyn till tidigare erfarenhet. De handledarutbildningar som ordnas vid universiteten bör vara prioriterade bland lärarna. Utbildningarna kan ge nya infallsvinklar, bryta med gamla mönster och därigenom bidra till en ökad professionalism.

Arbetet med de individuella studieplanerna fungerar i huvudsak bra vid de granskade universiteten. Individuella studieplaner är obligatoriska och ska utarbetas av doktorand och handledare tillsammans. Planen ska ange delmål för varje år och vilken tid doktoranden har på sig för att uppnå dessa mål. Det är viktigt att höja medvetandet om just tidsaspekten, mot bakgrund av att forskarutbildningen är tids- och resursbegränsad. Studieplanen är dessutom ett juridiskt bindande dokument som reglerar åtaganden mellan doktoranden och fakultetsnämnden.

Opartisk kontaktperson vid problem

Det bör finnas en opartisk kontaktperson för doktoranderna att vända sig till vid problem som rör handledningen. Bedömaregruppen vill betona att det generella intrycket är att relationen mellan handledare och doktorander är bra vid de sex granskade universiteten. En handlingsplan om problem skulle uppstå krävs likväl och det har vid platsbesöken framgått att många doktorander är ovetande om var de ska vända sig vid problem. I en handlingsplan bör det ingå klara och tydliga rutiner för hur ett handledarbyte ska ske.

Doktorander måste hållas utanför eventuella konflikter som kan finnas mellan lärare eller mellan handledare och andra doktorander.

Det är en fördel om det vid institutionen, utöver prefekten, även finns en person med ett särskilt administrativt ansvar för forskarutbildningsfrågor. En sådan person kan ha sammanhållande funktioner, arbeta med utvecklingsfrågor och vara ett extra stöd för doktoranderna.

Doktoranderna bör ha en egen arbetsplats, inklusive dator. Att doktorander sitter samlat kan vara bra för sammanhållningen. Doktoranderna bör även sitta nära den övriga lärarstaben, för att tydligt integreras i forskningsmiljön.

Inflytande

Doktoranderna ska vara representerade i institutionsstyrelserna och är i regel också så vid de utvärderade lärosätena. Vid flerämnesinstitutioner bör doktoranderna i samtliga ämnen löpande få information om vilka frågor som är aktuella i styrelsen, från både doktorand- och lärarrepresentanter. Centralt är att doktoranderna medverkar tidigt i beslutsprocessen på institutionerna och därmed kan påverka, även i eventuella beredande organ. Detta underlättas om doktoranderna organiserar sig i ett doktorandråd eller motsvarande. Olika former av doktorandråd eller annan representation finns också vid samtliga de granskade universiteten. Vid t.ex. Göteborgs universitet finns ett eget organ

inom ämnet, ämnesgruppen, och vid Uppsala universitet finns en doktorandförening som går över ämnesgränserna.

Bedömggruppen noterar att doktoranderna på flertalet av de sex universiteterna i någon mån har varit involverade i självvärderingsarbetet, vilket är ett visst mått på att doktoranderna är med i det inre utvecklingsarbetet på sina institutioner.

Undervisningsmöjligheter

Det vetenskapliga arbetet står givetvis i centrum för forskarutbildningen. Institutionerna bör dock även reflektera över vilka övriga meriter en doktorand behöver. Undervisningsmeritering blir exempelvis allt viktigare. Doktorander som så önskar bör därför ges möjlighet att undervisa, givetvis förutsatt att de har kunskaper att undervisa på en viss grundutbildningskurs. Flertalet doktorander som bedömggruppen har mött har också denna möjlighet. Stockholms universitets försök att ordna en termins undervisning för doktoranderna efter disputation är ett exempel på hur institutioner kan måna om doktorandernas framtid.

Bedömggruppen noterar att inom historisk-filosofisk fakultet vid Universitetet i Oslo garanteras de nydisputerade ett års deltidundervisning inom grundutbildningen. Förutsättningen är att de har gjort klar avhandlingen inom utsatt tid. Om tiden för avhandlingsarbetet överskrids kortas denna undervisningstid ner. Bedömggruppen är medveten om att motsvarande insatser i Sverige begränsas av den rådande ekonomiska situationen.

Doktoranderna bör även beredas tillfälle att gå en högskolepedagogisk kurs, antingen inom ramen för kursdelen eller som förlängning av studietiden. Bedömggruppen har fått intrycket att samtliga doktorander har möjlighet att gå en högskolepedagogisk kurs.

Kurser

Forskarutbildningen består av totalt 160 poäng varav kursdelen är 60 poäng vid nästan alla universitetet. Bedömggruppen anser att detta är en rimlig fördelning. Ungefär hälften av kursdelen består av obligatoriska kurser, varav vissa genomförs gemensamt med andra ämnen inom universitetet. De valfria kurserna är inriktade på doktorandens specialisering, ofta i form av rena läskurser. Det är viktigt att läskurserna också ger en viss bredd och inte enbart är snävt inriktade på avhandlingsämnet.

Samarbetet mellan universiteterna kring kurserna bör bli mer omfattande. Göteborgs universitet och Växjö universitet hade exempelvis tidigare en gemensam 5-poängskurs i seminarieform inom litteraturvetenskap. Ett samarbete om kurser bör även sträcka sig utanför Norden. Exempelvis finns här Nordforsk, som finansieras av nordiska ministerrådet och erbjuder kurser och nätverk för doktorander.

Samarbete över ämnesgränserna är också viktigt, exempelvis när det gäller kurser om metod och vetenskapsteori. Doktoranderna får därigenom viktiga

sociala kontakter över ämnesgränserna. Den sociala samvaron mellan doktoranderna är av betydelse för den psykosociala miljön. Gemensamma kurser ger möjlighet till kontakter med andra doktorander och med andra lärare än handledaren.

Seminarier och forskarskolor

Genom seminarier får doktoranden viktigt stöd och viktig inspiration för sin forskning i en större forskningsmiljö än enbart i den nära kontakten med handledaren. Detta kan gärna även ske i en miljö utanför det egna ämnet och lärosätet. Olika former av seminarier bör därför hållas regelbundet.

Seminarieverksamheten fungerar i huvudsak bra vid de sex universiteten som har forskarutbildning, men den kan förbättras ytterligare. Den kan t.ex. stärkas genom samarbete över lärosätes- och ämnesgränser. Vid till exempel Växjö universitet har doktoranderna vissa seminarier gemensamt med de andra språkämnen och vid bland annat Lunds universitet bjuds doktorander och forskare från andra lärosäten in. Även samarbetet inom Norden kan utökas, så har t.ex. Umeå universitet inlett ett samarbete med Vasa universitet i Finland. Samarbete kan även ske genom forskarskolor och forskningsnätverk.

Det är bra för doktoranderna att träffa andra doktorander och forskare utanför den egna miljön och bland annat lära sig diskutera och presentera sina avhandlingsämnen. Även handledare inom olika ämnen bör samarbeta mer kring gemensamma problem, framförallt på flerämnesinstitutionerna där ämnesmiljön är mindre. Att söka samarbete är särskilt angeläget på orter med få närvarande doktorander inom ämnet. Bedömargruppen menar att det bör skapas en samverkansgrupp (eller flera samverkansgrupper) mellan universiteten för att främja och strukturera ett samarbete mellan orterna.

Gemensamma seminarier inom ämnet mellan litteratur- och språkvetare är också ett möjligt alternativ, något som till exempel tillämpas vid Uppsala universitet och Umeå universitet.

Konferenser och utlandsvistelser

Förutom kurser och seminarier bör doktoranderna ges möjlighet till och resurser att åka på konferenser. Flertalet av universiteten har tilldelat doktoranderna särskilda medel för detta, vilket är positivt. Doktoranderna bör uppmuntras och ges möjligheter till längre utlandsvistelser. Det är då viktigt att det i förväg etableras en kontakt mellan handledaren i Sverige och ämnesmiljön utomlands.

Avhandlingen

Att ämnesvalet styrs av handledarens kompetens är visserligen naturligt och görs på goda grunder. Men handledare verksamma inom forskarutbildningen bör reflektera över hur ämnesmässig och metodisk förnyelse ändå ska kunna säkras. Här kan ämnesövergripande seminarier, och biträdande handledare, som nämnts ovan, vara en väg att gå.

Bedömargruppen anser att slutseminarier med opponent bör genomföras inför disputationen. Detta sker exempelvis vid Stockholms universitet. Doktoranden ges vid ett sådant seminarium tillfälle att finslipa manuskriptet inför disputationen. Opponenten vid slutseminariet bör vara någon annan än handledaren.

Bedömargruppen anser att avhandlingen i dag ofta är för omfattande i förhållande till den tid som står till förfogande. En av handledarens viktigaste uppgifter är att planera så att avhandlingsprojektet är möjligt att genomföra. Avhandlingen är ett gesällprov och bör inte uppfattas som ett livsverk.

Kraftig ökning av avhandlingar

Under perioden 1994–2004 skrevs 52 avhandlingar, ungefär lika många språkvetenskapliga som litteraturvetenskapliga.²⁸ Intressant att notera är att antalet avhandlingar har fördubblats jämfört med perioden 1984–1993 då det endast skrevs 26 avhandlingar inom ämnet. Av dessa karaktäriserades 15 som litteraturvetenskapliga²⁹ och 11 som språkvetenskapliga³⁰. Samtliga universitet, som ingick i undersökningen, har ökat sina disputationer vid en jämförelse mellan de båda perioderna.

Vad händer efter disputationen?

Uppföljningen av före detta doktorander är bristfällig. Det har vid platsbesöken framgått att många nyblivna doktorer arbetar som lärare, med översättning eller med tillfälliga arbeten på sin institution. Möjligheterna att fortsätta forska efter disputationen är för närvarande begränsade. Ett förestående generationsskifte inom akademins lärarkår kan dock ge möjligheter för nydisputerade och doktorander.

Bedömargruppen menar att gymnasieskolorna åter borde sträva efter att utlysa lektorstjänster i tyska. Stimulansåtgärder för detta bör komma från regering och riksdag, men här har i främsta hand alla svenska kommuner ett stort ansvar för att överbrygga klyftorna mellan de olika nivåerna i det svenska utbildningssystemet.

Rekommendationer

- Förutom sedvanlig utlysning av forskarutbildningsplatser bör annonsering ske på egen webbplats, arbetsförmedlingens webbplats och lokal press. Utlysningen bör även skickas till berörda miljöer vid andra universitet och högskolor i Sverige och i Norden.

---

28. Några av avhandlingarna är svåra att, på basis av titlarna, entydigt karaktärisera som litteratur- eller språkvetenskapliga.

29. Nio av dessa var från Stockholms universitet.

30. Uppgifterna om perioden 1984–1993 är hämtade från Höskoleverkets rapport *Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området*, Höskoleverkets rapportserie 1996:9 R. Observera att det på basis av materialet om de båda perioderna inte går att uttala sig om genomströmning då det kräver mer omfattande mått på antal doktorander för de bägge perioderna.

- Det bör finnas en oberoende kontaktperson för doktoranderna att vända sig till vid problem. Det bör även finnas en handlingsplan för att kunna åtgärda problem, där rutiner för handledarbyte är preciserade. Alla doktorander ska ha information om kontaktperson och handlingsplan.
- Doktoranderna ska ha en plats i institutionsstyrelserna.
- Doktoranderna bör ges möjligheter att undervisa i grundutbildningen.
- Utöka samarbetet för kurser, seminarier och forskarskolor inom Sverige och övriga Norden.
- Kurser i forskarutbildningen inom Sverige bör kunna tillgodoräknas.
- Det bör skapas en samverkansgrupp (eller flera samverkansgrupper) inom Sverige för att främja och strukturera samarbetet kring seminarier och kurser.
- Fortsätta och intensifiera samverkan med andra närliggande ämnen avseende kurser, seminarier och forskarskolor.
- Doktoranderna bör ges möjlighet och resurser till att åka på konferenser och längre utlandsvistelser.
- Universiteten bör se över kraven på avhandlingen.
- Kommunerna bör utlysa lektorstjänster på gymnasiet.

Göteborgs universitet

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 158

Antal helårsprestationer totalt 2003: 114

Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 116

Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 85

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 8

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 5

Lärare höstterminen 2004: professorer: 4, lektorer: 4 (varav två docenter och en odisputerad lektor), adjunkter: 1 (på 15 procents tjänst)

Antal registrerade doktorander höstterminen 2004: 17, varav fakultets-/institutionsfinansierad tjänst 3, externt finansierad tjänst 1, utbildningsbidrag 1, stipendium 5 och egen finansiering 7

Antal disputationer 1994–2004: 10

Antal disputationer 1984–1993: 5

Grundutbildning

Bakgrund och organisation

Tyska har funnits som ämne vid Göteborgs universitet sedan 1891. Ämnet utgör, tillsammans med nederländska, institutionen för tyska och nederländska (TYNE).

Institutionen förestås av en prefekt och en viceprefekt som bär det yttersta ansvaret för bl.a. institutionens ekonomi, fördelning av arbetsuppgifter, uppföljning av studieplaner och lokalfördelning. Ämnets egen studierektor har vissa av dessa uppgifter delegerade till sig. I institutionsstyrelsen behandlas centrala och strategiskt viktiga frågor. Det administrativa ansvaret vilar tungt på prefekten och en administrativ förstärkning framstår som nödvändig.

Studiegrupperna på C- och D-nivå och ibland på B-nivå är inte tillräckligt stora för att bära sina egna kostnader. Trots att tilldelningen per helårsstudent för ämnet tyska ligger på fakultetens högsta möjliga nivå, räcker den bara undantagsvis till för att bedriva undervisning i kurser med färre än tio studenter.

Infrastruktur

Studenterna har nära till universitetsbiblioteket och institutionsbiblioteket. Grundutbildningsstudenterna är hänvisade till universitetsbiblioteket för tillgång till studieplatser, datorer eller annan utrustning. Institutionen anser att båda biblioteken är otillräckliga vad gäller tysk litteraturvetenskap.

Det finns två välutrustade språklabb med olika inriktning. Distans- eller Internetkurser ges via en kursportal. Spridda IT-pedagogiska insatser fungerar väl tack vare medverkan av en IT-kunnig och engagerad lärare.

Inriktning

Förutom fristående kurser upp till D-nivå kan tyska ingå i en översättarutbildning (36 poäng i tyska), Handelshögskolans civilekonomutbildning (ICU-programmet) (30 poäng i tyska) och lärarutbildning (60 poäng i tyska). Bedömargruppen noterar särskilt att det är möjligt att läsa tyska inom lärarutbildningen ända upp till 80 poäng inom en kombinationsutbildning.

Inriktningen mot litteraturvetenskap inom ämnet tillkom 1995 som komplement till den språkvetenskapliga inriktningen. En profilering av den språkvetenskapliga inriktningen mot tillämpad språkvetenskap/språkinlärningsforskning visar sig bland annat i ett nära samarbete med olika skolor i Göteborg och i den omgivande trakten.

Lärare

Inom ämnet under hösten 2004 hade en professor och en docent litteraturvetenskaplig inriktning och tre professorer, en docent och en lektor språkvetenskaplig inriktning. Verksamma som lärare vid institutionen var också en utländsk lektor och en adjunkt.

Forskningsutrymmet för huvuddelen av lärarna varierar mellan 15 procent och 35 procent. Det stora antalet disputerade lärare bidrar till en god forskningsmiljö och forskningsmöjligheterna för lärarna är goda.

Samtliga nio lärare är pedagogiskt utbildade, och tre har även en högskolepedagogisk utbildning.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har varit stabilt sedan 1998³¹. Undervisningen präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och kontakt med forskningen. Studenterna som bedömargruppen träffade ansåg också att forskningsanknytningen i den löpande undervisningen är tydlig och D-studenter närvarar ibland vid seminarierna inom forskarutbildningen, vilket bedömargruppen anser är positivt.

Vid Göteborgs universitet lades A-kursen om 1999 med syfte att integrera de fyra delkurserna, med fokus på kommunikation. En liknande förändring har nyligen genomförts av B-kursen, men med genomgående fokus på textanalys. Bedömargruppen är positiv till ambitionen att integrera delmomenten i 20-poängsblocken. Studenterna som bedömargruppen träffade var också överlag nöjda med upplägget av utbildningen, även om meningarna var delade huruvida A-kursens moment är integrerade i den utsträckning som är den uttalade ambitionen från institutionens sida.

Lärarna har samarbetat vid utformningen av de nya kurserna och möjligtvis är förändringen delvis ett resultat av en kompromiss, vilket resulterat i vissa otydligheter som avspeglas i studenternas reaktioner vid platsbesöket. I insti-

---

31. Antalet helårsstudenter 1998: 172, 1999: 182, 2000: 157, 2001: 158, 2002: 157, 2003: 158.

tutionens självvärdering påpekas att det inte finns någon övergripande målbeskrivning för A–D-kurserna. Vid platsbesöket framkom dessutom att det råder oenighet inom lärarstaben om i vilken utsträckning momentet språkfärdighet ska ingå i utbildningen. Bedömarens intryck är att diskussioner vid institutionen om utbildningens struktur och innehåll tenderar att splittra institutionen. Institutionen bör överväga att anlita utomstående hjälp för att om möjligt dämpa eller åtminstone kanalisera de meningsmotsättningar som finns mellan lärarna. Bedömarens vill i sammanhanget framhålla att tyska är ett främmande språk i Sverige och att tyskutbildning måste vara anpassad till studenternas förkunskaper och den arbetsmarknad som de företrädesvis siktar på.

Internationalisering och samverkan

Institutionen erbjuder kurser förlagda till Innsbruck och Berlin. Dessutom finns en så kallad tandemkurs som bygger på ett organiserat möte mellan svenska och tyska studenter i Bochum och Göteborg. Ett visst studentutbyte sker även inom ramen för Erasmus.

Institutionens samverkan med det omgivande samhället gäller i första hand skolvärlden. Ett bra initiativ är ett samarbete med två gymnasieskolor där eleverna inom ramen för den s.k. tyska sektionen under åk 3 läser en del av A-kursen och genom ett prov inför en universitetslektor i samband med studentexamen kan få 10 universitetspoäng i tyska A.

Kvalitetsarbete

Flera studenter och lärare har deltagit i självvärderingsarbetet. Studenterna är representerade i institutionsstyrelsen och har dessutom en egen sammanslutning, ämnesgruppen. Kursvärderingar på hela kursen och på kursernas olika moment är obligatoriska. Eftersom man vid institutionen anser att de skriftliga kursvärderingarna inte fungerar tillfredsställande används också muntliga utvärderingar, som har haft direkt inverkan på omstruktureringen av A- och B-kursen.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 72 procent. Tjugo klocktimmar avsätts för handledning av kandidat- och magisteruppsatserna men den tilldelade tiden överskrids i regel. Åsikterna om handledningen varierade bland de studenter som bedömarens grupp träffade, bland annat efterlystes en bättre introduktion till uppsatsskrivandet. En diskussion om att införa ett slutseminarium för examensarbetena har inletts vid institutionen.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömarens grupp tagit del av.

Rekommendationer

- Det administrativa stödet bör förstärkas.
- Institutionen bör i samråd med universitetsbiblioteket göra upp en plan för förbättring av litteraturförsörjningen inom det litteraturvetenskapliga området.
- Introduktionen studenterna får inför uppsatsförfattandet bör ses över.
- Det kontrastiva perspektivet i undervisningen av tyska som främmande språk bör upprätthållas.
- Institutionen bör arbeta mer aktivt för att skapa bästa möjliga psykosociala arbetsklimat inom personalgruppen.

Forskarutbildning

Bakgrund

Forskarutbildningen har både en språkvetenskaplig och en litteraturvetenskaplig inriktning. Nio av de sjutton registrerade doktoranderna skrev under hösten 2004 avhandling med litteraturvetenskaplig inriktning och åtta med språkvetenskaplig inriktning.

Doktoranderna har medverkat i självvärderingsarbetet, bland annat genom en enkätundersökning. Doktoranderna inom ämnet har ett eget inflytandeorgan, ämnesgruppen, och en representant i institutionsstyrelsen.

Kurser, seminarier och undervisningsmöjligheter

Utbildningen är uppdelad på en kursdel om 60 poäng, av vilka 30 poäng utgör obligatoriska kurser, och en avhandling om 100 poäng.

Omkring varannan eller var tredje vecka håller institutionen doktorandseminarier. Seminarierna genomförs antingen genom att en lärare, doktorand eller gäst föreläser, eller att språk- och litteraturvetare var för sig ventilerar manusavsnitt ur pågående avhandlingar. Det finns även fakultetsgemensamma seminarier och kurser, vilket kan bidra till den intellektuella och sociala miljön för doktoranderna. Ett positivt inslag var för något år sedan en gemensam 5-poängskurs inom litteraturvetenskap i seminarieform tillsammans med Växjö universitet. Samverkan har också skett med institutionen för svenska språket om språkinlärningsforskning, där även forskare från andra universitet deltog. Det relativt sett stora antalet doktorander inom ämnet är en god grund för vetenskaplig diskussion och inspiration.

Ett arbete har påbörjats med att lägga om forskarutbildningen enligt forskarskolemodellen med bestämda forskningsprojekt kring breda tematiska områden. Som ett exempel på detta ingår medverkan i en nationell forskarskola i språkidaktik med både litteraturvetenskaplig och språkvetenskaplig inriktning. Tanken vid institutionen är att på så sätt skapa mer dynamiska forskarmiljöer. Bedömargruppen anser att forskarskolor är en möjlig väg att gå för att öka genomströmningen med bibehållen kvalitet i utbildningen.

Doktoranderna uppmuntras i allmänhet att undervisa för att på så sätt få pedagogisk meritering. Det krävs numera emellertid att alla doktorander som önskar undervisa går en kurs i högskolepedagogik på 2 poäng som årligen anordnas av Göteborgs universitet. Kursen får tillgodoräknas som valfri kurs. Doktoranderna får årligen disponera 2000 kronor till exempelvis konferenser och bokinköp.

Handledning och avhandlingsarbete

Totalt är fem av institutionens lärare även verksamma som handledare inom forskarutbildningen. Handledningen fungerar väl enligt de doktorander som bedömargruppen träffade. Ett fakultetskrav är att alla doktorander ska ha en biträdande handledare, vilket flertalet av doktoranderna också hade. Bedömargruppens intryck är dock att rutinerna för biträdande handledare inte alltid fungerar tillfredsställande, vilket tillskrivs ekonomiska begränsningar.

Individuella studieplaner är obligatoriska och uppfattas av doktoranderna som ett stöd under studierna. Vid institutionen är man medveten om betydelsen av studieplanen som en hållpunkt i forskarutbildningen. Det uppgavs dock vid platsbesöket att fastställandet av studieplanen ibland blir till en ren formalitet medan handledningen reellt fungerar enligt informella rutiner.

Åtgärder som vidtagits för att öka genomströmningen med bibehållen kvalitet innefattar terminsvisa handledarträffar, med diskussion av de individuella studieplanerna, och ett förstärkt lokalt, nationellt och internationellt samarbete på kurs- och projektnivå för att därigenom kunna erbjuda doktoranderna det expertkunnande som institutionen själv inte besitter.

Under perioden 1994–2004 har tio avhandlingar lagts fram. Genomsnittstiden för att bli färdig doktor är sex år. Detta betyder att en tredjedel av tiden är ofinansierad med åtföljande stress för avhandlingsskribenten som följd, om inte finansieringen förlängs. Institutionen bör ställa sig frågan om inte förväntningarna på exempelvis avhandlingens sidantal (enligt självvärderingen 200–225 sidor) är för högt ställda i förhållande till den tid doktoranderna har till förfogande för arbetet. Vid institutionen är man medveten om problemet och strävar även efter att öka genomströmningen. Detta har lett till en diskussion om vad fokuseringen på genomströmning kan innebära för kvaliteten på avhandlingsarbetet.

Rekommendation

Institutionen bör se över kraven som ställs på en doktorsavhandling i tyska sett mot den faktiska – finansierade – tid som står till förfogande.

Karlstads universitet

Nyckeltal

Antalet helårsstudenter totalt 2003: 50

Antal helårsprestationer totalt 2003: 34

Antalet helårsstudenter på A- och B³²-nivå 2003: 34

Antalet helårsprestationer på A- och B-nivå 2003: 23

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 12³³

Lärare höstterminen 2004: lektorer: 2 (varav en odisputerad lektor), timplärare: 1

Bakgrund och organisation

Grundutbildning i tyska vid Karlstads universitet har bedrivits sedan 1968. Ämnet ingår i institutionen för kultur och kommunikation. Inom institutionen finns fem avdelningar och tio ämnen. Tyska ingår tillsammans med franska och spanska i avdelningen moderna språk. Varje avdelning har en representant i institutionsnämnden där ämnesansvarige för tyska har en plats. De ämnesansvariga inom institutionen får tio procent av sin tjänst avsatt för ämnesansvaret.

Prefekten träffar de ämnesansvariga regelbundet. Bedömggruppen fick intrycket att samarbetet mellan de olika avdelningarna och mellan prefekt och de ämnesansvariga fungerar bra. Prefekten genomför regelbundna utvecklingssamtal med lärarna inom institutionen.

Institutionen är sorterad inom den filosofisk-tekniska fakulteten, men ämnet samarbetar också med lärandefakulteten. Universitetet har en matrisorganisation och prefekterna vid de tio institutionerna är därmed direkt underställda rektor.

Det begränsade studentunderlaget gör att ämnet här, liksom vid flera andra lärosäten, inte bär sina egna kostnader. Tyska, franska och spanska får tio procent mer än övriga humanistiska ämnen. Genom ett beslut på ledningsnivå inom universitetet är dessa ämnen garanterade minst två lärartjänster på heltid under en period av tre år. Vid tiden för platsbesöket var denna insats inne på sitt andra år och det var oklart om den skulle förlängas efter treårsperiodens slut. Bedömggruppen uppfattade vid platsbesöket att det finns stöd för ämnet hos fakultetsledningen och konstaterar att det extra tillskottet är helt nödvändigt för att ämnet över huvud taget ska överleva vid Karlstads universitet.

Infrastruktur

Studenterna har tillgång till datasalar och ämnet förfogar även över en inlärningsstudio, som efter vissa inkörningsproblem fungerar väl. Muntliga öv-

---

32. Helårsstudenter och helårsprestationer registreras per 40 poäng vid Karlstads universitet, vilket kan leda till formellt lägre prestationsgrad om studenter väljer deltidsstudier.

33. Varav 5 uppsatser på C-nivå och 7 på D-nivå. Karlstads universitet har inte inrättat magisterexamen i tyska.

ningar genomförs i denna och studenterna kan även utnyttja studion på egen hand. Både lärare och studenter anser att servicen i det nybyggda universitetsbiblioteket är god. I universitetsbiblioteket finns även studieplatser.

Inriktning

Tyska kan läsas fristående upp till D-nivå. Karlstads universitet har dock inte inrättat någon magisterexamen i ämnet. Tyska kan även ingå i lärarutbildningen upp till 60 poäng och i internationella ekonomiprogrammet med 30 poäng. Ämnet har också en viss inriktning mot språkdidaktik. Det finns en nybörjarkurs upp till 20 poäng samt kvällskursen språk och kultur upp till 20 poäng. De senaste åren har språk och kultur endast givits upp till 10 poäng.

Man försöker hitta nya kombinationer av kurser där tyska kan ingå i program för att locka studenter som läser andra ämnen. För närvarande kan tyska enbart väljas som andraämne inom lärarutbildningen. Inom institutionen har man arbetat för att tyska också ska kunna vara ingångsämne i lärarutbildningen.

Vid tiden för platsbesöket nämndes inte tyska i utbildningsplanen för lärarprogrammet trots att det kan läsas som andrahandsval. Inte heller på universitetets webbplats framgick det då att det går att läsa tyska inom ramen för lärarutbildningen. Detta ger signalen att tyska inte är ett prioriterat ämne.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 en disputerad lärare med inriktning mot språkvetenskap, en utländsk lektor och en timplärare. De tillsvidareanställda lärarna har 20 respektive 10 procent forskning och kompetensutveckling avsatta inom sina tjänster. Att det enbart finns en disputerad lärare inom ämnet gör att utbildningen blir sårbar. Man försöker kompensera detta genom samverkan med främst engelskämnet (se nedan). Bedömargruppen anser att samverkan bör etableras med fler ämnen. Institutionen bör förstärka utbildningen med ytterligare en disputerad lektor, företrädesvis med inriktning mot litteraturvetenskap. De tre lärarna har svensk eller österrikisk lärarhögskoleutbildning i grunden.

Institutionen har gemensamma seminarier för lärarna över ämnesgränserna, vilket är positivt. Inom Centrum för språk- och litteraturredaktik (CSL) finns också ett utbyte mellan lärarna.

Studenter och undervisning

Det har skett en minskning av antalet studenter mellan åren 1998 och 2003. Mellan 2000 och 2003 har dock tillströmningen varit stabil.³⁴ Avdelningen har fått extra medel på 75 000 kr för att rekrytera studenter till moderna språk. Pengarna satsades på en lokal annonskampanj men det är oklart om kampanjen hade någon märkbar effekt.

---

34. Helårsstudenter 1998: 87, 1999: 88, 2000: 59, 2001: 57, 2002: 55, 2003: 50.

Litteraturen på vissa kurser är något föråldrad. Skönlitteraturen på den fristående A-kursen har en tonvikt på böcker från åren mellan 1945-1975 och på B-kursen har man alltför tung och svårläst litteratur som inte motsvarar den förkunskapsnivå som studenterna har i dag. Litteraturvalet bör därför förnyas. Framförallt bör urvalet av skönlitteratur inom internationella ekonomlinjen ses över och även utökas.

Studenterna efterlyste mer undervisningstid på B-, C- och D- nivå. För att kompensera att det bara finns en disputerad lärare inom ämnet hålls gemensamma D-seminarier inom lingvistik med ämnet engelska. Dessa seminarier genomförs på engelska, men material på tyska delas ut. De studenter som bedömargruppen träffade menar att tanken bakom gemensamma seminarier är god men att det känns som om de deltar på engelskämnets villkor.

Bedömargruppen anser att samverkan med engelskämnet är bra men att det är viktigt att den också anpassas till de tyskstudierande. Ett liknande samarbete bör även etableras med litteraturvetenskap. Samverkan med andra språk bör generellt utökas, exempelvis beträffande introduktionskurser i allmän grammatik, men även avseende D-kurser i teori och metod. Att skapa större fungerande ämnesmiljöer är också en strategi på fakultetsnivå.

Samverkan och internationalisering

De studerande vid Karlstads universitet har utbytesmöjligheter med Universitet Bayreuth samt med bl.a. universiteten i Wien och Münster. Till de två sistnämnda universiteten har studenterna sökt på egen hand.

Det erbjuds goda kursmöjligheter för studenter i utlandet. Studenterna på det internationella ekonomiprogrammet tillbringar under sin utbildningstid minst en termin vid ett tyskspråkigt universitet. Ekonomiprogrammen har samarbetsavtal med ett antal universitet i Tyskland. Inom lärarprogrammet finns ett samarbete med universitetet i Kiel och Mälardalens högskola. Ämnet har ett samarbete med ett praktikprogram i Düsseldorf, som drivs av Folkuniversitetet (Braheskolan på Visingsö). Det ger blivande studenter möjlighet att skaffa sig praktik i ett tyskspråkigt land, även före studiernas början.

Tyska och österrikiska utbytesstudenter involveras systematiskt i utbildningen i syfte att förstärka språkfärdighetsträningen. Med dessa anordnas även mer sociala aktiviteter såsom filmvisning. Samarbetet med utbytesstudenterna är lyckat och deras insatser är uppskattade av studenterna.

Samverkan sker genom skolorna i regionen, framförallt genom lärarutbildningens verksamhetsförlagda delar (VFU) samt de fortbildningsdagar för lärare som anordnas.

Kvalitetsarbete

Lärare och studenter har varit involverade i självvärderingen. Kursvärderingar görs på varje kurs och det görs sammanställningar av dessa som sedan diskuteras gemensamt. Återkopplingen av kursvärderingarna skulle dock kunna göras mer systematiskt.

I för ekonomprogrammets ämnesråd ingår den ämnesansvarige samt en studentrepresentant för tyska.

Bedömargruppen vill framhålla en alumnundersökning, där bland annat tyskstudenter på fristående kurs ingått, som ett positivt initiativ.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 68 procent. Det produceras ett högt antal uppsatser i förhållande till antalet studenter och lärare. Huvuddelen av uppsatserna är inriktade på språkvetenskap eller språkdidaktik. Individuellt valda uppgifter för uppsatserna tillåts, vilket dock kan leda till att uppsatsämnen accepteras där lärarens fackkompetens inte räcker till.

De studerande på internationella ekonomprogrammet som läser med tysk inriktning skriver också sin uppsats inom ämnet ekonomi på tyska. Bedömargruppen menar att valet av tyska som uppsatsspråk inom företagsekonomi bör uppmuntras, men det bör inte uppfattas som ett tvång då det kan avskräcka studenter från att läsa tyska över huvud taget.

Studenterna var nöjda med handledningen av uppsatserna. Handledarna har 20 klocktimmar per uppsats, men här liksom vid flertalet andra lärosäten överstiger den faktiska handledningen oftast den formellt tilldelade. Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i flertalet uppsatser som bedömargruppen har tagit del av. Gruppen vill dock tillägga att några uppsatser i urvalet hade behövt ytterligare bearbetning för att motsvara det satta betyget.

Rekommendationer

- Ytterligare en disputerad lektor bör anställas, företrädesvis med litteraturvetenskaplig inriktning.
- Samverkan med andra språk bör utökas, exempelvis beträffande introduktionskurser i allmän grammatik, men även avseende D-kurser i teori och metodik.
- Litteraturlistor på olika nivåer bör revideras, framförallt för kurserna inom ekonomprogrammet.
- Valet av ämnen för C- och D-uppsatser bör struktureras mer i syfte att bättre utnyttja befintlig handledarkompetens.
- Informationen om tyska inom läroprogrammet bör förbättras.

Högskolan Kristianstad

I samband med bedömargruppens platsbesök höstterminen 2004 pågick en diskussion vid Högskolan Kristianstad om att ett antal ämnen, på grund av lågt sökandetryck, skulle placeras som "vilande" under en obestämd tid. Ett av de ämnen som diskuterades var tyskan. Det har under utvärderingens gång också framkommit att kurserna i tyska vårterminen 2005 tills vidare är inställda. Beskrivningen och utlåtandena om ämnet tyska vid Högskolan Kristianstad nedan baseras på den situation som rådde vid tiden för platsbesöket höstterminen 2004. Bedömargruppen har i sammanhanget avstått från att utdela rekommendationer.

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 22
Antal helårsprestationer totalt 2003: 20
Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 14
Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 11
Antal uppsatser kandidatnivå 2003: 0³⁵

Lärare under höstterminen 2004: lektorer: 2

Bakgrund och organisation

Undervisning i ämnet tyska på A- och B-nivå har bedrivits som fristående kurser vid Högskolan Kristianstad sedan vårterminen 1992. Under vårterminen och höstterminen 2004 ges C-nivån på halvfart. Ämnet är ett av tolv ämnen vid institutionen för humaniora och samhällsvetenskap (HUSA).

Institutionen leds av en prefekt med en ledningsgrupp bestående av tre studierektorer, varav en är ansvarig för ämnesgruppen svenska/språk. Studierektor har övergripande ansvar för ekonomi och genomför tillsammans med prefekten utvecklings- och lönesamtal medan tjänstgöringsfördelningen är den ämnesansvariges uppgift. Vid platsbesöket betonades de informella kontaktvägarnas betydelse, både inom institutionen och vid Högskolan Kristianstad som helhet.

P.g.a. svårigheten att fylla platserna på ett antal fristående kurser är institutionens ekonomi ansträngd. Åtgärder har vidtagits för att förbättra ekonomin, bl.a. har resursfördelningen anpassats efter antalet studenter. Trots det har HUSA ett sparbeting som kan innebära att tyskan får "vila" under en obestämd period. Om ämnet placeras som vilande ska lärarna sysselsättas på annat sätt inom organisationen.

Infrastruktur

Det finns datorer för studenterna och en multimediesal, där det finns en engagerad handledare. Studenterna får en allmän introduktion till arbete med

---

35. Tyska har inte börjat ges på kandidatnivå förrän hösten 2004.

datorprogram och Internet. Lärarstudenterna får dessutom en genomgång av datorprogram som utgör hjälpmedel inom språkutbildningen. I biblioteket finns tillgång till studierum. Biblioteket fungerar enligt uppgift väl, även om bokbeståndet huvudsakligen består av kurslitteratur. Tillgången till elektroniska tidskrifter och databaser är god.

Inriktning

Förutom att ges som fristående kurs kan tyska ingå i lärarutbildningen med upp till 40 poäng. Inom ramen för internationella ekonomprogrammet anordnas även varje hösttermin kursen tyska för ekonomer (10 poäng i tyska).

Enligt ämnesansvarig handlar ämnet tyska vid Högskolan i Kristianstad om "german studies" snarare än om traditionell språkundervisning, vilket enligt bedömargruppen inte bekräftas av kursplanerna. Däremot överskrids ämnets traditionella gränser genom kursen Tysklandskunskap med svenska som undervisningsspråk.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 två disputerade lärare inriktade mot litteratur- respektive språkvetenskap. Inom ramen för STINT (Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning) undervisar en av lärarna under höstterminen 2004 på St. Olaf college, Minnesota, USA. De bägge lärarna har 38 respektive 17 procent forskning i sin tjänst. En av lärarna har också en pedagogisk utbildning.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har sedan 1999 legat på en stabil men låg nivå³⁶. Ämnet rekryterar liksom hela högskolan studenter regionalt, främst på pendlaravstånd, och anpassar utbud och arbetsformer därefter, något som studenterna visade sin uppskattning för vid platsbesöket.

Basen inom ämnet består av fristående kurser och kurser inom lärarutbildningen. Studenterna i de två blocken samläser i stor utsträckning. Trots samläsningen är antalet undervisningstimmar mycket begränsade. Särskilt påpekade lärare och studenter de begränsade möjligheterna till muntlig språkfärdighetsträning. För att bl.a. kompensera för denna brist har en av lärarna startat ett "Stammtisch", som ger möjlighet att samtala på tyska i ett informellt sammanhang. Inom VFU, den verksamhetsförlagda utbildningen i lärarutbildningen, har försök gjorts med gemensamma övningar för tyska utbytesstudenter och svenska lärarstudenter.

Det finns en nära och informell kontakt mellan lärare och studenter, som delvis kan tillskrivas ämnets litenhet. Studenterna som bedömargruppen träffade ansåg att det gick att direkt påverka undervisningen. Lärarna strävade

---

36. Helårsstudenter 1998: 14, 1999: 32, 2000: 25, 2001: 35, 2002: 24, 2003: 22.

också efter att anpassa kurserna och deras uppläggning efter studenternas förutsättningar och önskemål. En variant som nämndes var lördagsundervisning för de grupper studerande som inte kan närvara under vardagarna.

Kursernas uppläggning förefaller också genomtänkt, om än krävande. Särskilt märkbar är den stora mängd skönlitteratur som ingår på A- och B-nivå. Vidare framkom vid platsbesöket att flera av studenterna upplever det språkvetenskapliga steget mellan A- och B-nivån som alltför stort, och att en tydligare sammanhängande "röd tråd" vore önskvärd. Bedömaregruppen ser samtidigt positivt på det egenproducerade kompendium som används som introduktion i språkvetenskap på B-nivå.

Internationalisering och samverkan

Genom partnerskap och via EU-program existerar kontakter med många universitet och högskolor, bl.a. i Tyskland och Österrike. För att främja institutionens och ämnets samarbete med högskolor i Tyskland genomfördes under vårterminen 2003 kontaktbesök på Universität Luneburg, Universität Rostock och Universität Greifswald där ämnets båda lärare deltog. Kontakterna omfattar studentutbyte "åt båda håll", dvs. tyska studenter läser vid Högskolan Kristianstad och högskolans studenter reser till Tyskland för att läsa vid ett tyskt universitet.

Kvalitetsarbete

Sjalvvraderingsrapporten har skrivits av ämnets båda lärare med huvudansvar hos den ämnesansvarige. Studenterna har inte varit direkt inkopplade i processen.

I institutionsstyrelsen ingår två studeranderepresentanter som inte är tyskstudenter.

ämnets litenhet medför att de informella kontakterna dominerar mellan lärare och studenter. Samtliga kurser utvraderas genom att ett kursombud, som är student, genomför kursvraderingen som sedan sammanfattas och arkiveras på institutionen. De studerande bereds också möjlighet att ge muntlig återkoppling för varje delkurs under terminen.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden var 2003 cirka 91 procent. Vid tiden för utvraderingen hade inga uppsatser inom ramen för den pågående C-kursen slutförts.

Linköpings universitet

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 131

Antal helårsprestationer totalt 2003: 64

Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 78

Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 45

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 4

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 1

Lärare³⁷ höstterminen 2004: lektorer: 3 (varav en odisputerad), adjunkter: 3, timlärare: 1 (disputerad)

Bakgrund och organisation

Grundutbildningen i tyska vid Linköpings universitet har funnits sedan år 1967. Ämnet tyska vid Linköpings universitet utgör en avdelning inom institutionen för språk och kultur (ISK). Övriga ämnen vid institutionen är allmän språkvetenskap, engelska, franska, spanska, svenska, svenska för utländska studenter, svenska som andraspråk och en forskarskola för språk och kultur i Europa.

Institutionen leds av en prefekt och två proprefekter. Verksamheten indelas i tre studierektorsområden: (1) fristående kurs och program, (2) fackspråk och (3) svenska för utländska studenter. Studierektorerna ansvarar för sitt kursområdes ekonomi, studentmottagning och genomströmning, anställning av lärare, schemaöversyn och förslag till lönesättning. Kontakten mellan studierektorsområdena sker i form av regelbundna ledningsgruppsmöten under prefekten. Inom de enskilda ämnena finns en ämnesansvarig som ansvarar för scheman och bemanning, organisation av ämneskonferenser, kursutveckling i kontakt med studierektor, tillgodoräknande av kurser, utåtriktad verksamhet och utländska kontakter. Vid platsbesöket framkom åsikten att den nuvarande organisationen inte tillgodoser tyskämnets behov, bl.a. beträffande samplanering av utbildningen, något som leder till problem med schemaläggning och bokning av undervisningslokaler. Åsikten framfördes att studierektorsorganisationen borde inriktas på ämnena i stället för på institutionsprofilen.

Det administrativa stödet upplevs som gott och den särskilda fackspråkssekreteraren är en tillgång.

Infrastruktur

Lärarna är mycket nöjda med de nya lokalerna i hus Key. Det är dock konkurrens om de för ämnet närmast belägna undervisningslokalerna, vilket kräver god framförhållning. De i självvärderingen redovisade inkörningsproblemen med den nya språkstudion (multimedielabbet) var vid tiden för platsbesöket på

---

37. Därutöver finns en docent inom allmänlingvistik med germanistisk bakgrund som leder uppsatser inom språkvetenskap och även en professor i tysk språkvetenskap som medverkar i en kurs på D-nivå.

god väg att lösas. Några av de studenter som bedömargruppen träffade ansåg sig inte ha tillgång till labbet i tillräcklig omfattning men hänvisade till att de i andra datorsalar kan använda de uttalsövningar som finns utlagda bakom lösenord på webben. Humanistiska biblioteket organiserar introduktionskurser för studenterna och har en särskild bibliotekarie som ansvarar för tyska. I biblioteket finns även studieplatser. Det framkom under platsbesöket att beståndet av tysk litteratur borde förbättras.

Inriktning

Ämnet tyska vid Linköpings universitet kan läsas som fristående kurs upp till D-nivå. Inom ämnet finns en stark inriktning på fackspråk och ungefär två tredjedelar av undervisningsvolymen i ämnet ges inom detta område. Tyska ingår i flera utbildningar: lärarutbildningen (senarelärare eller gymnasielärare) med upp till 60 poäng i tyska, internationella ekonomiprogrammet (40 poäng i tyska), affärsjuridiska programmet med tysk inriktning (20 poäng i tyska), industriell ekonomi liksom teknisk fysik och elektroteknik med internationell inriktning (12 poäng i tyska) samt en fackspråkskurs för ekonomer och teknologer (10 poäng i tyska). Därutöver ges kurser inom tekniskt och ekonomiskt fackspråk på under 5 poäng. I alla program med tysk inriktning utom lärarlinjen med inriktning mot grundskolan ingår som ett obligatoriskt moment också en utlandsvistelse som gäststudent i ett tyskspråkigt land. Det finns även en nybörjarkurs på 20 poäng.

ISK:s forskarskola integrerar språkliga, litterära och kulturella aspekter i utbildningen för alla doktorander, vilket är i linje med Linköpings universitets tvärvetenskapliga profil. En av forskarskolans professorer deltar med vissa föreläsningar samt i handledning av uppsatser.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 två lektorer med litteraturvetenskaplig inriktning, en odisputerad lektor, tre adjunkter och en disputerad timplärare. Det fanns därutöver en docent inom allmänlingvistik med germanistisk bakgrund som handleder uppsatser inom språkvetenskap samt en professor i tysk språkvetenskap som medverkar i en kurs på D-nivå. En av adjunkterna planerar att disputera under 2005 med inriktning mot litteraturvetenskap.

Två fackspråklärare inom tyska hade vid tiden för platsbesöket lämnat ISK och flyttat över till den ekonomiska institutionen (EKI). Övergången av de bägge lärarna, som för bedömargruppen främst verkar ha sin grund i en bristande ömsesidig förståelse mellan ämneslärare och lärare inom fackspråk, beskrevs av respektive prefekt vid ISK och EKI samt av dekanus som olycklig och som en kortsiktig lösning. Bedömargruppen instämmer i detta och menar dels att utbyte av kunskap och erfarenhet mellan de två lärargrupperna är viktigt, dels att båda lärargrupperna borde vinna på att skapa en starkare miljö för ämnet tyska. Uppdelningen minskar möjligheterna att utnyttja de olika lärarnas profil och dessutom riskerar tyska som eget ämne försvinna om

den fackspråkliga delen tas över av respektive program. Universitetet bör snarast lösa konflikten och återknyta lärarna inom fackspråk till ISK, så att inte uppdelningen blir permanent. Samtal om detta mellan ansvariga vid institutionerna hade också inletts.

Lärarnas forskningsutrymme är begränsat. Situationen har emellertid, enligt självvärderingen, förbättrats något sedan forskarskolan tillkom. Bl.a. har adjunkten i tyska vid ISK beviljats 25 procents utrymme för avhandlingsarbete. Vidare är en adjunkt (nu vid EKI) tjänstledig för doktorandstudier inom ramen för forskarskolan vid ISK. De relativt nära förestående disputationerna av de två adjunkterna innebär en önskvärd förstärkning av antalet disputerade lärare inom ämnet, inte minst med tanke på ett stundande generationsskifte i lärarkåren.

Samtliga lärare har pedagogisk utbildning i någon form. Högskolepedagogiska kurser erbjuds, men det finns knappast utrymme inom lärarnas planerade tjänstgöring att delta i dessa.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har legat stabilt mellan åren 1998 och 2003³⁸. En majoritet av studenterna 2003 var fackspråksstudenter.

Inom tyskämnet använder man sig av lärarpraktikanter/assistenter, utbytesstudenter och fadderverksamhet i syfte att förstärka färdighetsträningen, som man annars skulle ha svårt att tillgodose. De studenter som deltog i platsbesöket var väl medvetna om dessa möjligheter.

Nybörjarkurserna är inte så eftersökta som man hoppats, men de fyller en funktion som förberedande kurser för studenter som har formell men inte reell behörighet. Det händer också att studenter byter från den ordinarie grundkursen till nybörjarkursen.

Särskilda icke poänggivande propedeutiska kurser finns inom internationella ekonomiprogrammet. Kurserna vänder sig till studenter som har fått ett svagt resultat på ett diagnostiskt test.

Studentaktivitet eftersträvas och det förekommer regelbundet att studenter får ansvar för att under handledning leda delar av undervisningen. På fristående kurs förekommer projektarbete på A-kursen och både proseminariearbete och muntlig sluttentamen på B-kursen. Studenterna som bedömargruppen träffade anser att moment och nivåer hänger samman, vilket bekräftades av de exempel studenterna gav på integration av olika undervisningsmoment. Samarbete med andra ämnen kring didaktiska frågor förekommer på både den fackspråkliga och den allmänspråkliga sidan.

Den starka kopplingen av vissa tyskkurser till programutbildningens huvudämnen upplevs emellanåt som ett problem. En svårighet är undervisningens organisation inom programutbildningen i form av 5- och 10-poängsblock. Läraren hinner inte lära känna studenterna tillräckligt under en koncentrerad

---

38. Antalet helårsstudenter 1998: 131, 1999: 127, 2000: 122, 2001: 105, 2002: 120, 2003: 131.

femveckorsperiod. En lösning kunde vara att fördela tyskan mer jämnt under utbildningsperioden.

Några studenter framförde vid platsbesöket önskemål om ekonomistudier på tyska och ville ha en tydligare koppling till ekonomi på tyskkurserna. Lärarna var väl medvetna om dessa önskemål, men var ovilliga att ge poäng i tyska för ekonomikurser som ges på tyska. Däremot kan de tänka sig ekonomikurser på tyska med poäng i ekonomi, vilket bedömargruppen anser är en rimlig ståndpunkt.

Inom lärarutbildningen har den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) svårigheter att skaffa partnerskolor med kvalificerade handledare, vilket var ett problem som togs upp av både studenter och lärare. Ansträngningar bör därför göras för att komma till rätta med detta problem.

Internationalisering och samverkan

Avdelningen för tyska har särskilda kontakter och samarbetsavtal med Universität Rostock, Humboldt Universität i Berlin och Universität Kiel. Samarbetet gäller såväl student- som lärarutbyte. Lärarstudenterna genomför en tvåveckors studieresa till Rostock och Kiel under B-kursen, där de tas emot vid respektive partneruniversitet, och på 60-poängsnivån tillbringar lärarstudenterna en hel termin vid något av dessa universitet. Med avdelningen för ”Deutsch als Fremdsprache” i Rostock fanns vid tiden för platsbesöket ett lararutbytesavtal som resulterat i flera gastlararvistelser i båda riktningarna under 2002 och 2003.

I alla program med tysk inriktning, utom lararlinjen med inriktning mot grundskolan, ingår som ett obligatoriskt moment också en utlandsvistelse som gaststudent i ett tyskspråkigt land. Inom programutbildningarna finns en väl fungerande organisation för utlandsvistelser, något som sannolikt bidrar till utbildningarnas attraktivitet.

Ämnet har kontakter med skolorna i regionen och har erbjudit studiedagar för kommunens lare.

Kvalitetsarbete

Arbetet med sjalvvraderingen har letts av den ämnesansvarige och såväl lare som studenter har varit delaktiga. Studenterna har två ordinarie platser och en suppleant i ISK:s institutionsstyrelse. Ett problem är dock svårigheten att få studenterna att engagera sig och vid tiden för platsbesöket utnyttjade studenterna endast den ena av de två platserna. Programstudenter har därutöver representation i respektive programs beslutande organ. Eftersom studenterna inte alltid vet vem som är deras representant har man vid ämnet beslutat att upplysa om detta vid introduktionen.

Vid institutionen har man ett väl genomtänkt kursvraderingsystem, som används på alla kurser i tyska. Inom varje hel kurs utses två studentrepresentanter med ansvar för bl.a. kursvraderingen. Varje student förbereder utvraderingen individuellt med hjälp av ett frågeformulär som delas ut i förväg.

Därefter hålls dels en diskussion inom studentgruppen, dels en gemensam diskussion mellan studenterna och kursansvarig lärare eller om möjligt med alla lärare som undervisat på kursen. Studentrepresentanterna tar hänsyn till det som framkommer vid diskussionen och ställer samman en gemensam utvärdering för gruppen, vilken sedan arkiveras hos ämnesadministratören och finns tillgänglig för studenterna. Denna kursvärderingsform används nu på alla kurser i tyska.

Bedömggruppen noterar särskilt att jämställdhets- och mångfaldsaspekterna tycks vara väl tillgodosedda, bland annat hanteras jämställdhetsfrågan av den personalintendent som institutionerna i hus Key har gemensamt.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 49 procent. Studenterna som bedömggruppen träffade är nöjda med handledningen av uppsatserna. Avsatt handledningstid är 12 klocktimmar på C-nivån och 15 klocktimmar på D-nivån. Den faktiska handledningen överstiger i de allra flesta fall denna tid. En möjlighet att effektivisera handledningen kan vara att engagera lärarpraktikanterna/assistenterna i den formella språkgranskningen för att på så sätt frigöra handledarresurser för den innehållsmässiga granskningen.

Uppföljning av vad studenter gör efter examen görs av en del program där tyska ingår, men inte av ISK.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömggruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Lärarna inom fackspråk bör återknytas till institutionen för språk och kultur.
- Undervisningen i tyska inom den internationella ekonomutbildningen bör vara mer jämnt fördelad under utbildningsperioden.
- Ansträngningar bör göras för att lösa handledningsproblemen inom lärarstudenternas verksamhetsförlagda utbildning.
- Beståndet av tysk litteratur på biblioteket bör ses över.

Lunds universitet

Nyckeltal

Antalet helårsstudenter totalt 2003: 119

Antal helårsprestationer 2003: 79

Antalet helårsstudenter på A-nivå 2003: 74

Antalet helårsprestationer på A-nivå 2003: 31

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 11

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 10

Lärare höstterminen 2004: professorer: 1, lektorer: 3 (varav en docent), forskarsassistenter: 2, adjunkter: 4 (varav en disputerad), timlärare: 2

Antal registrerade doktorander höstterminen 2004: 9, varav fakultets-/institutionsfinansierad tjänst: 2, externt finansierad tjänst: 2³⁹, utbildningsbidrag: 2⁴⁰ och egen finansiering: 3⁴¹

Antal disputationer 1994–2004: 8

Antal disputationer 1984–1993: 5

Grundutbildning

Bakgrund och organisation

Ämnet tyska har funnits vid Lunds universitet sedan år 1770. Tyska institutionen ingår sedan januari 2004 i Språk- och litteraturcentrum (SOL-centrum) vid Lunds universitet. SOL-centrum knyter administrativt, ämnesmässigt och lokalmässigt samman universitetets språk- och litteraturinstitutioner. Institutionsledningen består av prefekt, ställföreträdande prefekt och studie-rektor.

Sommaren 2004 flyttade tyska institutionen till nya lokaler, som den delar med övriga institutioner, avdelningar eller motsvarande som ingår i SOL-centrum. Vid platsbesöket framgick att ämnesansvariga överlag var positiva till den nya organisationen, även om den ännu inte helt har funnit sin form. Ytterligare organisationsförändringar väntar 1 januari 2006.

Ämnets ekonomiska situation är prekär. Universitetet går med underskott vilket har lett till sparbeting för alla ämnen. Som orsak till de ekonomiska problemen nämner institutionsledningen flera faktorer: den ofinansierade reformen 1999 i syfte att bereda tid för lärares forskning, ökade avsättningar för gemensamma ändamål som ökar ytterligare i och med inrättandet av SOL-centrum, minskade anslag från universitetet, samt det låga söktrycket fram till och med 2002.

---

39. Varav en doktorand har studiestöd finansierat av Växjö universitet, där Lunds universitet ordnar kurser och ställer handledarresurser till förfogande.

40. Varav en licentiand.

41. Varav en med 17 procents tjänst.

Vid platsbesöket fick bedömargruppen ett något disparat intryck av hur allvarlig den ekonomiska situationen verkligen är och upplevs vid tyska institutionen respektive den humanistiska fakulteten. Vid institutionen verkade krismedvetandet begränsat, vilket kanske ska tolkas som ett uttryck för ämnets stabila position vid universitetet. En åtgärd som kan övervägas för att förbättra ekonomin är att begränsa antalet grupper i undervisningen genom att undersöka möjligheterna till samläsning.

Infrastruktur

Det nya SOL-centrum kommer troligen att innebära en klar förbättring av tillgången till både bibliotek och datorsalar, bland annat genom det nya humanistlaboratoriet. Vid platsbesöket framkom att verksamheten inom de nya lokalerna för SOL-centrum har varit igång alltför kort tid för att man idag skulle kunna ge några slutliga omdömen om den nya infrastrukturen.

Vid institutionen finns IKT-pedagogisk kompetens, och man hoppas kunna utveckla mer datorbaserat undervisningsmaterial. Två helt Internetbaserade kurser ges.

Inriktning

Tyska med allmän inriktning är basen för institutionens verksamhet och kan läsas fristående upp till D-nivå. Ämnet kan även ingå i internationella ekonomiprogrammet (SPREK) med 40 poäng. Det internationella ekonomiprogrammet, som inrättades år 1973, har en stark ställning inom institutionens grundutbildning. Tyska kan vidare ingå i lärarutbildningen (60 poäng i tyska), i facköversättarutbildningen (38 poäng i tyska) och juristprogrammet (10 poäng i tyska). Det finns även en nybörjarkurs upp till 20 poäng, Internetbaserade kurser samt kortare fackspråkliga kurser inom ekonomi (5 poäng) samt teknisk tyska (5 poäng).

Institutionen har en utpräglad språkvetenskaplig och fackspråklig profil.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 en professor, en docent, en lektor och fyra adjunkter (varav en disputerad). Verksamma som lärare vid institutionen var också en vikarierande lektor, två forskarassistenter och två timplärare. Samtliga disputerade lärare har språkvetenskaplig eller fackspråklig inriktning. Forsknings- och kompetensutvecklingens del av tjänsterna är för professorn 50 procent, lektorerna 20 procent och för adjunkterna 10 procent av årsarbetstiden. I vissa fall minskas forskningsutrymmet av att större administrativa uppgifter ingår i tjänsterna.

Läroarstaben är relativt stor och de många och kompetenta lärarna med språkvetenskaplig och fackspråklig inriktning är en klar styrka, bl.a. genom att lärarna kan utgöra en egen kritisk massa på dessa områden. Institutionen saknar för närvarande någon disputerad lärare med litteraturvetenskaplig inriktning. Dessutom riskerar den pressade ekonomiska situationen inom kort

att leda till att ingen lärare med denna inriktning kommer att vara verksam vid institutionen. Den språkvetenskapliga profilen är stark och på många sätt motiverad, men vid ett stort universitet, med lärarutbildning i tyska, bör den litteraturvetenskapliga kompetensen inte saknas inom grund- och forskarutbildningen.

De flesta undervisande lärarna har pedagogisk utbildning, lärarhögskoleutbildning eller motsvarande. Vissa har därutöver också högskolepedagogisk utbildning.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har minskat markant mellan 1998 och 2003. Den största minskningen skedde mellan 1999 och 2000.⁴² Det minskade söktrycket gäller främst kurserna i allmän tyska. Även SPREK-utbildningen (tyska för internationella ekonomer) har visat en neråtgående tendens. Vid tiden för platsbesöket hösten 2004 menade institutionsledningen att en stabilisering och även viss uppgång i söktrycket kunnat noteras.

Det minskade söktrycket har institutionen lyckats balansera något via nyutvecklade kurser såsom exempelvis nybörjarkursen.

Lärare och studenter vittnade vid platsbesöket om en hög vetenskaplig medvetenhet med tydlig forskningsanknytning i undervisningen. Kursernas uppläggning är genomtänkt och krävande. Bedömarens intryck var att betoningen av den teoretiska nivån i viss utsträckning begränsade utrymmet för inslag med muntlig och skriftlig färdighetsträning. Institutionens starka forskningstradition och lärarnas forskningsprofil inom det språkvetenskapliga området har fått till följd att litteraturvetenskapen blivit undanskymd. Studenterna som bedömarens grupp träffade anser det vara en brist att valmöjligheterna mellan språk- och litteraturvetenskap är begränsade, framför allt när det gäller valet av uppsatsämne på C- och D-nivån. Denna begränsning har inte tydligt framgått i institutionens informationsmaterial (anmälningskatalog etc.), vilket i några fall har lett till att felaktiga förväntningar skapats bland studenterna om möjligheterna att välja litteraturvetenskaplig inriktning på C- och D-nivån.

På A-nivån ges relativt lite undervisning, vilket försvårar för studenter med sämre förkunskaper. En större andel undervisning på A-nivån och eventuellt en propedeutisk kurs kan vara ett alternativ för att öka antalet studenter som läser tyska.

I institutionens självvärdering redovisas ambitionen att integrera innehålls- och färdighetsmoment, särskilt på A- och B-nivån. På B- och C-nivån upplever studenterna de språkvetenskapliga momenten som krävande men också stimulerande och intresseväckande.

Sedan några terminer tillbaka bedrivs ett mentorarbete vid institutionen. Enkätutvärderingar av mentorstödet genomförs regelbundet och i den senaste

---

42. Helårsstudenter 1998: 295, 1999: 254, 2000: 190, 2001: 155, 2002: 145, 2003: 131.

framgår att majoriteten av dem som deltagit anser att deras studier påverkats positivt. Studenternas uppskattning av mentorsystemet bekräftades vid platsbesöket.

Internationalisering och samverkan

Både lärare och studenter vittnade vid platsbesöket om att samarbetet med Ekonomihögskolan inom det internationella ekonomiprogrammet fungerar väl. Inom ramen för en åtta dagars studievistelse i Rendsburg, med dagarna fyllda av schemalagda aktiviteter, integreras språk- och ekonomistudier. Resan genomförs med stöd av bl.a. delstaten Schleswig–Holstein och är kostnadsfri för studenterna.

Tyska institutionen i Lund har Sokrates- och Erasmusavtal med universiteten i Berlin, Göttingen, Greifswald, Kiel, München, Münster och Tübingen. Detta innebär att studenterna erbjuds att läsa en till två terminer tyska vid ett av dessa universitet inom ramen för det svenska studiesystemet (= integrerad utlandsutbildning, IUU).

Studenterna borde i högre grad kunna tillgodoräkna sig kurser i Tyskland som motsvarar kursnivån vid Lunds universitet. Bedömarens intryck är att utbytesverksamheten främst gynnar ekonomistudenterna.

Institutionen deltar med föredrag under de s.k. humanistdagarna. Det förekommer också att lärare från institutionen deltar i fortbildningsdagar för gymnasiet, antingen ute på enskilda skolor eller i samlat forum.

Kvalitetsarbete

Självvärderingen är baserad på texter från institutionens anställda och sammanställd av en lärare och prefekten. Studenterna hade bl.a. via e-post fått möjlighet att läsa självvärderingen i färdigt skick, en möjlighet som de flesta studentrepresentanterna som närvarade vid platsbesöket inte varit medvetna om eller utnyttjat.

Det finns ett studenteråd på institutionen som bland annat utser studeranderepresentanter till institutionsstyrelsen. Tre studeranderepresentanter, två representanter för studerande på grundnivå och en doktoranderepresentant, ingår i institutionens styrelse. En stor del av de ärenden som institutionens styrelse behandlar bereds vid personalmöten, där både lärarpersonal, doktorander och administrativ personal deltar eller har möjlighet att delta. En svaghet är att studenterna normalt inte deltar i dessa möten. Vid platsbesöket framgick det att studenterna på grund av detta ibland upplevde att de inte hade möjlighet att medverka i den reella beslutsprocessen. Överlag var bedömarens intryck att de formella kontakterna mellan studenter och lärare/institutionsledning är mindre utvecklade än de av både studenter och lärare omvittnat goda informella kontakterna.

Kursvärderingarna fungerar väl och inkluderar en muntlig värdering vid mitten av pågående kurs, en skriftlig delkursvärdering vid kursens slut

och slutligen en helkursvärdering vid terminens slut. Delkursvärderingarna sammanställs av respektive lärare, som lämnar dem vidare till studierektor, som i sin tur sammanställer helkursvärderingarna och jämför dessa med delkursvärderingarna. De sammanställda helkursvärderingarna är tillgängliga på institutionens bibliotek. Genomgripande förändringar på basis av kursvärderingsresultat måste behandlas av styrelsen, medan mindre förändringar kan göras av läraren påföljande termin.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden vid institutionen 2003 var cirka 66 procent. Med de rådande ekonomiska förutsättningarna beskrivs det som svårt att uppfylla målen för utbildningen med bibehållen prestationsgrad, annat än genom att göra avkall på vedertagna kvalitetskrav.

Lärarna får ersättning för 20 klocktimmar per uppsats för både kandidat- och magisteruppsatser. Flertalet studenter får dock i praktiken mer handledning. Vid institutionen har ett stort antal examensuppsatser producerats under de senaste åren. Med tanke på den uttalade språkvetenskapliga profilen förvånar det något att det under åren 2002–2003 skrivits endast sju språkvetenskapliga uppsatser på C- och D-nivå medan motsvarande siffra för uppsatser med litteraturvetenskaplig inriktning är 29. Vid platsbesöket beskrevs detta som en tillfällighet och som resultatet av att en stor mängd försenade uppsatser slutförts samtidigt. Bedömarens intryck är att en viss breddning som inkluderar litteraturvetenskap är efterfrågad, företrädesvis bland studenterna men även hos doktoranderna. Denna avvägning och problematik bör diskuteras vidare vid institutionen, liksom behovet av litteraturvetenskaplig kompetens inom ämnet. Enligt ledningen finns dock inget ekonomiskt utrymme för detta. Institutionsledningen hänvisade till samarbetet med litteraturvetarna inom SOL-centret, som är under uppbyggnad, och ett påbörjat samarbete med utbildningen i tyska vid universitetet i Köpenhamn. Bedömarens vill här också peka på möjligheterna att samverka med Högskolan Kristianstad, där det finns en disputerad lärare med inriktning mot litteraturvetenskap.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömarens tagit del av.

Rekommendationer

- Vid nyrekrytering av lärare bör behovet av litteraturvetenskaplig kompetens tillgodoses.
- Fler åtgärder bör vidtas för att stödja de studenter som har svårigheter att klara studierna, exempelvis mer differentierad undervisning, en propeudeutisk kurs och fler undervisningstimmar på A-nivå.
- Möjligheter till samläsning av kurser bör undersökas som en väg att förbättra den ekonomiska situationen.

Forskarutbildning

Bakgrund

Nio doktorander inom tyska vid Lunds universitet bedrev under hösten 2004 forskarutbildning, samtliga med språkvetenskaplig inriktning, varav en licentiand med speciell inriktning mot didaktik. Doktoranderna har medverkat i självvärderingsarbetet och har en representant i institutionsstyrelsen.

Kurser, seminarier och undervisningsmöjligheter

Forskarutbildningen omfattar 160 poäng och består av en kursdel om 60 poäng och en avhandlingsdel om 100 poäng. Kursdelen är uppdelad i 35 poäng obligatoriska kurser och 25 poäng valfria kurser.

Doktorandseminarier hålls en gång i veckan. I dessa deltar samtliga forskarstuderande, forskarassistenterna och professorn på institutionen. Att samtliga doktorander arbetar inom det språkvetenskapliga området medför en god grund för vetenskaplig diskussion och inspiration. Även doktorander och forskare från andra institutioner bjuds in till doktorandseminarierna, både som deltagare och som föredragshållare.

Institutionen har också ofta möjlighet att med hjälp av fakultetens stipendie- och forskningsresurser (från Rausing-stiftelsen) inbjuda gästforskare från andra länder till doktorandseminarierna. Institutionens doktorander uppmuntras också till att delta i det grammatikseminarium som anordnas på institutionen för nordiska språk och som engagerar doktorander och forskare från flera språkinstitutioner (nordiska, engelska, lingvistik, romanska och tyska). Doktoranderna uppmannas också till deltagande i Linguistic Summer School. Institutionen har ett omfattande internationellt kontaktnät på forskningssidan. De forskarstuderande uppmuntras att åka på studieresor samt att delta i konferenser utomlands. Dessa finansieras antingen med de resurser som ställs till ograduerade forskares förfogande, sammanlagt 12 000 kronor under forskarutbildningstiden, eller av fakulteternas reseanslag.

Doktorander undervisar i mån av utrymme och intresse inom grundutbildningen och det finns möjlighet till att gå en högskolepedagogisk utbildning. För doktorander antagna från 2004 finns möjlighet att tillgodoräkna dessa kurser i utbildningen. Den pressade ekonomiska situationen begränsar dock undervisningsmöjligheterna.

Handledning och avhandlingsarbete

Alla doktorander inklusive licentianden har institutionens professor som huvudhandledare. Alla doktorander har också biträdande handledare.

I självvärderingen beskrivs antalet doktorander som optimalt i nuläget. Avvägningen mellan individuell handledning och gruppdynamik beskrivs som god. Handledningen fungerar också väl enligt de doktorander som bedömargruppen träffade, och handledaren har genomgått handledarutbildning. Dock innebär professors pressade arbetssituation som ensam huvudhandledare och

perfekt vid institutionen att tiden för handledning är otillräcklig. Doktoranderna är också mycket medvetna om professorns arbetsbelastning vilket innebär att de begränsar sina handledningskrav för att inte ytterligare öka pressen. Ett visst utbyte av handledartjänster mellan olika institutioner tillämpas.

Vid platsbesöket framkom synpunkter om att målen för forskarutbildningen verkade vara väl högt satta, särskilt i förhållande till den finansierade studietiden.

Med de höga krav man ställer på avhandlingarna vid institutionen anses dock fyra års studietid i de flesta fall inte vara realistiskt vilket innebär att studieplanen förlorar i betydelse som reellt styrinstrument. Institutionsledningen menar att trots den utökade utbildningstiden är takten på avhandlingsarbetets färdigställande acceptabel. Under perioden 1994 till vårterminen 2004 har sju disputationer ägt rum vid institutionen och den jämna strömmen av avhandlingar är en styrka.

Rekommendation

Institutionen bör se över kraven som ställs på en doktorsavhandling i tyska sett mot den faktiska – finansierade – tid som står till förfogande.

Mälardalens högskola

Nyckeltal

Antalet helårsstudenter totalt 2003: 60

Antal helårsprestationer totalt 2003: 42

Antalet helårsstudenter på A-nivå 2003: 34

Antalet helårsprestationer på A-nivå 2003: 25

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 6

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 0

Lärare höstterminen 2004: professorer: 1, lektorer: 1 (docent), timlärare: 3

Bakgrund och organisation

Grundutbildning i tyska har funnits vid Mälardalens högskola sedan 1991 och ämnet fick magisterexamensrättigheter 1995. Ämnet ingår i institutionen för humaniora där ämnena engelska, franska, svenska och litteraturvetenskap också ingår. Mälardalens högskola, och institutionen för humaniora är lokaliserad i både Västerås och Eskilstuna, men tyska finns enbart i Västerås. Institutionen har prefektstyre vilket innebär att det finns en rådgivande samverkansgrupp i stället för en institutionsstyrelse. I samverkansgruppen är olika personalkategorier representerade, men inte studenterna. På institutionen finns även ett grundutbildningsråd där studenterna medverkar. Rådets uppgift är bland annat att godkänna kursplanerna. Några gånger varje termin hålls även en ämneskonferens där lärarna bland annat rapporterar hur kurserna fungerar, anger ändringar i kursplaner och diskuterar kursvärderingar. Ambitionen är att studenterna ska vara med i ämneskonferensen även om så inte har skett hittills. Bedömargruppen anser att insatser bör göras för att få studenter engagerade i ämneskonferensen.

Högskolans tre fakultetsledningar är med och arbetar fram förslag om resursfördelningen, men det är högskoleledningen som fattar de slutgiltiga besluten om resursfördelningen mellan institutionerna.

Ämnesansvarige har formellt endast fem procent av sin tjänst till att administrera ämnet, vilket bedömargruppen anser är alldeles för lågt. Institutionens tre studierektorer har fått ett utökat ansvar 2004, bland annat utarbetar de ett tjänstefördelningsförslag och ska i framtiden även göra schemalaggningen. Detta kan medverka till att lätta den ämnesansvariges arbetsbörda.

De ekonomiska förutsättningarna att bedriva grundutbildning har enligt självvärderingen förändrats till det sämre. Språkämnen har dock av fakulteten fått ett extra tillskott under 2003 och 2004, för tyskans del cirka 250 000 kr, vilket har förbättrat situationen något.

Infrastruktur

Högskolan har ett nybyggt bibliotek samt grupprum, studieplatser och dataplats. Där finns särskild personal som ansvarar för hjälp till studenter, doktorander och forskare i tyska. Språklabb saknas, men är under uppbyggnad.

Inriktning

Förutom att tyskämnet kan läsas fristående till D-nivå kan det ingå som fackspråk i det internationella marknadsföringsprogrammet med 20 poäng. Ämnet kan även ingå i lärarprogrammet som tillval eller ingångsämne (60 poäng i tyska). Det finns en nybörjarkurs på 10 poäng. Som en strävan att bredda ämnet finns även en kurs i Tysklandskunskap på svenska, kultur och samhälle i Tyskland, 5 poäng.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 en professor med inriktning mot litteraturvetenskap och en docent med inriktning mot språkvetenskap. Genom särskilda medel från Västmanlands läns landsting har professorn 50 procent av sin tjänst avsatt för forskning och kompetensutveckling inom ett särskilt professorsprogram. Docenten har tio procent forskning och kompetensutveckling i sin tjänst. De bägge lärarna har en ämneslärarexamen i sin grundutbildning. Det fanns även tre odisputerade timplärare knutna till ämnet med ansvar för distansundervisningen samt fackspråkstyska på det internationella marknadsföringsprogrammet. Bedömgargruppen anser att timplärarna i ökad utsträckning bör integreras i ämnet och på ett mer aktivt sätt bjudas in till ämneskonferenser och andra sammankomster inom institution och ämne.

Studenter och undervisning

Studenttillströmningen har varit något positiv mellan åren 2002 och 2003 efter en nedgång de föregående åren från 1998⁴³.

Sett till antalet lärare lyckas man hålla många kurser samtidigt. En del blivande gymnasielärare i tyska har sett sig tvungna att avstå från att skriva C-uppsats för att kunna fullgöra den verksamhetsförlagda didaktikdelen, vilket undergräver deras ämneskompetens. Bedömgargruppen anser att den verksamhetsförlagda delen bör organiseras så att den inte hindrar studenternas möjlighet att skriva en C-uppsats. Ett alternativ är att liksom de blivande högstadie-lärarna genomföra den verksamhetsförlagda didaktikdelen på B-nivån.

Bedömgargruppen noterar att kursplanerna anger att deltagande i alla schemalagda undervisningsmoment är obligatoriska. Närvarokraven motiveras med att antalet undervisningstimmar är begränsat vilket förutsätter att studenterna verkligen deltar.

---

43. Helårsstudenter 1998: 69, 1999: 65, 2000: 55, 2001: 50, 2002: 40, 2003: 60.

Förutom nybörjarkursen ges en propedeutisk baskurs på 10 poäng. Studenterna efterlyser mer undervisning, framförallt på B-, C- och D- nivåerna, och dessutom fler repetitionsmoment på B-nivån. Den låga undervisningstiden är här, liksom på flera andra lärosäten, en följd av de ekonomiska begränsningarna. Bedömargruppen anser att ämnet bör försöka kompensera detta, exempelvis med schemalagda lärarlösa träffar, där studenterna kan hjälpa varandra, kanske med hjälp av studenter på högre nivåer eller tysktalande utbytesstudenter. Det är viktigt att studenterna får fler sociala kontakter och stöd från övriga studenter i sin inläring.

Ämnet arvoderade under 2003 två studenter från lärarprogrammet som fått möjlighet och ekonomiskt stöd att bygga upp ett faddersystem samt att skapa kontakter med tyskspråkiga utbytesstudenter på högskolan. Kontakterna med utbytesstudenterna har främst varit på en social nivå snarare än att de har varit en direkt hjälp i undervisningen. Det är bra om ämnet får en kontinuitet i detta mentorsprojekt, som kan bidra till att skapa gruppsammanhållning och motverka effekterna av det begränsade antalet undervisningstimmar.

Studenterna som bedömargruppen träffade upplever att lärarna är öppna och hjälpsamma och att de får snabba svar på frågor via exempelvis e-post. Ibland kan dock lärarna vara svåra att få tag på enligt flera studenter.

Samverkan och internationalisering

En särskild förberedande baskurs på 10 poäng i tyska, som ges i Kiel i samarbete med Volkshochschule Kiel, har fått många sökande. Ämnet erbjuder även en A-kurs på 20 poäng i den svenska handelskammarens lokaler i Düsseldorf. Kursen bedrivs dels genom lokala lärare och nedresta lärare från Mälardalens högskola, dels genom nätbaserad kontakt med lärarna vid Mälardalens högskola. Utlandskurserna är positiva inslag och har bidragit till den ökade tillströmningen av studenter. Mälardalens högskola samverkar med Stockholms universitet och Karlstads universitet kring studentutbytena.

Kvalitetsarbete

De två heltidsanställda lärarna har arbetat fram självvärderingen. Vissa av studenterna har också varit delaktiga i arbetet med självvärderingen.

Schemalagda kursvärderingar genomförs på samtliga kurser med fastställda blanketter. Lärarna försöker också ha fortlöpande utvärderingssamtal under kursens gång. Kursvärderingarna följs vidare upp i ämneskonferenserna. Studenterna som bedömargruppen träffade menar att frågorna i kursvärderingsformuläret är för få och för generellt hållna. Även om det inte finns ett etablerat system med återkoppling av kursvärderingar har studenterna märkt av att vissa förändringar har gjorts efter att de har haft synpunkter på kurserna, exempelvis att kurslitteraturen har ändrats. Bedömargruppen menar att det bör införas en större systematik i arbetet med kursvärderingar, framförallt avseende återkopplingen och att studenterna måste uppmuntras att delta i ämneskonferenserna där kursvärderingsresultaten diskuteras.

Ett positivt initiativ var den studie som 1999 genomfördes om studenternas förväntningar inför studierna i tyska.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 70 procent. Studenterna får fritt välja uppsatsämne och förbereds genom två metodseminarier. Bedömagruppen noterar att en majoritet av de språkvetenskapliga uppsatserna är översättningsanalyser, vilket till en del förklaras av handledarens forskningsintressen. Det är dock viktigt att studenterna informeras om möjligheten att skriva inom andra ämnesområden. Det genomförs inte någon opposition på C-uppsatserna, utan studenten presenterar i stället sitt arbete för kommande C-studenter. Lärarna har 20 klocktimmars uppsatshandledning avsatt för C och D-uppsatser. Studenterna är nöjda med uppsatshandledningen som oftast överskrider den tilldelade tiden.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser som bedömagruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Om inte antalet undervisningstimmar kan utökas bör ämnet försöka kompensera detta genom att pröva alternativa metoder för att samla studenterna, exempelvis schemalagda lärarlösa träffar.
- Studentrepresentationen i beredande och beslutande församlingar bör förbättras.
- Återkopplingen av kursvärderingar bör systematiseras och utformningen av kursvärderingsformulären bör ses över.

Högskolan i Skövde

Nyckeltal

Antalet helårsstudenter totalt 2003: 30

Antal helårsprestationer totalt 2003: 27

Antalet helårsstudenter på A-nivå 2003: 16

Antalet helårsprestationer på A-nivå 2003: 15

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 4

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 2

Lärare höstterminen 2004: lektorer: 2, adjunkter: 1,

Sprachberater: 2 (på vardera 15 procent), timplärare: 1

Bakgrund och organisation

Tyska etablerades som ämne vid Högskolan i Skövde under slutet av 1980-talet då kurser köptes in från Göteborgs universitet. År 1990 fick ämnet för första gången egna lärartjänster och 1997 fick högskolan magisterexamensrättigheter i ämnet.

Tre tidigare institutioner slogs vid årsskiftet 2003–2004 samman till en stor flerämnesinstitution, institutionen för kommunikation och information, där totalt 26 ämnen ryms, bland annat engelska, franska, litteraturvetenskap och vissa samhällsvetenskapliga ämnen. Institutionen leds av prefekt och institutionsnämnd som tillsammans har ansvaret för personalfrågor och budget. Det finns även en proprefekt som ansvarar för det löpande arbetet i grundutbildningen. Den ämnesansvarige arbetar exempelvis med att uppdatera kursplaner, hålla i utvärderingsmöten, anordna lärarmöten och göra förslag på schemaunderlag. Ämnet beskriver sin ekonomi i självvärderingen som ”relativt god”.

Bedömargruppen anser att det är för tidigt att värdera hur den nya organisationen fungerar men vill peka på både risker och möjligheter. Möjligheterna är främst att institutionssammanslagningen effektiviserar resursutnyttjandet och ökar utrymmet för samarbete mellan olika ämnen inom institutionen, inklusive andra än språkämnen. Riskerna ligger i att kontakten mellan ämnesmedarbetarna och institutionsledningen kan försämrats. Studenternas möjlighet till inflytande i institutionsstyrelsen riskerar också att försämrats när studenter från färre ämnen representeras. Bedömargruppen fick vid platsbesöket intrycket att den nya organisationen har ett försiktigt stöd hos lärarna även om förändringarna ännu inte satt tydliga spår. Den administrativa servicen fungerade vid tiden för platsbesöket bra men centraliseringen av exempelvis sekreteraresurser kan medföra försämrad kontakt och service.

De informella kontakterna mellan prefekten och de ämnesansvariga är goda. Däremot bör den formella organisationen för kommunikation mellan ledning och ämnesansvariga förbättras. Bedömargruppen menar att det är viktigt att inte ämnena försvagas i den nya organisationen, och att lärare och

de ämnesansvariga får ett tillräckligt administrativt stöd. Institutionen bör därför överväga möjligheten att delegera mer ansvar till de ämnesansvariga.

Vid högskolan finns sedan 1990 Centrum för Österrikestudier som huvudsakligen bekostas av den österrikiska staten. Centret är en självstyrande enhet med en egen budget och dess verksamhet omfattar lärarfortbildning, kulturutbyte och genomförande av ett gästlärarprogram. Bedömargruppen anser att centret är en stor tillgång för högskolan och för ämnet. Centret tillför värdefull kunskap inom språkinläring och didaktik och ökar dessutom antalet lärare vid högskolan. Studenterna som bedömargruppen mötte var dock dåligt informerade om centret utöver kontakten med lärare därifrån. Bedömargruppen anser att kontakterna mellan ämnet och Centrum för Österrikestudier bör stärkas och att centrets resurser bör utnyttjas mer eftersom här finns en möjlighet till profilering.

Infrastruktur

Det finns ett bibliotek med en välförsedd österrikisk sektion. Kännedomen om den österrikiska litteraturen verkar dock vara begränsad bland studenterna. Det finns två datorsalar, liksom två språklaboratorier till språkstudenternas förfogande och ett undervisningsrum med teknisk utrustning för att videofilma presentationer.

Inriktning

Undervisningen i tyska består dels av allmänna kurser på nivåerna A till D, dels av kurser, på B- respektive C-nivå, profilerade mot fackspråk, länderkunskap och interkulturalitet. Ämnet tyska deltar i sex program: tyska med datalingsvistik (80 poäng i tyska), språk och multimedier (60 poäng i tyska), program för Tyskland och Österrike (60 poäng i tyska), internationell projektledning med språk (60 poäng i tyska), affärsingenjörsprogrammet (40 poäng i tyska) och internationella ekonomiprogrammet med språk (40 poäng i tyska). Därutöver finns en kurs på nybörjarnivå på 20 poäng, en propedeutisk kurs, samt två kurser i praktisk tyska med delvis olika inriktningar. Ämnets medverkan i de många programmen är positivt.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 två disputerade lärare med inriktning mot språkvetenskap. Det fanns även en adjunkt, en timlärare samt två ”Sprachberater” från Centrum för Österrikestudier som vardera medverkar till cirka 15 procent av en tjänst inom grundutbildningen.

Det finns ett gott samarbete med andra ämnen och ämneskombinationer inom högskolan. Liksom på andra högskolor är forskningsanslagen mycket små och lärarna har endast begränsade möjligheter till forskning. Endast en av lärarna forskar 20 procent av sin tjänst. Lärarna har erbjudits högskolepedagogiska kurser, och dessa erbjudanden har utnyttjats. Flertalet lärare har lärarutbildning från Sverige eller Österrike.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har minskat mellan åren 1998 och 2003.⁴⁴ En majoritet av studenterna 2003 var programstudenter. Lärarna visar flexibilitet med att anpassa undervisningen till studenterna. Bedömargruppen anser att det faktum att tyska erbjuds i flera olika kombinationer med andra ämnen i programmen är ett bra sätt att locka studenter till ämnet. Den samläsning av kurser inom olika språkområden som finns bidrar enligt studenterna som bedömargruppen träffade till att ge en god studiesocial tillhörighet vid högskolan.

Nyborjarkursen kommunikativ tyska är mycket uppskattad av studenterna. Kursen ger behörighet till A-kursen i tyska men utgör ingen betydande rekryteringsbas.

Den poänggivande men inte obligatoriska propedeutiska kursen fungerar väl och är uppskattad av studenterna. Vissa programstudenter som bedömargruppen mötte under platsbesöket menar dock att de inte hinner gå denna kurs. Bedömargruppen anser att ansträngningar bör göras för att öka kursens tillgänglighet för programstudenter.

De studenter som bedömargruppen träffade tycker att arbetsbelastningen är för hård när kurser inom programmen går parallellt och avslutas med en tentamen ungefär samtidigt. Bedömargruppen anser att tyskämnet i samverkan med programansvariga bör överväga en större flexibilitet i examinationsformerna.

Samverkan och internationalisering

Studenterna kan under B-kursen tillbringa fem veckor i Österrike. Alla tillgängliga platser fylls dock inte. Hela C- och D-nivån kan också genomföras i Österrike eller Tyskland. Möjlighet att tala tyska utanför lektionstid finns även för den student som tillbringar hela studietiden i Skövde, genom att vara fadder för en tyskspråkig utbytesstudent.

Ämnet medverkar i de informationsdagar som anordnas för gymnasieelever.

Kvalitetsarbete

Både lärare och flera studenter har varit delaktiga i arbetet med självvärderingen. Det finns en nära kontakt mellan studenter och lärare, och studenterna upplever att de kan vända sig direkt till lärarna om de har synpunkter på undervisningen. Inom ramen för programmen finns även programråd där programansvariga regelbundet träffar studenterna. Studenterna känner också till möjligheten att vända sig till studentkåren för att framföra synpunkter och det finns ett ämnesövergripande studentråd.

Arbetet med kursvärderingar, som främst genomförs muntligt, fungerar väl. Mot slutet av varje 20-poängsblock samlas studentrepresentanter och under-

---

44. Helårsstudenter 1998: 65, 1999: 67, 2000: 51, 2001: 35, 2002: 37, 2003: 30.

visande lärare för en diskussion. Det skrivs sedan ett protokoll som studentrepresentanterna skriver under och som finns tillgängligt hos ämnesansvarig.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 90 procent. Bidragande orsaker till den höga prestationsgraden är sannolikt den propedeutiska kursen som de flesta studenter väljer att gå och det faktum att tyska ingår i olika program. Den propedeutiska kursen ger möjlighet att parallellt med A-nivån bedöma och anpassa undervisningen till studenternas förkunskaper därefter.

Avsatt tid för handledning av C- och D- uppsatser är 12 respektive 16 klocktimmar. Studenterna har inte möjlighet att skriva uppsatser och examensarbeten med litteraturvetenskaplig inriktning eller realiainriktning, eftersom denna kompetens inte finns hos de tillsvidareanställda lärarna. Det är bra att ämnet tyska vid Högskolan i Skövde har en uttalad profil men man bör undersöka möjligheten till samarbete med Centrum för Österrikestudier inom dessa inriktningar och med ämnet litteraturvetenskap. En ytterligare möjlighet är att söka samarbete med Göteborgs universitet.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömargruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Det bör skapas ett system för kontakt mellan institutionsledning och ämnesansvariga för de olika ämnena inom institutionen. Det bör även skapas system som möjliggör för representanter för såväl ämnets studenter som lärare att direkt framföra synpunkter till institutionsledningen.
- De programstuderande bör ges bättre möjlighet att delta i den propedeutiska kursen.
- Studenterna bör ges bättre information om Centrum för Österrikestudier och stimuleras till att utnyttja den extra resurs som centret utgör. Generellt bör samarbetet med centret inom utbildningen stärkas.
- Större flexibilitet bör tillämpas i examinationsformerna.

Stockholms universitet

Nyckeltal

Antalet helårsstudenter totalt 2003: 203

Antal helårsprestationer totalt 2003: 110

Antalet helårsstudenter på A-nivå 2003: 103

Antalet helårsprestationer på A-nivå 2003: 43

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 8

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 0

Lärare höstterminen 2004: professorer: 1, lektorer: 5 (varav en docent),
timlärare: 3 (varav 2 disputerade)

Antal registrerade doktorander höstterminen 2004: 11, varav fakultets-/institutionsfinansierad tjänst: 3,
externt finansierad tjänst: 1, stipendium: 3 och egen finansiering: 4⁴⁵

Antal disputationer 1994–2004: 20

Antal disputationer 1984–1993: 10

Grundutbildning

Bakgrund och organisation

Tyska har funnits som ämne vid Stockholms universitet sedan år 1929. Vid tiden för bedömargruppens besök utgjorde tyska institutionen en egen institution med egen institutionsstyrelse. Sedan bedömargruppens besök i maj 2004 har verksamheten omorganiserats och tyska ingår sedan 1 januari 2005 i institutionen för baltiska språk, finska och tyska. Bedömargruppen utgår från de organisatoriska förhållanden som gällde vid platsbesöket.

Tyska institutionen hade ett delat ledarskap där prefekten hade ansvar för grundutbildningen och en ställföreträdande prefekt ansvarade för forskarutbildningen. Studierektorn ansvarar för grundutbildningens dagliga utveckling och genomförande. Att tyska har utgjort en egen institution har inneburit att de administrativa resurserna kunnat koncentreras inom ämnet.

Intressemötsättningar mellan lärarna har bland annat lett till flera prefektbyten de senaste åren. Bedömargruppens intryck är att det finns en medvetenhet om de interna problemen och det arbetas aktivt för att komma till rätta med dem.

Infrastruktur

Universitetsbiblioteket ligger nära institutionen och har läsplatser. Stockholms universitets lärostudio är Sveriges resursstarkaste inrättning av detta slag och utnyttjas i flera av institutionens kurser, vilket ger mycket goda förutsättningar till språkträning. Studenterna har även möjlighet att på egen hand nyttja lärostudion.

---

45. Varav en licentiand.

Inriktning

Ämnet tyska har vid Stockholms universitet en profil mot litteraturvetenskap. Förutom att ämnet kan läsas som fristående kurs upp till magisternivå deltar institutionen i språk- och juridikprogrammet (80 poäng i tyska). Ämnet deltar även med kurser i Tolk- och översättarinstitutets översättarprogram (35 poäng i tyska) och lärarutbildningen (60 poäng i tyska). Bedömggruppen noterar också särskilt att det i en kombinationsutbildning går att läsa tyska inom lärarutbildningen till 50 poäng som biämne alternativt 100 poäng som huvudämne. Det finns en nybörjarkurs på sammanlagt 20 poäng.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 en professor inriktad mot litteraturvetenskap, en docent och tre lektorer inriktade mot språkvetenskap samt en vikarierande lektor inriktad mot litteraturvetenskap. Det fanns även tre timlärare, varav två disputerade inom litteraturvetenskap. Vid tiden för platsbesöket var en tjänst som forskarassistent med litteraturvetenskaplig inriktning under tillsättning. Det stora antalet disputerade lärare innebär att det finns en god vetenskaplig kompetens i lärarkåren. Lektorerna har 30 procent och professorn cirka två tredjedelar av sin tjänst i forskning eller annan kompetensutveckling. Vidare har samtliga tillsvidareanställda lärare genomgått lärarhögskola och många har genomgått universitetspedagogiska kurser.

Lärarna anser att de har en hög arbetsbelastning och att den administrativa bördan ökat till följd av nedskärningar i den administrativa servicen.

Institutionen befinner sig i en generationsväxling. Bedömggruppen anser att om profilen mot litteraturvetenskap ska bevaras måste fler lärare med litteraturvetenskaplig inriktning rekryteras.

Studenter och undervisning

Antalet studenter mellan åren 1998 och 2003 har varierat. År 1998 registrerades nästan 300 helårsstudenter, men de efterföljande två åren sjönk antalet kraftigt. Mellan åren 2001 och 2003 har det sedan skett en viss ökning av antalet studenter.⁴⁶

Som enda tyskutbildning i landet har man i Stockholm kurser från A- till E-nivå, där E-nivån är magisternivå. Motiveringen är främst att man anser det som alltför svårt för studenterna att skriva en kandidatuppsats redan på C-nivån. Vid ämnet vill man först stärka och säkra studenternas språkfärdighetskunskaper. Nästan alla studenter på C-nivån skriver en 5-poängsuppsats, vilken ses som en förberedelse inför examensarbetet. Bedömggruppen är tveksam till systemet med E-nivå då det kan försvåra jämförbarheten med andra tyskutbildningar.

---

46. År 1998: 286, år 1999: 185, år 2000: 168, år 2001: 160, år 2002: 171, år 2003: 203.

Studenterna som bedömargruppen träffade vid platsbesöket anser att antalet undervisningstimmar är för få, framför allt på de högre nivåerna. Studierna på de högre nivåerna kräver därför en hög grad av självstudier. Vidare efterlyste studenterna mer muntlig framställning i undervisningen. Skillnaden i kravnivån mellan A- och B-nivån upplever studenterna som för stor och det kan finnas anledning för ämnet att se över detta.

Lärarna upplevs som lyhörda och de fångar upp studenternas olika behov, exempelvis genom att ändra i gruppindelningar och arbetsformer, om de ser att undervisningen inte fungerar. Vidare erbjuds studenterna extra grammatikundervisning. Processkrivning tillämpas på vissa kurser vilket kräver ett stort lärarengagemang men som i förlängningen bidrar till en förbättrad handledning.

Bedömargruppen fick intrycket att de informella kontakterna mellan lärare och studenter är bristfälliga på A-nivån men att de förbättras betydligt på B-nivån, då grupperna blir mindre. Att skapa en större samhörighetskänsla dels inbördes mellan studenterna, dels mellan studenter och lärare bör därför vara en angelägen uppgift.

Studenterna som bedömargruppen träffade vid platsbesöket upplever att det finns en forskningsanknytning i undervisningen. De har exempelvis haft möjlighet att delta i vissa forskningsseminarier, vilket bedömargruppen anser är positivt.

Institutionens projekt att under vårterminen 2004 bedriva undervisning för särskilt duktiga och intresserade gymnasieelever har varit uppskattat. Bedömargruppen anser att denna satsning är ett bra initiativ som kan medverka till att locka fler studenter till ämnet.

Samverkan och internationalisering

Institutionen har student- och lärarutbyten, inom Erasmus- och Sokratesprogrammen med de tekniska universitetet i Braunschweig, framförallt inom gymnasielärarytbyten. Vidare finns utbyten med Humboldt-Universität i Berlin, Universität Hamburg och Albert-Ludwigs_Universität i Freiburg. Ett avtal om student- och lärarutbyte finns även med universitetet i Katowice i Polen. Studenter vistas även utomlands inom ramen för Nordplus. Institutionen tar emot utländska praktikanter som läst "Deutsch als Fremdsprache" i Tyskland.

Det finns en god samverkan med utbildningar på andra högskolor och universitet i närheten av Stockholm. Institutionen samverkar även med Goetheinstitutet i Stockholm och Centrum för Tysklandsstudier vid Södertörns högskola. Förutom kursen riktad till gymnasieelever samverkar institutionen med skolor i regionen genom bland annat fortbildningskurser för lärare.

Kvalitetsarbete

Studierektorn och lärarna har varit delaktiga i självvärderingsarbetet. Ett antal studenter har också deltagit i självvärderingsarbetet, men det är svårt att få

studenterna att delta i beslutande och beredande organ. Med stöd från tyska institutionen har dock ett ämnesråd nyligen bildats, vilket är positivt. Studenterna i ämnesrådet, som bedömargruppen träffade under platsbesöket, känner att deras åsikter tas till vara av institutionsledningen. Bedömargruppen anser att ämnesrådet bör få ökat stöd i sina ansträngningar att nå ut till övriga studenter. Ett led i detta kan vara att skapa en ökad samhörighet mellan studenterna redan på A-nivån.

Kursvärderingar är skriftliga och görs efter avslutad kurs. Lärarna genomför flertalet kursvärderingar men sedan något år tillbaka har studenterna i ämnesrådet tagit över ansvaret på vissa kurser. Mitterminsutvärderingar förekommer. Det görs ibland genomgångar för studenterna av tidigare kursvärderingars resultat. Genomförda kursvärderingar finns sammanställda hos studierektorn. Ämnesledningen bör tillsammans med ämnesrådet diskutera syftet med kursvärderingarna och hur de ska systematiseras och följas upp. Kursvärderingar redovisas ibland på personalmöten och lärarna får personlig återkoppling av studierektorn.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 54 procent. A-kursens tentamina i grammatik uppges vara en av orsakerna till att många studenter hoppar av studierna redan första terminen. En annan möjlig förklaring till de många avhoppet är att tyska ofta inte är studenternas huvudämne. Ett skäl som kan vara specifikt för Stockholms universitet är att många studenter arbetar vid sidan av studierna på grund av de höga levnadskostnaderna i Stockholm. Att starta en propedeutisk kurs kan vara ett sätt att förbättra uppföljning och handledning av enskilda studenter och därmed åstadkomma högre genomströmning.

Studenterna, som tilldelas 12 klocktimmar handledning för kandidatuppsatser och 20 klocktimmar för magisteruppsatser, anser att de får den handledning de behöver. Valet av uppsatsämne är fritt. Det ges en mindre introduktion till uppsatsskrivande men studenterna önskar ytterligare sådan. Här finns dock en konflikt mellan språkfärdigheten och de akademiska kraven på uppsatserna och det är svårt att förena olika studentgruppers önskemål. Det har tidigare funnits ett samarbete med Uppsala universitet vad avse ventilerings av uppsatser och bedömargruppen anser att detta samarbete bör återupptas.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömargruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Om ämnet vill behålla den litteraturvetenskapliga profilen bör ytterligare en lektor med denna inriktning rekryteras.
- Ämnet bör se över avståndet i kravnivå mellan A- och B- nivå.
- En propedeutisk kurs skulle kunna bidra till att motverka avhoppet under A-kursen.

- Ansträngningar bör göras för att skapa en ökad social samhörighet mellan studenterna. I detta arbete kan ett stärkt ämnesråd användas.

Forskarutbildning

Bakgrund

Vid institutionen finns forskarutbildning med språkvetenskaplig och litteraturvetenskaplig inriktning. Åtta av de elva doktoranderna skrev under hösten 2004 avhandling med litteraturvetenskaplig inriktning och tre med språkvetenskaplig inriktning.

Doktoranderna har medverkat i självvärderingsarbetet. Bland annat genomförde en av doktoranderepresentanterna en enkätundersökning bland de forskarstuderande. Det framkom vid bedömargruppens platsbesök att det finns olika åsikter bland doktoranderna huruvida alla synpunkter har tagits till vara i arbetet med självvärderingen.

Det finns ett doktorandråd och doktoranderna blir arvoderade för deltagande i institutionens beredande och beslutande organ, vilket är positivt.

Kurser, seminarier och undervisningsmöjligheter

Totalt krävs 60 poäng i kurser på forskarutbildningen. Vissa kurser anordnas av fakulteten, t.ex. en kurs i litteraturteori och metod. Institutionen ger egna kurser och individuellt utformade läskurser. Den allmänna studieplanen för forskarutbildningen i tyska vid Stockholms universitet har stor litterär bredd och språklig fördjupning. Doktoranderna kan tillgodoräkna sig forskarutbildningskurser vid andra universitet inom och utom landet. Det finns ett samarbete med andra ämnen inom universitetet, exempelvis med lingvistik, och det har även funnits ett samarbete med litteraturvetenskapliga institutionen kring vissa kurser.

Det relativt sett stora antalet doktorander inom ämnet är en god grund för vetenskaplig diskussion och inspiration. Seminarieverksamheten har förbättrats under 2004.

Institutionens forskarutbildning har ett visst samarbete med Uppsala universitet om seminarieverksamheten. Doktoranderna har även haft möjligheter att delta i nationella och internationella konferenser, vilket de kan ansöka om medel för. Varje år avsätts en summa i budgeten för doktoranders resor.

Doktoranderna har möjlighet att undervisa inom grundutbildningen. De doktorander som bedömargruppen träffade under platsbesöket önskade dock att medverka mer i grundutbildningens undervisning. Det finns en högskolepedagogisk utbildning som ges vid den universitetspedagogiska enheten och som kan tillgodoräknas inom utbildningen. Institutionen har även som ambition att ge nydisputerade doktorer en möjlighet att undervisa under en period.

Handledning och avhandlingsarbete

Tre av institutionens lärare är även verksamma som handledare inom forskarutbildningen. Institutionen har även tillgång till två pensionerade lärare som handledare. Om institutionen även fortsättningsvis ska ha tysk litteraturvetenskap som uttalad profil bör det rekryteras en lektor med denna inriktning. Inom den litteraturvetenskapliga inriktningen ligger nu för mycket ansvar på för få handledare.

Doktoranderna som bedömargruppen träffade är nöjda med sina handledare och anser att de får tillräckligt med handledning. Två av handledarna har genomgått en forskarhandledarkurs. Några doktorander har inte biträdande handledare, men det är något som institutionen eftersträvar att erbjuda alla doktorander antagna 2004 och senare.

Bedömargruppen noterar att institutionen har haft en mycket god disputationfrekvens med 20 avhandlingar mellan åren 1994 och 2004, vilket tyder på en väl fungerande handledning. Disputationfrekvensen har möjliggjort en relativt hög medelstilleddning till institutionen.

Det har funnits konflikter mellan lärarna, och bedömargruppen fick intrycket av att även doktoranderna till viss del har dragits in i dessa. Den enskilda doktorandens situation verkar i alltför hög grad ha varit avhängig av handledaren. Doktoranderna måste hållas utanför konflikter och behandlas som en kollektiv angelägenhet snarare än att vara knutna till sina handledares position och profil. Bedömargruppens intryck är att diskussioner pågår och att konflikten är på väg att lösas.

Handledarbyten har förekommit de senaste åren och bedömargruppen anser att dessa borde ha skötts bättre av institutionen. Beslutsgången för handledarbyten har varit otydlig för doktoranderna. Det bör finnas en kontaktperson som doktoranderna kan vända sig till vid problem. Kontaktpersonen ska vara oberoende och inte verksam som handledare vid institutionen.

Alla doktorander har en individuell studieplan. Fakulteten tillhandahåller en mall för individuella studieplaner. Vid institutionen upprättar doktoranderna studieplanen i samråd med handledaren. Handledarna bör engageras mer i och komma in i ett tidigare stadium av arbetet med de individuella studieplanerna.

Bedömargruppen anser att det är positivt att doktoranderna erbjuds att lägga fram slutmanuskriptet vid ett doktorandseminarium, då även en opponent utses att kritiskt granska avhandlingen.

Rekommendation

Det bör finnas en kontaktperson som doktoranderna kan vända sig till vid problem. Kontaktpersonen ska vara oberoende och inte verksam som handledare vid institutionen.

Södertörns högskola

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 63

Antal helårsprestationer totalt 2003: 42

Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 33

Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 20

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 3

Lärare höstterminen 2004: professorer: 2, lektorer: 4⁴⁷ (varav en docent), timlärare: 2 (disputerade)

Bakgrund och organisation

Grundutbildningen i tyska vid Södertörns högskola har funnits sedan 1997. Utbildningen bedrivs huvudsakligen i ämnesöverskridande utbildningsprogram. I januari 2004 införde högskolan en ny organisation med åtta flerämnesinstitutioner. Tyska ingår i institutionen språk och kultur som består av ämnena engelska, tyska, franska, spanska, ryska, polska och etnologi. Tyska har en fast representant i institutionsstyrelsen.

Den nya organisationen syftar till att säkerställa den mångvetenskapliga utbildningen och forskningen genom att stärka lärares och forskares inflytande gentemot administrationen. Införandet av en ny organisation har medfört en del omställningsarbete och vid tiden för bedömargruppens platsbesök var det ännu för tidigt att säga något om effekterna av den nya organisationen, men bedömargruppens intryck var att ämnesansvariga och lärare är positivt inställda till förändringen. Samarbetet med etnologin inom den nya institutionen lyftes under platsbesöket fram som mycket positivt.

En ny resursfördelningsmodell inom fakulteten har givit en reduktion av tilldelningen till bland annat tyska.

Vid högskolan finns även Centrum för Tysklandsstudier (CT), som är ett fristående centrum som bedriver och organiserar forskning, seminarier och konferenser om Tyskland och om relationen mellan Sverige och Tyskland.

CT är också, tillsammans med bland annat tyskämnet, involverade i utbildningen Tysklandsprogrammet.

Samarbetet mellan ämnet inom institutionen för språk och kultur och Centrum för Tysklandsstudier fungerar dåligt. Kommunikationsproblem och missförstånd mellan de bägge enheterna har skapat en onödig konkurrenssituation. Ett samarbete borde vara berikande för båda parter, särskilt med utgångspunkt i enheternas gemensamma ambitioner att bedriva kulturstudier.

Ett sätt att öka samverkan mellan de bägge enheterna vore att någon form av samverkansgrupp mellan de två enheterna skapas, där även högskoleledningen representeras. Centrum för Tysklandsstudier borde även, om möjligt, förläggas i anslutning till ämnet tyska.

---

47. Varav tre är projektanställda.

Infrastruktur

Språken har tillgång till två datorsalar samt ett antal grupprum. Det finns även en lärostudio speciellt för språken vid högskolan. Södertörns högskola har ett huvudbibliotek i Flemingsberg samt mindre bibliotek vid Campus Telge och i Haninge, där det bland annat finns läsplatser.

Inriktning

Ämnet deltar främst i programmen språk, kultur och marknad upp till 70 poäng i tyska, Tysklandsprogrammet (60 poäng i tyska), Europaprogrammet (40 poäng i tyska), programmet medier, språk och kultur (40 poäng i tyska), internationella ekonomiprogrammet (40 poäng i tyska) samt kultur, samhälle och historia (20 poäng i tyska). Ämnet medverkar i högskolans ettåriga introduktionsprogram (Det moderna samhället – Demos) med en 5-poängskurs på svenska om tysktalande länder.

Flertalet studenter inom tyska läser inom de olika programmen men ämnet finns även som fristående kurser till kandidatnivå och från höstterminen 2005 även till D-nivå⁴⁸. Grundkursens första termin läser dock flertalet studenter gemensamt. Hösten 2004 startades en nybörjarkurs.

Södertörns högskola har en övergripande profilering mot mångkulturalitet och mångvetenskap. Mångfaldsprofilen avspeglar sig även i ambitionen inom tyskämnet. Utbildningen i tyska betonar språkfärdighet och kulturvetenskap, snarare än traditionell germanistik. Bedömargruppens intryck är att man inom ämnet tyska lyckats väl med sin profilering och medverkan i program.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 två professorer inom språk- och litteraturvetenskap med kulturvetenskaplig inriktning samt en docent inom litteraturvetenskap. Alla tre undervisar på samtliga grundutbildningsnivåer och har 50 procent av sin tjänst i forskningsprojekt som efter sakkunnighetsbedömningar beviljats och finansierats genom Östersjöstiftelsen. Denna forskningsfinansiering innebär att forskningsanknytningen i undervisningen är god. Utöver dessa lärare fanns hösten 2004 tre projektanställda lektorer som har 80 procent forskning och undervisar 20–25 procent, en inom språkvetenskap och två inom litteraturvetenskap. Dessutom medverkar två disputerade timlärare inom litteraturvetenskap och en doktorand regelbundet i undervisningen. Doktoranden är inskriven inom etnologi med tysk inriktning. Lärarna har pedagogisk utbildning och har möjlighet att gå högskolepedagogiska kurser.

---

48. Södertörns högskola har dock inte inrättat magisterexamen i ämnet.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har legat stabilt mellan åren 1999 och 2003, efter en uppgång 1999.⁴⁹ Flertalet studenter läser tyska som biämne inom programmen. Huvudämnena är i stället ofta etnologi, statskunskap eller företagsekonomi. Bedömaregruppen fick intrycket av att det är ett gott förhållande mellan lärare och studenter, och att lärarna visar lyhördhet för studenternas önskemål. Bland annat genomför lärarna på vissa kurser individuella kvartssamtal med studenterna.

Undervisningen genomförs till stora delar i seminarieform som kompletteras med gruppövningar och föreläsningar. Bland annat har s.k. dialogföreläsningar genomförts. För studenter som behöver extra hjälp finns en språkverkstad och särskilda ”skrivjourer”, vilket bedömaregruppen anser är positivt. I kursvärderingar har det ändå visat sig att studenterna önskar fler seminarier och mer undervisning. Det förekommer öppna föreläsningsserier som integreras i språkfärdighetskurserna.

Högskolans uttalade mångfaldsprofil upplevs som berikande av utbildningsansvariga inom tyskan, men den innebär också en utmaning. Att det finns studenter med en icke-svensk kulturell bakgrund innebär att det kontrastiva perspektivet måste vidgas då dessa studenters referensramar inte alltid tar sin utgångspunkt i ett svenskt eller europeiskt perspektiv.

Internationalisering och samverkan

Bedömaregruppen konstaterar att det vid högskolan finns ett gott internationellt utbyte inom ämnet. Utbildningen har ett samarbete med 14 universitet och högskolor i Tyskland, Österrike och Schweiz. Flertalet studenter inom programmen åker utomlands en termin, vissa redan på A-nivån. Inom Tysklandsprogrammets C-nivå tillbringar de flesta studenter terminen utomlands.

Södertörns högskola samverkar med andra universitet och högskolor när det gäller föreläsare och samarbete kring skriftlig produktion och examination. Ämnet tyska samverkar med ett antal gymnasieskolor i regionen. Bland annat genom en mindre orienteringskurs om tre poäng, som är särskilt riktad till gymnasieelever som går sista året på gymnasiet, vilket är ett bra initiativ.

Kvalitetsarbete

Både lärare och studenter har varit delaktiga i självvärderingsarbetet.

Studentinflytandet fungerar bra och studenterna som bedömaregruppen träffade känner att de tas på allvar. Det finns även ett engagemang från lärarnas sida att ta tillvara och säkra studentinflytandet. Studentrepresentanter deltar i den så kallade ämneskonferensen som behandlar scheman, litteraturlistor och kursvärderingar.

---

49. Helårsstudenter 1998: 36, 1999: 54, 2000: 51, 2001: 52, 2002: 63, 2003: 63.

Det finns ett väl genomtänkt system för kursvärderingarna. Det finns även en återkoppling där lärarna går igenom med nya studenter vad som var mindre bra på den tidigare kursen och vilka åtgärder man har gjort. Arbetet med muntliga mitterminsutvärderingar har påbörjats.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 67 procent. De avhopp som sker under utbildningen uppges bero på att studenter på de tvärvetenskapliga programmen inte klarar sig igenom de matematiska momenten inom företagsekonomikurserna. De flesta som läser på programmen har inte tidigare haft möjlighet att skriva kandidatuppsatser i tyska. Men sedan utbildningsplanen för språk, kultur och marknadsprogrammet gjorts om 2003 så att studenterna i sin kandidatexamen kan få två huvudämnen väljer betydligt fler att skriva 10-poängsuppsats i tyska. Studenterna som skriver en 10-poängs C-uppsats får 16 klocktimmar för handledning. Samtliga studenter inom språk, kultur och marknadsprogrammet skriver en 5-poängsuppsats inom tyska på C-nivån. År 2003 skrevs 16 stycken sådana 5-poängsuppsatser. Bedömargruppen vill påpeka att kravet om vetenskaplig metod bör ingå även i 5-poängsuppsatser.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömargruppen tagit del av.

Rekommendation

- Samverkan mellan Centrum för Tysklandsstudier och ämnet tyska inom institutionen språk och kultur bör förbättras, vilket skulle kunna ske genom att det tillsätts en samverkansgrupp med personer från de bägge enheterna och högskoleledningen.

Umeå universitet

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 36

Antal helårsprestationer totalt 2003: 28

Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 16

Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 14

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 4

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 2

Lärare höstterminen 2004: professorer: 1, lektorer: 2, adjunkter: 3, timlärare: 1 (disputerad)

Antal registrerade doktorander 2004: 7, varav fakultets-/institutionsfinansierad tjänst: 1, extern tjänst: 1, stipendier: 2 och egen finansiering: 3

Antal disputationer 1994–2004: 6

Antal disputationer 1984–1993: 2

Grundutbildning

Bakgrund och organisation

Grundutbildningen i tyska vid Umeå universitet har funnits sedan 1968. Tyska ingår tillsammans med engelska, finska, franska, spanska och ryska i institutionen för moderna språk. Institutionen leds av prefekt och institutionsstyrelse.

Det övergripande ansvaret för avdelningen för tyska ligger på en koordinator. Huvuddelen av de administrativa uppgifterna ligger på ämnets studierektor, som ansvarar för schemaläggning och bemanning på grundutbildningen och liknande. Tjänstefördelningen arbetas fram på ämnesnivå men beslutas av institutionsstyrelsen, där det yttersta ansvaret ligger hos prefekten. På institutionen finns bland annat en arbetsmiljögrupp, jämställdhetsgrupp och ett institutionsgemensamt personalmöte som äger rum en gång per månad. Ett personalmöte för tyska genomförs också cirka en gång per vecka.

På grund av den låga studenttillströmningen har ämnet ekonomiska problem. Tyskämnet har tidigare fått ett särskilt smågruppsstöd från fakultetsnämnden för lärarutbildning och sedan 1997 ett så kallat språkstöd, en förhöjd studentpeng, ur universitetsgemensamma avsättningar. En intern utredning inom universitetet, den så kallade humaniorakommittén, som tillsattes med anledning av många ämnens ekonomiska problem, var enig om att vissa mindre ämnens fortlevnad, bland annat tyska, skulle garanteras. Utredningen ledde efter vissa diskussioner till att språken fick en ytterligare förstärkt språkstudentpeng från universitetet fr.o.m. 2004. För närvarande bidrar också de språkämnen vid institutionen som har fler studenter med medel till tyskan.

Det finns en viss samverkan mellan ämnena inom institutionen, bland annat anordnas ett gemensamt didaktikseminarium mellan de olika språken. Samverkan skulle kunna stärkas, t.ex. genom gemensamma kurser om grammatiska och språkvetenskapliga grundbegrepp.

Infrastruktur

I Humanisthuset finns två datasalar och i biblioteket finns ytterligare en datasal. Enligt en intern enkät har 90 procent av studenterna tillgång till datorer hemifrån. Det finns även ett språklabb och ett särskilt laboratorium som kallas HUMlab, där det senare är mer forskningsinriktat. Studenterna har möjlighet att använda laboratorierna också på egen hand. Studenterna har varit kritiska mot att det inte finns ett tillräckligt stort antal gruppstudieplatser.

Inriktning

Förutom fristående kurser upp till D-nivå erbjuds tyska upp till 60 poäng inom lärarutbildningen. Ämnet har ansvar för tyskläroinriktningen av alla delar såsom ämnesstudier, ämnesdidaktik och verksamhetsförlagda delar (VFU). Det finns en god kompetens för detta inom ämnet.

En nybörjarkurs i tyska upp till 20 poäng ges. Dessutom erbjuder ämnet kortare kurser i språk och kultur, huvudsakligen inriktade på studenter vid andra fakulteter. Avdelningen har varit tvungen att upphöra med ett antal kurser i brist på studenter, bland annat medverkan i Europaprogrammet och viss distansutbildning.

Ämnesledningen för tyska har försökt att få in ämnet som en del av utbildningsplanen i olika program, men man har inte lyckats då programledningarna har varit tveksamma till att ta med tyska. Förutom att fortsätta med dessa ansträngningar anser bedömargruppen att ämnet bör utveckla nya kurser som är attraktiva för studenterna utan att dessa kurser från början nödvändigtvis ska ingå i ett program.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 en professor med inriktning mot språkvetenskap, två lektorer (varav en tjänstledig), en med inriktning mot språkvetenskap och en mot litteraturvetenskap. Det fanns även tre adjunkter och en disputerad timanställd inom litteraturvetenskap.

Professorn har 40 procent forskning inom tjänsten. Övriga lärare har 20 procent av sin tjänst för kompetensutveckling, vilken de till huvuddelen använder till forskning och forskarutbildning, men även till högskolepedagogisk utbildning. Flertalet lärare är lärarutbildade och det finns även möjlighet att gå en högskolepedagogisk utbildning.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har mellan åren 1998 och 2003 minskat markant. Den största minskningen skedde mellan åren 2002 och 2003.⁵⁰ De avhopp som förekommer, sker oftast under terminens första veckor och är mest frekventa på del-

---

50. Helårsstudenter 1998: 74, 1999: 71, 2000: 57, 2001: 48, 2002: 55, 2003: 36.

tidskurserna. Institutionen försöker förebygga detta bland annat genom att ordna en introduktionskurs under höstterminens första vecka.

Studenterna som bedömagruppen träffade hävdade att de aldrig hade lärt sig så mycket som på A-kursen i tyska jämfört med andra ämnen de hade läst. Bedömagruppen fick intrycket att kraven är höga vilket kan fungera stimulerande för de duktiga studenterna, men kan vara ett problem för de mindre duktiga. Studenterna anser också att de får tillräckligt med undervisningsstöd och tid med lärarna. Undervisningsgrupperna är små vilket gör att varje student får mycket hjälp och personligt stöd. Studenterna anser att det finns ett samband mellan de olika nivåerna, men att det finns för många parallella delkurser.

Ämnet försöker att ge varje delkurs en specifik inriktning för lärarstudier respektive studenter på fristående kurs. När exempelvis lärarstudenterna befinner sig på praktik arbetar de studenter som läser på fristående kurs i stället med skriftliga fördjupningsuppgifter. Bedömagruppens intryck är att det finns en hög didaktisk medvetenhet hos lärarstudenterna, vilket tyder på en väl fungerande lärarutbildning och en förmåga hos lärarna att väcka entusiasm för läraryrket.

Studenterna får kännedom om lärarnas forskning exempelvis genom att kurslitteraturen präglas av lärarnas forskningsområden. Inom språkvetenskap på B-nivån har ämnet försökt att öka vetenskapligheten genom att låta olika medarbetare inom ämnet föreläsa utifrån sina kompetensområden. Enligt studenterna blev det dock för många olika föreläsare på kursen. Studenterna har blivit erbjudna att gå på seminarium tillsammans med doktoranderna men det är ingen som ännu har utnyttjat denna möjlighet.

Studenterna anser att examinationen är alltför anhopad i slutet av terminen och skulle gärna se att en större del av examinationen sker löpande under terminens gång.

Samverkan och internationalisering

I början av A-kursen ges studenterna möjligheter att delta i en tre veckors kurs förlagd till Würzburg. Studenterna utnyttjar dock inte detta i tillräcklig utsträckning, bl.a. då de inte känner varandra tillräckligt och är osäkra på sina språkkunskaper så tidigt in i utbildningen. Under B-nivån kan studenterna åka på ett två veckors besök i Würzburg och på C-nivån finns möjlighet till ett sex veckor långt utbyte för blivande lärare. På C- och D-nivån har ämnet även egna utbytesplatser i Essen, Würzburg och Rostock. Lärarna märker stora förbättringar i kunskaperna när studenterna kommer tillbaka. Bedömagruppen noterar att ämnet har en särskild resurs på 80 timmar per år för internationaliseringsarbetet.

Sedan några år tar ämnet emot tyska studenter som läser "Deutsch als Fremdsprache" och gör sin praktik i Umeå. Dessa studenter används som resurs för språkfärdighetsträning i utbildningen. Ämnet har även ett mycket

populärt fadderprojekt där svenska studenter blir faddrar för tyska utbytesstudenter, som läser andra ämnen på universitetet. Varje studerande i tyska samarbetar i detta projekt med en tysktalande utbytesstudent som lär sig svenska. Projektet har fått ett positivt gensvar från tyskar och österrikare och är uppskattat av de svenska studenterna.

Institutionen medverkar regelbundet i kompetensutveckling för språklärare i ungdomsskolan. Detta skulle kunna utvecklas ytterligare genom en kombination av distansundervisning och samlingar i Umeå och i andra delar av regionen. I tyska finns sedan 1996 även ett fortbildningsnätverk som träffas en gång per termin. Elevgrupper (från förskolan till gymnasiet) tas ofta emot och erbjuds prova på-aktiviteter, och temadagar i språk för gymnasieelever anordnas regelbundet.

Kvalitetsarbete

Både studenter och lärare har varit delaktiga i arbetet med att göra självvärderingen. Kursvärderingar genomförs på samtliga kurser och dessa följs sedan upp i en diskussion där studenter, studievägledare, studierektor och undervisande lärare deltar, och studierektorn diskuterar också resultaten enskilt med läraren. Det utförs även mitterminsvärderingar. Sammanställningar av kursvärderingarna är tillgängliga för studenterna. Förändringar till följd av kritik i kursvärderingar görs, enligt studenterna, men det förekommer ingen systematisk återkoppling där läraren vid kursstart berättar om resultaten vid tidigare kursvärderingar.

Det finns ett portfoliosystem där studenterna inom läraryrket samlar uppgifter knutna till den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU) i en mapp. En brist är att responsen på A-kursen har kommit för sent för att kunna användas på B-nivån.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 78 procent. Formellt avsatt tid för handledning av C-uppsatser är 14 klocktimmar och för D-uppsatser 17,5 klocktimmar. De studenter som bedömaregruppen mötte, och som hade skrivit uppsatser, ansåg att handledningen fungerade bra och att handledaren varit tillgänglig.

Det är positivt att de olika ämnena inom ramen för det institutionsgemensamma didaktikseminariet diskuterat generella bedömningskriterier för uppsatser.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser som bedömaregruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Institutionen bör se över anhopningen av tentamina i slutet av terminen och examinationen bör i ökad utsträckning genomföras kontinuerligt under terminens gång.

- Ämnet bör arbeta mer aktivt för att utveckla kurser som kan rikta sig till nya målgrupper.

Forskarutbildning

Bakgrund

Forskarutbildningen har både språkvetenskaplig och litteraturvetenskaplig inriktning. Under hösten 2004 skrev sex av doktoranderna avhandling med språkvetenskaplig inriktning och en med litteraturvetenskaplig inriktning.

Förutom sedvanlig kungörelse annonserades doktorandtjänsterna i lokal-tidningarna. De fakultetsfinansierade doktorandtjänsterna tillsätts i konkurrens mellan de olika ämnena inom institutionen och de utlysta tjänsterna lockar främst engelskstudenter. Ett problem har då varit att söktrycket från tyskstudenter varit lågt och att många av dessa då inte har kunnat hävda sig i konkurrensen med engelskstudenterna om det begränsade antal anställningar som fördelas av institutionen. Det finns dock en av fakulteten öronmärkt doktorandtjänst inom tyska.

Doktoranderna har givits möjligheter att ha synpunkter på självvärderingen. Det finns ett doktorandråd på fakultetsnivå.

Kurser, seminarier och undervisningsmöjligheter

Doktoranderna erbjuds en introduktionskurs på fakultetsnivå. Institutionen strävar också efter att förbättra introduktionen och är på väg att ta fram en broschyr för alla nyanställda doktorander, vilket är positivt. Kursdelen i forskarutbildningen omfattar 60 poäng och består av tre delar: 30 poäng är gemensamma för alla doktorander i tyska, 20 poäng gemensamma för dem med samma inriktning och 10 poäng är individuella. De flesta kurser är organiserade som läskurser och kursplanerna ses över efter varje gång de genomförs. Doktoranderna efterlyser större frihet och utbytbart i valet av kurser och vill också kunna tillgodoräkna sig kurser som de har läst i utlandet. Att kurserna oftast är läskurser upplever en del doktorander som ensamt. Doktoranderna önskar också fler ämnesövergripande kurser med svenska som undervisningsspråk. Fakulteten erbjuder vanligen en kurs i teori och metod varje termin. Fler ämnesövergripande kurser skulle även kunna förbättra de sociala kontakterna mellan doktoranderna.

Det hålls ett seminarium inom tyskan ungefär varannan vecka. Disputerade forskare presenterar här delar av sin forskning och doktoranderna lägger fram avhandlingsdelar för diskussion. Till seminariet har ibland även inbjudits gästföreläsare. Minst en gång per termin arrangeras också ett gemensamt doktorandseminarium på institutionen. Syftet är att doktoranderna ska informera varandra om sina avhandlingsprojekt samt diskutera problem och möjliga lösningar. Det finns även möjlighet att delta i ett institutionsgemensamt litteraturvetenskapligt seminarium. Samarbetet med andra ämnen skulle

kunna utökas, och doktoranderna bör mer aktivt uppmuntras till att delta i gemensamma seminarier.

Doktoranderna har små möjligheter att få undervisa inom grundutbildningen då antalet studenter och kurser är för litet. Bedömggruppen anser att ansträngningar ändå bör göras för att de doktorander som vill ska få medverka i grundutbildningen.

Det har fattats beslut om att ämnet kommer att samarbeta med Vasa universitet i Finland om vissa seminarier och kurser. Doktoranderna kan ansöka om medel till konferenser centralt på universitetet.

Högskolepedagogisk utbildning ingår inte i forskarutbildningen men doktoranderna kan delta i en sådan som en del av institutionstjänstgöringen.

Handledning och avhandlingsarbete

Två av institutionens lärare är även verksamma som handledare inom forskarutbildningen och den förra, numera pensionerade, professorn har fortfarande handledningsuppdrag. Det fåtal doktorander som bedömggruppen träffade är nöjda med sin handledning⁵¹. Handledarna har genomgått handledarutbildning. Doktoranderna tilldelas vanligtvis en biträdande handledare när avhandlingsdelen av utbildningen börjar. Den doktorand som så önskar kan dock få en biträdande handledare tidigare. Doktorander som får problem ska vända sig till det institutionsgemensamma handledarkollegiet bestående av samtliga handledare för ämnets institutioner. Det finns också ett särskilt doktorandombud på studentkåren.

Rekommendationer

- Doktoranderna bör erbjudas bättre möjligheter till att få undervisa inom grundutbildningen.
- Institutionen bör uppmuntra doktoranderna att delta i de institutionsgemensamma seminarierna och sträva efter att genomföra fler ämnesövergripande kurser.
- Valfriheten av kurser i forskarutbildningen bör bli större.

---

51. En av de två doktoranderna som bedömggruppen träffade hade endast varit antagen några månader varför det är svårt att uttala sig om handledningen för denna doktorand.

Uppsala universitet

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 180

Antal helårsprestationer totalt 2003: 118

Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 88

Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 59

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 17

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 13

Lärare höstterminen 2004: professorer: 3, lektorer: 1 (docent), adjunkter: 2, timlärare: 3 (disputerade), post doc: 1, forskarassistent: 1

Antal registrerade doktorander under hösten 2004: 10, varav fakultets-/institutionsfinansierad tjänst: 1, utbildningsbidrag: 3, och egen finansiering: 6

Antal disputationer 1994–2004: 13

Antal disputationer 1984–1993: 4

Grundutbildning

Bakgrund och organisation

Ämnet tyska har funnits på Uppsala universitet sedan år 1694 och ämnet fick sin första professur år 1903. Från att tidigare ha varit en egen institution ingår tyskan sedan den 1 januari 2004 i institutionen för moderna språk tillsammans med finsk-ugriska språk, romanska språk och slaviska språk.

Prefekten har det yttersta personalansvaret. Institutionen är stor och bedömargruppen anser att den administrativa strukturen bör klargöras, exempelvis hur utvecklingssamtal med samtliga medarbetare ska kunna genomföras. I den nya gemensamma institutionsstyrelsen har tyskan en representant. Inom institutionen finns en studierektor på 50 procent som främst har administrativa funktioner såsom schemaläggning, lokalbokning samt samverkan med lärarutbildningen och ekonomiprogrammet. Studierektorn besvarar frågor från studenterna av mer allmän karaktär då denne inte har sin bakgrund inom tyska. De två ämnessamordnarna, med 20 respektive 30 procent av en tjänst för detta, tar därför ansvaret för mer ämnesnära frågor.

Det fanns vissa farhågor inför institutionssamgåendet då ämneskombinationen inom den nya institutionen inte upplevdes som naturlig. Det är ännu för tidigt att bedöma effekterna av den nya organisationen, men det kan ändå konstateras att ämnessamordningen hittills inte har fungerat helt tillfredsställande. Exempelvis har kontakten mellan studenterna och institutionen försämrats i jämförelse med förhållandena före sammanslagningen. Det finns numera en gemensam studievägledare för alla språken. Studievägledaren måste ha god kännedom om och kunna ta hänsyn till de olika ämnenas särart. En ytterligare omorganisation kommer att ske under våren 2005.

Fakulteten fördelar resurser per ämne, och de olika ämnena inom institutionen kommer under en övergångsperiod på två år efter sammanslagningen

att fortsätta att ha separata ekonomier. Efter denna period kommer institutionen att ha möjlighet att göra ekonomiska omfördelningar mellan ämnen. Ämnet tyska uppvisar för närvarande ett ekonomiskt överskott vilket främst beror på att nya kurser har lockat studenter till ämnet vilket kompenserat för minskningen av studenter inom de traditionella A–D-kurserna.

Infrastruktur

Tillgången till det närbelägna Carolinabiblioteket gör att biblioteksresurserna vid Uppsala universitet är mycket bra. Lokalt inom Språkvetenskapligt centrum finns även ett särskilt språkbibliotek. Där finns också två stora och en mindre datasal samt ett språklabb. Studenterna kan komma in i lokalerna, även till datasalarna och språklabbet, när som helst på dygnet. De nya lokalerna i Språkvetenskapligt centrum ses som en klar förbättring, men visst missnöje uttrycktes vid platsbesöket över att antalet undervisningslokaler av ekonomiska skäl var för litet. Läsplatser finns både i Språkvetenskapligt centrum och på Carolinabiblioteket.

Inriktning

Förutom att ämnet kan läsas fristående upp till D-nivå kan det ingå i ekonomiprogrammet upp till 30 poäng, i lärarutbildningen (60 poäng i tyska) och i översättarprogrammet (cirka 38 poäng i tyska) vilket är ett samarbete mellan tyska och nordiska språk. Det framkom under platsbesöket att samarbetet med lärarutbildningen inte var helt oproblematiskt. Ämnet ger nybörjarkurser upp till 20 poäng, samt en kurs i praktisk tyska för den som vill läsa en mindre del av A-kursen. Det finns även en 20-poängskurs i Tysklandskunskap, som man planerar att erbjuda lärare i tyska och andra ämnen. Tyskämnet vid Uppsala universitet försöker nå ut med kurser till grupper utanför de traditionella studentgrupperna, exempelvis genom vidareutbildning av lärare.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 två professorer inom språkvetenskap, en professor inom litteraturvetenskap och en docent inom språkvetenskap. Det fanns även två adjunkter, en externfinansierad forskarassistent inom litteraturvetenskap, en externfinansierad postdoc-tjänst inom språkvetenskap med 100 procent forskning utan tjänstgöring i grundutbildningen. Därutöver fanns två disputerade timlärare inom litteraturvetenskap och en disputerad timlärare inom språkvetenskap. Forskarassistenten har 80 procent forskning och professorerna har 30 procent, lektorerna 20 procent och adjunkterna 10 procent forskning. Det stora antalet disputerade lärare innebär att det finns en god vetenskaplig kompetens i lärarkåren. Lärarna som bedömargruppen träffade upplever att de har svårt att utnyttja den för forskning avsatta tiden.

Ungefär hälften av lärarna är lärarutbildade. Det finns möjligheter till att gå en högskolepedagogisk utbildning, något som utnyttjas av både lärare och doktorander.

Lärarkollegiet står inom de närmaste åren inför ett generationsskifte. Vid tiden för platsbesöket rådde anställningsstopp av personal. Anställning av vikarier måste godkännas av fakulteten och i sista hand av rektor.

Lektorerna hade genom Kumlins fond möjligheter att få medel till att åka på konferenser.

Samarbetet med lärare från andra ämnen inom institutionen är ännu så länge begränsat, även om det hållits ett gemensamt symposium där de informerat varandra om sin forskning. Extra administrativt arbete har kommit att läggas på lärarna i samband med institutionssammanslagningen, framförallt beroende av att ämnet inte längre har en egen studierektor.

Lärarna inom ämnet träffas informellt för att samordna och planera kurser.

Studenter och undervisning

Det har skett en ökning av antalet studenter mellan åren 1998 och 2003.⁵² Studenterna som bedömargruppen träffade upplever att lärarna samordnar litteraturen mellan nivåer och kurser, och lärarna uppfattas som tillgängliga även utanför schemalagd undervisning. Studenterna var till övervägande del nöjda med lärarnas pedagogiska förmåga. Studenterna upplever att utbildningen hålls ihop, t.ex. genom att grammatik och översättningsövningar griper in i varandra. De ansåg att en satsning som gjorts på muntlig språkfärdighet var positiv. Studenterna efterlyste mer undervisning på C-nivån, eftersom de, liksom även studenter vid andra lärosäten, menade att för få lektioner försvårar självdisciplinen för självstudierna.

Samverkan och internationalisering

I lärarutbildningen fullgörs en del av den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) i Tübingen, där studenterna också har möjlighet att gå en fem veckors kurs. Studenterna är positiva till den Tysklandsförlagda utbildningen, särskilt den terminslånga utbildningen i Freiburg. Det finns även Erasmusutbytesprogram på C- och D-nivå med Tübingen, Freiburg och Berlin. Bedömargruppen noterar som positivt möjligheten att läsa både A- och B-kursen i Freiburg. Varje termin har ämnet en språkassistent från Tyskland som undervisar studenterna i muntlig språkfärdighet på A-nivån. Bedömargruppen ser språkassistenter som en värdefull resurs, särskilt i den muntliga färdighetsträningen.

Kvalitetsarbete

Studentrepresentanter och lärare har varit delaktiga i arbetet med självvärderingen. I samband med självvärderingsarbetet genomfördes dessutom en enkät till de studenter som läst tyska mellan 1996 och 2001, vilket är positivt.

---

52. Helårsstudenter 1998: 161, 1999: 122, 2000: 104, 2001: 131, 2002: 151, 2003: 180.

Inom institutionen finns ett studieråd med studentrepresentanter från olika ämnen. Studenterna som bedömargruppen mötte tycker att rådet fungerar bra. Bedömargruppen noterar att fakultetssamordnaren, som är deltidsarvoderad av studentkåren och har till uppgift att bevaka studenternas intressen för samtliga språk inom universitetet, ger bra förutsättningar för arbetet med studentinflytande.

Kursvärderingar genomförs på flertalet delkurser. Det finns ingen gemensam mall för kursvärderingarna utan det är upp till varje lärare att utforma och sammanställa dessa. Det genomförs ingen systematisk muntlig diskussion med studenterna av kursvärderingsresultaten och det finns brister avseende återkopplingen av kursvärderingarna. Lärarna som bedömargruppen träffade menar att det är bättre att studenterna skriver ner sina synpunkter mer spontant än att ha färdigställda formulär. I många delkurser används också muntliga mitterminsvärderingar. Även om kursvärderingarna inte behöver se lika ut för alla kurser inom ämnet anser bedömargruppen att det bör skapas bättre rutiner för kursvärderingarna.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 66 procent. I början av terminerna på C- och D-nivå hålls inledande seminarier om hur man skriver uppsatser. Vid dessa tillfällen anges ett gemensamt ramtema för uppsatserna så att studenterna, inklusive de som ska opponera, samtidigt blir insatta i det aktuella ämnesområdet.

Det har avsatts 20 klocktimmar handledning för varje uppsats. Studenterna är nöjda med handledningen och anser att de får så mycket tid med sin handledare som de behöver, även om den avsatta tiden skulle överskridas. Studenterna menar att lärarna hellre ser att uppsatserna blir bra än att de blir klara i tid.

Om handledare och examinator är samma person så diskuteras betyget med andra personer eller handledare. Efter avslutad uppsats genomförs alltid en ventileringsavhandling av uppsatserna.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser som bedömargruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Den administrativa arbetsfördelningen mellan ämnessamordnare, övriga lärare och prefekt bör ses över.
- Det bör skapas ett system för kontakt mellan institutionsledning och ämnessamordnare för de olika ämnena inom institutionen. Det bör även skapas system som möjliggör för representanter för såväl ämnets studenter som ämnets medarbetare att direkt framföra synpunkter till institutionsledningen.
- Kursvärderingarna och återkopplingen av dessa bör systematiseras bättre.

Forskarutbildning⁵³

Bakgrund

Forskarutbildningen har en språkvetenskaplig och en litteraturvetenskaplig inriktning. Under hösten 2004 skrev tre doktorander avhandlingar med litteraturvetenskaplig inriktning och sju med språkvetenskaplig inriktning.

För doktorander som har slut på finansiering men begränsade delar kvar av avhandlingsarbetet brukar institutionen försöka hitta tillfällig finansiering, exempelvis arvodering som webbmaster. Det finns inom ämnet en strävan att anta så många doktorander som möjligt vid samma tidpunkt för att skapa samhörighet och kritisk massa.Handledarna upplever att antalet sökanden har minskat.

Doktorandrepresentanter har varit delaktiga i självvärderingen. Omorganiseringen 2004 innebar att en ämnesövergripande förening inom institutionen för moderna språk ersatte den tidigare doktorandföreningen inom ämnet.

Kurser, seminarier och undervisningsmöjligheter

Kursdelen i forskarutbildningen vid Uppsala universitet omfattar 50 poäng och avhandlingsdelen 110 poäng, vilket innebär att kursdelen är mindre än vid de andra universiteten som bedriver forskarutbildning i tyska. Vid platsbesöket uppgavs anledningen till detta vara att mer tid ska avsättas till avhandlingsarbetet. Bedömggruppen anser att ämnet bör öka kursdelen till 60 poäng. Dels riskerar avhandlingen annars att bli för omfattande, dels betyder det – med tanke på det utrymme språkfärdigheten nödvändigtvis måste ta i grundutbildningen – att den ämnesmässiga bredden i forskarutbildningen minskar. En sådan bredd är desto viktigare i dagens situation där en universitetslärare i tyska måste räkna med att kunna undervisa inom olika typer av områden.

Det är positivt med en kurs i vetenskaplig prosa i kursplanen då många doktorander anser att det är svårt att skriva en vetenskaplig text på ett främmande språk.

Den doktorand och de nydisputerade doktorer som bedömggruppen träffade anser att forskarutbildningsmiljön har varit mycket bra med flera aktiva doktorander närvarande vid institutionen, mycket undervisning och bra sammanhållning. Vid tiden för platsbesöket hade situationen dock förändrats med ett minskat antal doktorander och en del doktorander med endast begränsade möjligheter till närvaro vid universitetet. Det minskade antalet doktorander har lett till fler individuella läskurser.

Doktoranderna kan ansöka om medel för konferenser. Varje doktorand har cirka 10 000–12 000 kronor för konferenser under hela forskarutbildningsperioden.

---

53. På grund av att de aktiva doktorander som antagits sedan reformen 1998 vid tiden för platsbesöket av olika skäl inte fanns närvarande vid institutionen måste bedömningen till viss del avse hur forskarutbildningen har fungerat tidigare.

Det finns ett gemensamt språkvetenskapligt och litteraturvetenskapligt seminarium för att öva vetenskaplig prosa på tyska. Gemensamma seminarier kan bidra till att bryta ner den barriär som ibland kan finnas mellan språkvetare och litteraturvetare, vilket är särskilt viktigt nu då doktorandgruppen har blivit mindre. Inför dessa seminarier utses en opponenter på de avhandlingskapitel som ska behandlas för att ge doktoranderna möjligheter att diskutera sina avhandlingar på ett konstruktivt sätt.

Det ämnesöverskridande symposiet som hålls inom ramen för den nya institutionen skulle kunna fungera som utgångspunkt för utvecklandet av ett samarbete inom forskarutbildningen. Exempelvis kan ämnesövergripande seminarier eller kurser anordnas, vilket kan bidra till att minska antalet läskurser. Det har tidigare funnits ett fungerande seminarieutbyte med Stockholms universitet. Bedömaregruppen anser att ansträngningar bör göras för att återuppta detta samarbete.

Doktoranderna har möjlighet att undervisa inom grundutbildningen. Inom Uppsala universitet finns en pedagogisk kurs för universitetslärare som flera av doktoranderna i tyska har gått. Doktorander inom ämnet eller institutionen som inte får tillgodoräkna sig den högskolepedagogiska kursen i form av poäng inom kursdelen får i stället förlängning av sin tjänst.

Handledning och avhandlingsarbete

Totalt är tre av institutionens lärare verksamma som handledare inom forskarutbildningen. Det finns ett handledarkollegium inom ämnet, som består av alla aktiva handledare och forskare samt en doktorandrepresentant.

Den doktorand och de nydisputerade doktorer som bedömaregruppen träffade är nöjda med sin handledning. En del av dem har haft handledare som har gått i pension och som därför har varit mycket tillgängliga. Vid problem med handledningen (såsom exempelvis handledarbyte) ska doktoranderna vända sig till en utbildningsledare på fakulteten. Den särskilda institutionsgemensamma studierektorn för forskarutbildningen kan vid problem fungera som en tredje part. Det är viktigt att nyantagna doktorander informeras om dessa möjligheter. Studierektorns uppgifter är administration och kvalitetsutveckling, såsom exempelvis att se till att studieplaner uppdateras och att ordna seminarier och kurser för handledare. Bedömaregruppen anser att det är positivt att institutionen har en särskild studierektor för forskarutbildningen som kan stödja doktoranderna.

Universitet har en differentierad handledarutbildning som tar hänsyn till tidigare erfarenhet.

Ämnet har haft en god genomströmning de senaste tio åren med 13 disputationer sedan 1994. Några doktorander har valt att publicera stencilavhandlingar för att senare ge ut avhandlingen på ett kommersiellt förlag.

Rekommendationer

- Kursdelen bör utökas till att omfatta 60 poäng.
- Samarbetet om kurser med andra ämnen bör utökas, bl.a. för att minska antalet läskurser.
- Doktoranderna bör uppmuntras att gå på ämnesövergripande seminarier i litteratur- respektive språkvetenskap, speciellt då doktorandgruppen i ämnet blivit mindre och doktoranderna träffas vid allt färre tillfällen.

Växjö universitet

Nyckeltal

Antal helårsstudenter totalt 2003: 71

Antal helårsprestationer totalt 2003: 60

Antal helårsstudenter på A-nivån 2003: 26

Antal helårsprestationer på A-nivån 2003: 19

Antal uppsatser på kandidatnivå 2003: 3

Antal uppsatser på magisternivå 2003: 2

Lärare höstterminen 2004: professor: 1 (enbart 13 procent, inom forskarutbildning), lektorer: 3 (varav 1 docent enbart på 10 procent, i forskarutbildning), adjunkter: 2, timanställda: 2 (varav 1 disputerad)

Antal registrerade doktorander vårterminen 2004: 3⁵⁴ på fakultets-/institutionsfinansierad tjänst

Antal disputationer 1994–2004: 0⁵⁵

Grundutbildning

Bakgrund och organisation

Grundutbildningen i tyska vid Växjö universitet har funnits sedan 1968 och 1995 erhöles magisterexamensrättigheter. Tyska ingår som ett av tretton ämnen, varav sju är språkämnen, i institutionen för humaniora. Institutionen leds av prefekt och institutionsstyrelse. Institutionsstyrelsen har tre beredningsgrupper bestående av lärare och studenter från olika ämnesområden. Beredningsgrupperna föreslår ändringar i kursplaner och läromedelsförteckningar. Studenterna är inbjudna till beredningsgrupperna men kommer oftast inte. Institutionens prefekt ansvarar för personalfrågor, budget, strategiarbete och information. Studierektorn för tyska har hand om schemaläggning, tjänstgöringsscheman, kursplaner, studentkontakter och utvärderingar, budgetering av grundutbildningen samt har ansvar för pedagogisk utveckling av ämnet.

Kommunikationen mellan olika personalgrupper och nivåer inom den humanistiska institutionen fungerar bra. Prefekten träffar studierektorerna för de olika ämnena regelbundet för att samordna och förankra olika beslut ner till ämnesnivå. Studierektorn för tyska träffar i sin tur lärarna regelbundet på de så kallade ämnesmötena. Vid ämnesmötena deltar doktorander och studenter. Årligen håller prefekten även ett möte med studenterna.

Samarbetet med övriga institutioner inom programmet för internationell administration fungerar väl. Däremot finns det vissa samarbetsproblem inom det internationella ekonomiprogrammet. Studenterna anser att tyskan inom programmet är alltför uppsplittrad då gapet mellan den första delkursen i språk under termin två och de följande delkurserna under termin fem är för stort. Studenterna menar att de hinner glömma bort det första blocket av tyska

---

54. Varav en licentiand.

55. Forskarutbildningen i tyska vid Växjö universitet startade 2001.

när det är dags för det andra. Den nuvarande planeringen av programmet tar otillräcklig hänsyn till tyska vilket således ger brister i kontinuiteten. Grunden till problemen ligger i beslutandestrukturen för internationella ekonomiprogrammet som behöver ett tydligare institutionsövergripande ansvar. Studenterna skulle dessutom behöva en instans som vore överordnad institutionerna att kunna gå vidare till med sina synpunkter på problem inom programmen.

Lärare och studenter har ett bra administrativt stöd med exempelvis tentamensutskrifter och kopiering. Ekonomin inom institutionen är bra. En viktig anledning till detta är att två av de disputerade lärarna inom tyska är tjäns-telediga, vilket i sig innebär problem för ämnet. Bidragande till den stabila ekonomin är också en god tillströmning till programmen och rationaliseringar genom samläsning mellan ämnen. Institutionen får dessutom särskilda medel från universitetet för att stärka språkämnen.

Infrastruktur

I universitetsbiblioteket finns studieplatser, läsesalar och grupprum. Studenterna har tillgång till datorer på universitetsområdet. Ett äldre språklabb finns, och ett modernt kommer att inrättas i samband med en beslutad tillbyggnad av biblioteket hösten 2005.

Inriktning

Tyska kan läsas som fristående kurs till D-nivå och har i Växjö främst en litteraturvetenskaplig profil sett till utbudet av kurser. Ämnet medverkar i lärarutbildningen med upp till 60 poäng, internationell administration med språk (40 poäng i tyska), som administreras av institutionen för humaniora och i internationella ekonomiprogrammet (40 poäng i tyska), som administreras av samhällsvetenskapliga institutionen. Det finns även en ettårig magisterutbildning i facköversättning för dem som läst minst 60 poäng i tyska (20 poäng i tyska). Utöver dessa program finns tyska som fackspråk för ekonomer (10 poäng). Det finns en nybörjarkurs i tyska på 20 poäng.

Det framkom vid platsbesöket att ämnet satsar på språkfärdigheten på grundnivån för att möjliggöra litteraturstudier på fördjupningsnivåerna.

Lärare

Inom ämnet fanns under hösten 2004 en lektor inom litteraturvetenskap, en vikarierande lektor inom språkvetenskap och två adjunkter. Det fanns även två timlärare, varav en docent inom språkvetenskap. Den förstnämnda lektorn har 35 procent forskning i sin tjänst inom universitetet. Adjunkten planerar att disputerar under 2005. Lärarna har goda möjligheter att delta i konferenser.

Inom ämnet fanns därutöver en professor inom litteraturvetenskap på 13 procent av en tjänst och en docent inom språkvetenskap på 10 procent av en tjänst. Båda dessa lärare är enbart verksamma inom forskarutbildningen.

Flertalet lärare har lärarexamen för grundskola eller gymnasium och har i varierande grad arbetat inom grundskolan.

Att ämnets professor och en av lektorerna är tjänstlediga från större delen av sin tjänst försvagar lärarkåren. Ämnet har temporärt löst problemet genom att pensionerade lärare har anställts på timbasis. Bedömggruppen anser dock att lärarsituationen måste få en långsiktig lösning.

Studenter och undervisning

Antalet studenter har legat på ungefär samma nivå mellan åren 1999 och 2003. År 1998 var dock antalet studenter något högre.⁵⁶ Studenterna får inledningsvis i utbildningen en introduktion där bl.a. lärare, studievägledare och studentkår deltar. Det erbjuds även en kurs i studieteknik som hålls av studenter på högre nivåer och studievägledaren på humanistiska institutionen.

Studenterna som bedömggruppen mötte uppfattar att det finns ett samband mellan utbildningens olika nivåer. Studenterna anser att lärarna är tillgängliga även utanför lektionstid, via e-post och telefon. Det finns en nybörjarkurs och det händer att studenter på den ordinarie A-nivån med stora kunskapsbrister hänvisas till den senare delen av nybörjarkursen.

Ett positivt inslag är att i D-kursen ingår en litteraturvetenskaplig delkurs där alla studenter inom litteraturvetenskap och moderna språk med litterär inriktning deltar. I samarbetet medverkar lärare från olika ämnen.

De mer erfarna bland studenterna anlitas ofta som mentorer och hjälper till på lägre nivåer. Även Erasmusstudenter från Tyskland och Österrike medverkar i samband med konversationsövningar och realiaundervisning. Att använda sig av erfarna studenter i undervisningen ser bedömggruppen som positivt, under förutsättning att detta sker under överinseende av ordinarie lärare.

Samverkan och internationalisering

Institutionen har partneruniversitet i Kiel, Bonn och Bochum. Programstudenterna har obligatoriska utlandsterminer på C- och D-nivåerna. Programmen har även praktikplatser på olika organisationer, företag och myndigheter. Även lärarstudenter har verksamhetsförlagd utbildning med tre veckor i Kiel. I slutet av B-kursen görs varje år en studieresa till Tyskland eller Österrike med en studiegrupp där myndigheter och eventuella praktikplatser besöks. Studieresorna riktar sig i första hand till studenter på programmet för internationell administration med språk samt studenter på fristående kurs. Bedömggruppen anser att det är positivt att studenterna kan erbjudas praktikplatser utomlands.

Institutionen har utarbetat specialinriktade fortbildningar och universitetskurser riktade till lärare i ungdomsskolorna i och omkring Växjö.

---

56. Helårsstudenter 1998: 95, 1999: 76, 2000: 73, 2001: 70, 2002: 64, 2003: 71.

Kvalitetsarbete

Både lärare och studenter har varit delaktiga i självvärderingsarbetet. Institutionen har också olika interna arbetsgrupper för kvalitetsarbete.

Kursvärderingarna fungerar väl. För varje kurs väljer studenterna två kursombud som i början av terminen får ett ansvar för kursvärderingen. Kursombuden samlar in och sammanställer kursvärderingarna. Ombuden diskuterar sedan resultaten med studierektorn, som i sin tur tar upp resultaten med lärarna under ämnesmötena. Lärarna gör även delkursvärderingar mitt i terminen. Varje termin inleds med en återkoppling av vad kursvärderingarna gav för resultat när kurserna senast gavs. Studenterna upplever också att förändringar har gjorts på basis av de synpunkter som framkommit i värderingarna.

Bedömargruppen vill särskilt framhålla den alumnnuppföljning som görs på programmet för internationell administration med språk. Före detta tyskstudenter har i en undersökning svarat på frågor om vad de arbetar med och hur de efteråt uppfattar nyttan av sin utbildning.

Prestationsgrad och examensarbete

Prestationsgraden 2003 var cirka 85 procent. Varje lärare får fyra klocktimmar per påbörjad C- eller D-uppsats om tio poäng, och därefter ytterligare sexton timmar efter avslutad handledning av uppsats. Studenterna som bedömargruppen mötte var nöjda med den uppsatshandledning som de hade fått.

Betygsnivåerna för examensarbetena är rimliga med utgångspunkt i de uppsatser bedömargruppen tagit del av.

Rekommendationer

- Det bör inte vara för stora tidsluckor mellan tyskkurserna i programmen där ämnet ingår.
- Ansvar för programmen bör tydliggöras.

Forskarutbildning

Bakgrund

Forskarutbildningen har en litteraturvetenskaplig och en didaktisk inriktning. Två av doktoranderna hösten 2004 hade didaktiskt inriktning, en mot språk, den andra mot litteraturdidaktik. Den tredje doktoranden skriver sin avhandling inom litteraturvetenskap.

För att bli antagen till de didaktiskt inriktade doktorandtjänsterna krävs, förutom magisternivå i tyska, en grund- eller gymnasieläroutbildning. Två av doktoranderna läste grundutbildningen vid Växjö universitet. Förutom sedvanlig kungörelse annonserades doktorandtjänsterna i lokaltidningarna. Även forskarutbildningen i ämnet är integrerad i den s.k. SOL-miljön (språk och litteratur) tillsammans med övriga språkämnen.

Doktoranderna har varit med och skrivit självvärderingen. De upplever att de har ett inflytande över olika beslut inom institutionen. Doktoranderna har bland annat representanter i beredningsgrupperna och deltar i ämnesmötena. En av doktoranderna sitter även i institutionsstyrelsen. Kurserna utvärderas ibland skriftligt men oftast genom samtal med handledaren.

Kurser, seminarier och undervisningsmöjligheter

Totalt krävs 60 poäng i kurser, varav 30 poäng är obligatoriska. En stor del av de obligatoriska teoretisk-metodologiska kurserna läses tillsammans med doktorander från andra ämnen. Läskurser ges efter samråd med handledaren när behov finns.

Även vissa seminarier hålls gemensamt med de andra språkämnen inom ramen för SOL-miljön, både ett ämnesövergripande litteraturseminarium och ett språkvetenskapligt seminarium. Doktoranderna deltar även på vissa seminarier vid Stockholms universitet. Inom SOL-miljön finns ett högre seminarium där doktoranderna har möjlighet att presentera sin forskning, något som samtliga doktorander inom tyska har gjort. Institutionen bjuder även in vissa gästföreläsare till detta seminarium.

Samverkan med andra ämnen och lärosäten bidrar till att ge en god grund för vetenskaplig diskussion och inspiration som annars skulle vara svårt att åstadkomma med endast ett fåtal doktorander aktiva inom ämnet. Varje doktorand får 50 000 kronor från institutionen för resor och konferenser under hela sin forskarutbildningsperiod.

Doktoranderna har möjlighet att undervisa inom grundutbildningen och det finns en högskolepedagogisk kurs som delvis räknas som institutions-tjänstgöring.

Handledning och avhandlingsarbete

Två lärare är verksamma som handledare inom forskarutbildningen. Samtliga doktorander är nöjda med handledarna, som bägge har genomgått handledarutbildning. Även om båda handledarna till största delen är verksamma vid Stockholms universitet så uppfattas de som tillgängliga; de är snabba med att komma med synpunkter och kommentarer på material och lätta att boka in möten med. En stor del av kommunikationen mellan doktorand och handledare sker genom e-post. Doktoranderna uppfattar det som positivt att de kan spara den skriftliga kommunikationen till senare tillfällen. Handledarna menar att handledningen fungerar, även om den delvis sker på distans.

Ett problem inför framtiden är dock att de två handledarna är tjänstlediga i tre år och troligen är på väg att helt flytta över till ett annat lärosäte. Frågan är hur handledningen av eventuella nyantagna doktorander ska gå till. Bedömargruppen är tveksam till om handledning på distans verkligen fungerar i alla faser av forskarutbildningen. Kanske särskilt i forskarutbildningens inledning är sannolikt många doktorander i stort behov av att ha tillgång till handledaren då en relation ska byggas upp och ett ämne väljas.

De övriga lärarna är relativt nydisputerade och har ännu inte hunnit meritera sig tillräckligt akademiskt för att vara huvudhandledare. Nyrekrytering av doktorander hindras dessvärre så länge handledarna är tjänstlediga. Bedömargruppen anser att institutionen måste hitta en permanent lösning av handledningsbemanningen.

Samtliga doktorander har en biträdande handledare som de har haft möjlighet att välja själva.

Doktoranderna vet inte vad de ska göra om de får problem, exempelvis i relationen till handledaren. Även om doktoranderna inte upplever att det finns några problem anser bedömargruppen att det bör finnas dokumenterade skyddssystem.

Det finns ett starkt administrativt stöd för forskarutbildningen vid institutionen i form av en särskild forskningssekreterare.

Ingen har ännu disputerat inom ämnet vid Växjö universitet. Doktoranderna antogs 2001 och 2003 och är alltså de första antagna. Den första disputationen inom ämnet förväntas i februari 2006.

Rekommendation

- Vid nyrekrytering av doktorander bör det finnas minst en person närvarande som är tillräckligt akademiskt meriterad för att handleda doktorander inom ämnet vid universitetet.